

Hengen saaminen Johanneksen evankeliumissa

Severi Jaakko Henrik Sutinen
Uuden testamentin eksegetiikan pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta	Laitos – Institution Helsingin yliopisto	
Tekijä – Författare Severi Jaakko Henrik Sutinen		
Työn nimi – Arbetets titel Hengen saaminen Johanneksen evankeliumissa		
Oppiaine – Läroämne Uuden testamentin eksegetiikka		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum Huhtikuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 93
Tiivistelmä – Referat <p>Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen teologista teemaa ”Hengen saaminen”, keskittäen tutkimukseni Johanneksen evankeliumiin piiriin. Tavoitteenani on selvittää, millainen näkemys Hengen saamisesta esiintyy Johanneksen evankeliumissa. Tämän tutkielmani pääkysymyksen jaan kolmeen osakysymykseen, jotka ovat seuraavat: Mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti? Millainen tapahtuma on Hengen saaminen? Milloin Hengen saaminen tapahtuu? Tutkielmassani olen myös asettanut testattavaksi tutkimushypoteesin, jonka mukaan Johanneksen evankeliumissa esiintyy yksi ja yhtenäinen näkemys Hengen saamisesta. Lähtökohdan tutkimukselleni muodostaa tekstisuuntautunut lähestymistapa, jolloin tarkasteluni kohdistuu Johanneksen evankeliumin valmiiseen tekstikokonaisuuteen. Lisäksi oletan lähtökohtaisesti, että kyseinen teos on sisällöltään pääosin yhtenäinen. Tutkimuskäsitteen ”Henki” määrittelen tutkielmassani siten, että se viittaa entiteettiin, joka täyttää kaksi ehtoa: 1) Sen saavat osakseen Jeesuksen uskolliset seuraajat, ja 2) siihen on liitetty kreikankielinen sana <i>πνεῦμα</i>.</p> <p>Tutkielmassani analysoin niitä Johanneksen evankeliumin tekstejä, jotka ovat tarkasteltavan tutkimusaiheen kannalta relevantteja. Aluksi esitän analysoitavista teksteistä alkukielisen tekstin ja itse laatimani suomennoksen. Tämän jälkeen teen eksegeettisen analyysin käyttämällä tutkimuskirjallisuutta sekä hyödyntämällä omia havaintojani ja päätelmiäni. Evankeliumitekstien lähiluku on merkittävässä osassa tutkielmani analyysivaiheessa. Jokaisen tekstianalyysin jälkeen esitän sen pohjalta vastaukset edellä mainittuihin kolmeen tutkimuskysymykseen. Tavoitteeni on vastata jokaisen analysoitavan tekstin kohdalla kaikkiin kysymyksiin.</p> <p>Evankeliumitekstien analyysiosan jälkeen laadin synteesin tekstianalyysien tuloksista. Kyseisen synteesin laadin siitä lähtökohdasta, että Johanneksen evankeliumissa termit ”Pyhä Henki”, ”Henki”, ”Totuuden Henki” ja ”Puolustaja” viittaavat yhteiseen kohteeseen. Synteesivaiheessa käsitelen erikseen tutkielmani johdantoluvussa määrittelemäni kolme osakysymystä ja esitän niihin vastaukset kaikkien laatimieni tekstianalyysien perusteella.</p> <p>Synteesiosan pohjalta esitän tutkielmassani johtopäätökset vastauksena johdantoluvun keskeisimpään tutkimuskysymykseen: Millainen näkemys Hengen saamisesta esiintyy Johanneksen evankeliumissa? Johtopäätökseni on, että näkemys Hengen saamisesta tässä evankeliumissa on samalla sekä yhtenäinen että moninainen. Evankeliumi sisältää yhden ja yhtenäisen näkemyksen Hengen saamisesta, jolloin tutkimushypoteesini on kestänyt testin. Kuitenkin kyseinen näkemys sisältää monenlaisia teologisia merkityksiä, jotka täydentävät ja rikastuttavat kuvaa tästä aiheesta. Hengen saamisen tapahtumaa on kuvattu evankeliumissa monista eri näkökulmista, kuten rinnastamalla se vertauskuvallisesti tuulen puhaltamiseen ja veden juomiseen. Johanneksen evankeliumissa Hengen saaminen tapahtuu siinä kuvattujen tapahtumien jälkeen tulevaisuudessa, Jeesuksen palattua taivaaseen Isän Jumalan luokse. Jeesuksen taivaaseenastumista ei ole kuvattu tässä teoksessa, kuten ei myöskään Hengen saamisen tapahtumaa. Kuitenkin Jeesuksen esittämä näytelty vertaus Hengen saamisesta (Joh. 20:22) voi ennakoida samankaltaista tapahtumaa kuin Luukkaan kaksoisteoksessa kuvattu Pyhän Hengen vuodatus helluntaipäivänä (Ap. t. 2:1–4).</p>		
Avainsanat – Nyckelord Henki, Hengen saaminen, Pyhä Henki, pneumatologia, Johannes, Johanneksen evankeliumi		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

SISÄLLYSLUETTELO

sivu

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusaihe	1
1.2 Tutkimuskysymys ja tutkimushypoteesi	3
1.3 Tutkimusaiheen merkitys ja tutkimuskirjallisuus	3
1.4 Lähdeaineisto	6
1.5 Tutkimuksen metodiikka	7
1.6 Taustatiedot	9
1.7 Tutkielman rakenne	10
2 Analyysi	11
2.1 Pyhän Hengen kaste (Joh. 1:32–33)	11
2.2 Syntyminen vedestä ja Hengestä (Joh. 3:5–8)	16
2.3 Hengen mittaamaton lahja (Joh. 3:34)	23
2.4 Palvominen Hengessä ja totuudessa (Joh. 4:23–24)	27
2.5 Eläväksi tekevä Henki (Joh. 6:63)	33
2.6 Elävän veden virrat (Joh. 7:37–39)	37
2.7 Hengen saaminen sosiaalisen identiteetin näkökulmasta	44
2.8 Totuuden Henki, toinen Puolustaja (Joh. 14:16–17)	48
2.9 Pyhän Hengen opetukset (Joh. 14:26)	53
2.10 Totuuden Hengen todistus (Joh. 15:26)	58
2.11 Puolustaja, maailman vastustaja (Joh. 16:7–8)	64
2.12 Totuuden Hengen johdatus (Joh. 16:13–15)	69
2.13 Jeesuksen kuolema (Joh. 19:30)	74
2.14 Jeesuksen puhallus ja Pyhä Henki (Joh. 20:21–23)	78
3 Synteesi	87
3.1 Evankeliumitekstien yhdistäminen keskenään	87
3.2 Hengen saamisen teologinen merkitys	87
3.3 Hengen saamisen tapahtuma	88
3.4 Hengen saamisen ajankohta	89
4 Johtopäätökset	90
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	91

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe

Kristinuskon piirissä Uuden testamentin kaanoniin on traditionaalisesti sisällytetty neljä evankeliumia. Niihin kuuluvat kolme synoptista evankeliumia – Matteus, Markus ja Luukas – sekä niistä eroava Johanneksen evankeliumi. Jälkimmäistä evankeliumia on kirkollisessa traditiossa yleisesti pidetty apostoli Johanneksen, Sebedeuksen pojan laatimana. Esimerkkinä tästä on Kleemens Aleksandrialaisen näkemys apostoli Johanneksesta *Eusebiuksen kirkkohistorian* mukaan:

Kun Johannes näki, että (Jeesuksen) ruumiillinen puoli oli esitetty (edellisissä evankeliumeissa), kirjoitti hän viimeisenä oppilaidensa kehoituksesta Jumalan hengen johdattamana henkisen evankeliumin.¹

Tässä yhteydessä en ota kantaa siihen, onko historiallinen apostoli Johannes laatinut hänen nimellään tunnetun evankeliumin. Sen sijaan on huomionarvoista, että Johanneksen evankeliumin sanotaan olevan luonteeltaan ”henkinen”. Tämän pro gradu -tutkielmani tutkimusaiheena on Johanneksen evankeliumissa esiintyvä ilmiö, josta käytän tutkimuskäsitettä ”Hengen saaminen”. Vastaavasti käsitteellä ”Henki” tarkoitan tutkielmassani entiteettiä, jonka saavat osakseen Jeesuksen uskolliset seuraajat, ja johon on myös liitetty kreikan sana πνεῦμα.² Ajatteluni taustalla on tässä vaikuttanut eksegeettinen periaate, jonka mukaan tutkimuskäsitteeksi tulee valita sana, joka esiintyy sellaisenaan analysoitavassa tekstissä, tai sitten käytetään mahdollisimman kuvaavaa termiä. Kyseessä on evankeliumin sisäiseen terminologiaan perustuva tapa kuvata sen teksteissä esiintyvää ilmiötä.

Uuden testamentin kreikassa esiintyy sana πνεῦμα, joka voi merkitä Henkeä, ihmisen henkeä/sielua sekä tuulta.³ Näissä kolmessa merkityksessä tätä sanaa on käytetty Johanneksen evankeliumissa, mutta useimmin se esiintyy merkityksessä ”Henki”. Monet näistä evankeliumin tekstikohdista kertovat siitä, miten Jeesuksen uskolliset seuraajat ”saavat” Hengen, kuten jakeet Joh. 7:39 ja 20:22.

Johanneksen evankeliumissa esiintyy neljä eri termiä, joista on mahdollista käyttää edellä määriteltyä käsitettä ”Henki”. Esitän seuraavaksi nämä termit:

1. πνεῦμα ἅγιον (”Pyhä Henki”): 1:33; 14:26; 20:22.
2. πνεῦμα (”Henki”): 3:5, 6, 8; 3:34; 4:23–24; 6:63; 7:39.

¹ VI 14:7.

² Johanneksen evankeliumissa Henki on Jumalan lahja ihmisille.

³ Gyllenberg 1994, 216–217; Liljeqvist 2007, 290. Sanakirjoissa esiintyy myös muita merkityksiä.

3. τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας (”Totuuden Henki”): 14:17; 15:26; 16:13.

4. ὁ παράκλητος (”Puolustaja”): 14:16; 14:26; 16:7.⁴

Kaikki ne Johanneksen evankeliumin tekstikohdat, joissa esiintyy vähintään yksi yllä olevista termeistä, sisältyvät tässä tutkielmassa analysoitaviin teksteihin. Ainoana poikkeuksena tästä on 19:30, jossa sana πνεῦμα merkitsee ihmisen sielua. Kuitenkin kyseisessä tekstissä voidaan ajatella olevan epäsuora viittaus Hengen saamiseen, joten myös se analysoidaan. Sen sijaan tekstijakeissa 11:33 ja 13:21 sana πνεῦμα on käytetty merkityksessä ”itse”.⁵ Siksi niitä ei analysoida tässä.

Eksegeettisessä tutkimuskirjallisuudessa esiintyy erilaisia käytäntöjä sen suhteen, miten kirjoitetaan termit ”Pyhä Henki”, ”Henki” ja ”Totuuden Henki”; toiset tutkijat kirjoittavat ne suurilla alkukirjaimilla, toiset taas pienillä. Tässä on hyvin pitkälti kyse siitä, että tutkijoilla on erilaisia näkemyksiä siitä kohteesta, johon kyseisillä termeillä on viitattu. Tässä tutkielmassani toimin itse siten, että kirjoitan nämä sanat suurilla alkukirjaimilla. Syynä tähän on se, että suomen kielessä ei ole sanojen määräisiä artikkeleita; jos sanat kirjoitetaan pienillä alkukirjaimilla, niitä voidaan tulkita epämääräisinä, kun taas isot alkukirjaimet korostavat sanojen viittaavan aivan erityisiin kohteisiin. Kirjoittamalla Henkeä merkitsevät termit suurilla alkukirjaimilla haluan tuoda esille niiden viittauskohteen erityisluonteen; tällöin kyseessä ei ole epämääräinen ”henki” vaan aivan erityinen ”Henki”. Suomen kielessä tilanne on aivan toisenlainen kuin englannin kielessä, jossa voidaan erottaa artikkelien avulla toisistaan epämääräinen ”a spirit” ja määräinen ”the spirit”. Kirjoitan siksi termit isoilla alkukirjaimilla.

Lisäksi on tarpeen huomioida, että suomen kielessä sanan ”henki” yleinen merkitys on ihmisen elämä/sielu; olenkin tutkielmassani käyttänyt sitä kyseisessä merkityksessä. Siksi onkin tarpeellista erottaa siitä erityiset Henkeä merkitsevät termit ”Pyhä Henki”, ”Henki” ja ”Totuuden Henki”, jotta epäselvyyttä ei tulisi. Kirjoitan tutkielmassani nämä termit suurilla alkukirjaimilla aina kun esitän omia ajatuksiani ja alkutekstin suomennoksiani. Sen sijaan kaikissa niissä kohdissa, joissa referoin toisten tutkijoiden näkemyksiä, kirjoitan kyseiset termit siten kuin tutkijat ovat ne itse kirjoittaneet, noudattaen tarkasti heidän merkintätapaansa.⁶ Tällä tavoin pyrin tekemään oikeutta tutkijoiden erityyppisille näkemyksille.

⁴ Evankeliumissa ”Puolustaja” samaistetaan ”Totuuden Henkeen” kohdassa 14:16–17 ja ”Pyhään Henkeen” jakeessa 14:26. Tällä tavoin myös ”Puolustajaan” on liitetty sana πνεῦμα.

⁵ Johnston 1970, 12. Tekstijakeiden 11:33 ja 13:21 rinnakkaistekstinä Johnston (1970, 12) esittää kohdan 12:27, jossa esiintyy sana ψυχή sanan πνεῦμα sijaan.

⁶ Tutkielmassani käytän tätä esitystapaa ensimmäisen kerran tämän johdannon alaluvussa 1.3.

1.2 Tutkimuskysymys ja tutkimushypoteesi

Pro gradu -tutkielmassani keskityn tarkastelemaan seuraavaa tutkimuskysymystä: Millainen näkemys Hengen saamisesta esiintyy Johanneksen evankeliumissa? Tämä on tutkielmani pääkysymys, jonka olen jakanut kolmeen osakysymykseen: Mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti? Millainen tapahtuma on Hengen saaminen? Milloin Hengen saaminen tapahtuu? Etsin vastausta pääkysymykseen näiden osakysymysten avulla.

Tutkielmassani tavoitteeni on vastata edellä esitettyihin kysymyksiin. Tämä tapahtuu analysoimalla niitä Johanneksen evankeliumiin kuuluvia tekstikohtia, jotka ovat tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja. Näitä ovat kaikki ne tekstit, joissa viitataan Hengen saamiseen, joko eksplisiittisellä tai implisiittisellä tavalla. Analyysin jälkeen laadin sen tuloksista synteessin, jonka perusteella teen omat johtopäätökseni vastauksena alussa asetettuun tutkimuskysymykseen.

Tutkielmassani olen valinnut testattavaksi tutkimushypoteesin, joka kuuluu seuraavasti: Johanneksen evankeliumissa esiintyy yksi ja yhtenäinen näkemys Hengen saamisesta. Tämä edellyttää, että kaikki evankeliumissa olevat tekstit, joissa on ilmaistu jotain Hengen saamisesta, muodostavat yhden ja sisäisesti koherentin kuvan kyseisestä aiheesta. Mikäli Hengen saamisesta esiintyy useita eri käsityksiä, joiden välillä on konfliktia, kumoutuu kyseinen hypoteesi. Vastaus tähän saadaan tutkielmani johtopäätösten myötä.

1.3 Tutkimusaiheen merkitys ja tutkimuskirjallisuus

Valitsemani tutkimusaihe on erittäin merkityksellinen varhaisen kristinuskon tutkimukselle. Tämä johtuu siitä, että Johanneksen evankeliumissa heijastuvat ensimmäisen vuosisadan kristittyjen uskonnolliset näkemykset Hengestä. Lisäksi eksegeettisen tutkimuksen piirissä esiintyy erilaisia näkemyksiä liittyen siihen, millainen on kyseisen evankeliumin edustama käsitys Hengestä. Aihe on myös suuresti kiinnostanut itseäni pitkän aikaa; sen alkulähteenä on ollut evankeliumin kohta 20:22 ja sen suhde Luukkaan kaksoisteoksen kuvaukseen helluntaipäivän ihmeestä, jossa Pyhä Henki vuodatetaan Jeesuksen opetuslapsiin (Ap. t. 2:1–4).

Varhaista kristinuskoa käsittelevistä tutkimuksista on tässä yhteydessä syytä mainita Heikki Räisänen monografia *The Rise of Christian Beliefs: The Thought World of Early Christians* vuodelta 2010. Siinä tekijän tavoitteena on kuvailla varhaiskristillisiä uskomuksia kokonaisvaltaisella tavalla.⁷ Tämän teoksen luku 9

⁷ Räisänen 2010, 1.

käsittelee varhaisen kristinuskon piirissä esiintyneitä näkemyksiä Hengestä, otsikkona *The Empowering Presence: Experiences and Doctrines of the Spirit*.⁸ Tämä viittaa vahvasti siihen, että aihe on merkityksellinen tutkittaessa varhaista kristinuskoa. Räisänen monografia sisältyy käyttämäni tutkimuskirjallisuuteen.

Tutkimusaiheeseeni liittyen on aiemmin julkaistu monenlaisia tutkimuksia. Ne voidaan jaotella kahteen pääryhmään: ensimmäiseen kuuluvat ne tutkimukset, joissa on tarkasteltu Henkeä laajassa kirjoitusten kokonaisuudessa, johon sisältyy myös Johanneksen evankeliumi. Toisen ryhmän tutkimukset taas rajaavat Hengen tarkastelun selkeämmin Johanneksen evankeliumin piiriin.⁹

Ensimmäisen ryhmän tutkimuksia, joita hyödynnän tässä tutkielmassani, on kolme; niistä ensimmäinen on James D. G. Dunnin tutkimus *Baptism in the Holy Spirit*, joka julkaistiin ensi kerran vuonna 1970. Siinä tutkimuksen kohteena on Hengen kaste/lahja koko Uudessa testamentissa.¹⁰ Toisena tutkimuksena on John R. Levisonin monografia *Filled with the Spirit* (2009). Kyseisessä teoksessa on tutkimuskäsitteen ”hengellä täytyminen” avulla tutkittu varhaiskristillisessä kirjallisuudessa esiintyviä käsityksiä hengestä, kuten myös niiden ilmenemistä israelilaisessa, kreikkalais-roomalaisessa ja varhaisjuutalaisessa kirjallisuudessa.¹¹ Kolmantena tutkimuksena käytän toista Dunnin laatimaa monografiaa *Unity and Diversity in the New Testament: An Inquiry into the Character of Earliest Christianity*, jonka ensimmäinen painos on vuodelta 1977. Tässä tutkimuksessaan Dunn pyrkii esittämään yhtenäisyyden ja moninaisuuden ilmenemistä kaikkein varhaisimmassa kristinuskossa.¹²

Toiseen ryhmään kuuluvista tutkimuksista viittaa tutkielmassani neljään; C. H. Doddin teos *The Interpretation of the Fourth Gospel* on niistä varhaisin, julkaistu alkujaan vuonna 1953. Siinä kirjoittaja käsittelee evankeliumin keskeisiä uskonnollisia käsitteitä, tavoitteenaan määritellä niiden merkitykset alkuperäisen kohderyhmän kontekstissa.¹³ Näiden käsitteiden joukossa on myös ”Henki”.¹⁴ Toisena tutkimuksena on George Johnstonin monografia *The Spirit-Paraclete in the Gospel of John* (1970). Kyseisessä teoksessa on tarkasteltu Hengen merkitystä Johanneksen evankeliumissa yleisellä tasolla sekä erityisesti Henki-Parakleettia.¹⁵

⁸ Räisänen 2010, 228–246.

⁹ Kyseisen jaottelun olen laatinut itse.

¹⁰ Dunn 1984, 4.

¹¹ Levison 2009, xxv. Teos sisältää myös hyvän tutkimushistoriallisen katsauksen (xiv–xxv).

¹² Dunn 2006, 6–7.

¹³ Dodd 1958, 133.

¹⁴ Dodd 1958, 213–227.

¹⁵ Johnston 1970, vii.

Kolmas tutkimus on Tricia Gates Brownin laatima *Spirit in the Writings of John* vuodelta 2003. Siinä sovelletaan sosiaalitieteellistä mallia tarkasteltaessa käsitystä “hengestä” Johanneksen evankeliumissa sekä myös ensimmäisessä Johanneksen kirjeessä.¹⁶ Tutkimuksista viimeisin on Gitte Buch-Hansenin monografia »*It is the Spirit That Gives Life*« – *A Stoic Understanding of Pneuma in John’s Gospel* (2010). Siinä on analysoitu ilmiön πνεῦμα roolia Johanneksen evankeliumissa.¹⁷

Tutkielmassani käytettävä kirjallisuus pitää sisällään kolme Johanneksen evankeliumiin liittyvää tutkimusartikkeliä. Ne ovat Cornelis Benneman *Spirit-Baptism in the Fourth Gospel: A Messianic Reading of John 1,33* vuodelta 2003, Annette Weissenriederin *Spirit and Rebirth in the Gospel of John* vuodelta 2014, sekä uusimpana Peter-Ben Smitin vuonna 2016 julkaistu *The Gift of the Spirit in John 19:30? A Reconsideration of παρέδωκεν τὸ πνεῦμα*.

Edellä esitettyjen monografioiden ja artikkelien lisäksi hyödynnän myös Johanneksen evankeliumia käsitteleviä tutkijoiden eksegeettisiä kommentaareja. Tässä tutkielmassani käytän viiden eri tutkijan laatimia kommentaareja, jotka ovat D. A. Carsonin *The Gospel According to John* (1991), C. K. Barrettin *The Gospel According to St. John: An Introduction with Commentary and Notes on the Greek Text* (1985), Ernst Haenchenin kaksiosainen *A Commentary on the Gospel of John* (1984), Leon Morrisin *The Gospel According to John* (1995), sekä Craig L. Blombergin *The Historical Reliability of John’s Gospel: Issues and Commentary* (2001). Olen valinnut tutkimuskirjallisuuteen erilaisia tutkijoiden kommentaareja.

Muita tutkimuskirjallisuuteen kuuluvia eksegeettisiä teoksia ovat ne, jotka liittyvät sosiaalitieteisiin. Kyseiset teokset ovat Petri Luomasen, Jutta Jokirannan ja Outi Lehtipuun toimittama *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen* (2013), Raimo Hakolan laatima monografia *Identity Matters: John, the Jews and Jewishness* (2005), ja Bruce J. Malinan ja Richard L. Rohrbaughin kommentaari *Social-Science Commentary on the Gospel of John* (1998).

Helsingin yliopistossa on julkaistu vuonna 1974 kaksi Uuden testamentin eksegetiikan tutkielmaa, joiden aiheet sivuavat läheisesti myös omaa tutkielmaani. Ne ovat Toini Uutelan laudaturtyö *Pyhä Henki Jeesuksen tuntemisen välittäjänä Johanneksen evankeliumissa*, ja Irja Salosen pro gradu -tutkielma *Pyhän Hengen vuodatus Luukkaan historiategoksessa*. Myös nämä teokset kuuluvat tutkielmassani käytettävään kirjallisuuteen.

¹⁶ Brown 2003, 19.

¹⁷ Buch-Hansen 2010, vii.

1.4 Lähdeaineisto

Pro gradu -tutkielmassani tärkein alkuperäislähde on kreikankielinen Johanneksen evankeliumi. Tämä johtuu siitä, että olen rajannut tutkimuskysymykseni kyseisen teoksen piiriin ja eksegeettisten analyysieni perustana toimii alkukielinen teksti. Hyödynnän Johanneksen evankeliumin tekstiä siinä muodossa kuin se esiintyy kreikankielisen alkutekstilaitoksen *Novum Testamentum Graece* 28. editiossa. Tutkielmassani esitän alkukielisen tekstin niistä evankeliumin kohdista, jotka olen valinnut eksegeettisen analyysin kohteiksi. Näistä keskeisimmistä teksteistä laadin myös oman suomennokseni hyödyntämällä kreikan kielitaitoani sekä tarvittavia apuvälineitä, kuten sanakirjoja. Evankeliumin kreikankielisen version lisäksi tulen hyödyntämään siitä tehtyjä käännöksiä, jotka ovat suomenkielisissä Raamatuissa.

Toinen käyttämäni alkuperäislähde on *Septuaginta* (LXX), kreikankielinen versio Vanhan testamentin pyhistä kirjoituksista. Tätä lähdetä voidaan käyttää valaisemaan Johanneksen evankeliumin tekstejä, koska se on vaikuttanut niiden syntyajan kontekstissa. Käytän tutkielmassani Raamattua myös käännösversioina viitatessani Vanhan ja Uuden testamentin teksteihin, jotka ovat analyysin kannalta relevantteja. Suomenkielisistä raamatunkäännöksistä käytän enimmäkseen vuoden 1933/38:n kirkkoraamattua (KR-1933/38), koska se vastaa alkutekstiä yleisesti ottaen sananmukaisemmin verrattuna nykyiseen vuoden 1992 kirkkoraamattuun (KR-1992). Alkutekstien suomennosteni yhteydessä otan kyseiset suomenkieliset käännökset esiin silloin kun laatimani käännös poikkeaa niistä olennaisesti.

Suomennosten laatimisessa tavoitteeni on päästä mahdollisimman lähelle kreikankielisen alkutekstin sanamuotoa. Siksi kääntämisen lähtökohtani on sana-vastaavuuden periaate. Kuitenkin kiinnitän huomiota myös siihen, miten hyvin alkutekstin ilmaisema ajatus tulee käännöksessä esille. Pyrin kirjoittamaan oikeaoppista, hyvää ja sujuvaa suomen kieltä. Siksi poikkean sanatarkkuudesta niissä tapauksissa, joissa suomennoksen ymmärrettävyys sitä edellyttää. Tämän lisäksi olen aina tarvittaessa lisännyt käännöstekstiin selittäviä lisäyksiä, jotka on erotettu muusta tekstistä hakasulkeiden avulla. Esitän tästä seuraavaksi esimerkin, joka on peräisin tutkielmassani analysoitavasta tekstijaksosta Joh. 4:23–24:

Alkuteksti: πνεῦμα ὁ θεός

Käännös: Jumala [on] Henki

Tässä esimerkissä olen vaihtanut alkutekstissä esiintyvien sanojen järjestyksen. Syynä tähän on alkutekstin kieliopillinen rakenne, jossa subjektiin (ὁ θεός) on liitetty predikatiivi (πνεῦμα). Suomen kielessä tällainen ilmaus ei toimi, koska

sanoissa ei esiinny artikkeleita; tällöin sanojen järjestyksen vaihtaminen muuttaa tekstin ajatuksen, jolloin lause ”Jumala on Henki” ei tarkoita samaa kuin lause ”Henki on Jumala”. Siksi olenkin vaihtanut sanajärjestyksen, jotta alkutekstin ilmaisema ajatus tulisi oikein ymmärretyksi. Lisäksi olen lisännyt suomennokseen selittävän lisäyksen, jonka osoittaa hakasulkujen käyttö. Alkutekstissä esiintyy näet tässä yhteydessä nominaalilause, jossa kahden substantiivin väliin lisätään suomen kielessä olla-verbi. Hakasulkujen käyttö viittaa siihen, ettei alkutekstissä esiinny tässä kohdassa kyseistä verbiä.

1.5 Tutkimuksen metodiikka

Tutkielmani tavoite on selvittää, millainen näkemys Hengen saamisesta esiintyy Johanneksen evankeliumissa. Tämä tapahtuu analysoimalla niitä evankeliumin tekstejä, joissa tulee esille ajatus Hengen saamisesta. Jokainen tutkimusaiheen kannalta relevantti tekstikohta analysoidaan erikseen, tukeutuen eksegeettiseen tutkimuskirjallisuuteen. Analyysissä tavoitteeni on selvittää, mitä Johanneksen evankeliumin tekstit kertovat Hengen saamiseen liittyen. Lopuksi näistä analyysin tuloksista laaditaan synteesi; siinä vaiheessa tarkastellaan, miten kyseiset tekstien näkemykset tutkimusaiheesta sopivat yhteen. Johtoajatukseni tässä kaikessa on se, että pyrin ymmärtämään jokaista evankeliumin tekstikohtaa siitä itsestään käsin. Tällöin tavoitteeni on selvittää, millainen näkemys Hengen saamisesta lukijalle muodostuu kunkin tutkittavan tekstikohdan pohjalta. Eksegeettisistä työvälineistä *tekstien lähiluku* on tutkielmassani merkittävässä asemassa.

Tutkielmassani noudatan *tekstisuuntautunutta lähestymistapaa* Johanneksen evankeliumiin. Se tarkoittaa, että tutkimuksen kohteena on itse evankeliumiteksti, sen lopullisessa muodossa. Tavoitteeni on ymmärtää tekstin teologista sisältöä. Siksi en esitä tutkielmassani rekonstruktioita evankeliumitekstin kirjoittamisen taustasta, historiallisesta ja sosiaalisesta todellisuudesta. En siis ota kantaa tämän evankeliumin taustalla mahdollisesti olevaan uskonyhteisöön ja sen tilanteeseen. Tutkimukseni tavoite on evankeliumitekstien ymmärtäminen itsessään; tällöin ei ole tarkoitus käyttää tekstiä välineenä, jonka avulla pyritään rekonstruoimaan sen kirjoittamisen taustalla vaikuttanutta historiallista ja sosiaalista todellisuutta. Tietenkin otan tutkimuskirjallisuuden avulla huomioon kaikki ne asiat, jotka ovat relevantteja evankeliumikohtien ymmärtämisen kannalta. Näihin lukeutuvat myös ne historialliset ja sosiaaliset rekonstruktiot, joita tutkijat ovat esittäneet. Mutta kaiken tämän tyyppisen informaation on tarkoitus toimia välineenä evankeliumitekstien ymmärtämiseksi, koska se on tutkielmani tavoite ja päämäärä.

Tutkimusaiheeni on tämän evankeliumin tekstikohtien pohjalta nouseva teologinen näkemys Hengen saamisesta. Siksi olen valinnut tekstisuuntautuneen lähestymistavan, joka keskittyy valmiiseen evankeliumiin. Tämä lähestymistapa rajaa redaktiokriittisen kysymyksenasettelun tutkielmani ulkopuolelle, sillä en ota kantaa evankeliumitekstin mahdolliseen syntyprosessiin ja sen yksityiskohtiin. Sen sijaan tekstikriittisiä kysymyksiä on tutkielmassani aihetta käsitellä, mikäli analysoitaviin tekstikohtiin liittyy merkittäviä tekstivariantteja.

Tekstisuuntautunut lähestymistapa edellyttää, että jokainen tutkimusaiheen kannalta relevantti evankeliumikohta analysoidaan osana sen kirjallista kontekstia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tekstikohtien analyysissä tulee huomioida asianmukaisella tavalla koko evankeliumin valmis tekstikokonaisuus. Kyseessä on kaikkien evankeliumiin sisältyvien tekstikohtien laajin kirjallinen konteksti, sillä tutkimusaiheeni on tarkkaan rajattu Johanneksen evankeliumin piiriin. Näin ollen yksittäisten evankeliumin tekstikohtien analyysissä voidaan käyttää apuna muita kohtia, jos niillä on merkitystä sen ymmärtämisen kannalta.

Tässä vaiheessa on kuitenkin syytä korostaa, että Johanneksen evankeliumin näkemystä Hengen saamisesta en työssäni lähtökohtaisesti oleta yhtenäiseksi; tutkimushypoteesina toimii näkemys siitä, että evankeliumissa esiintyy Hengen vuodatuksesta yksi ja yhtenäinen näkemys. Kyseinen näkemys on kuitenkin myös mahdollista kumota, jos tekstikohtien analyysin tulokset ovat selvästi sitä vastaan. Pyrin analysoimaan tutkimusaiheeni kannalta relevantteja evankeliumin tekstejä siten, että niitä ei pakoteta valmiiseen tulkinnalliseen kehykseen; tarkoitukseni on ymmärtää tekstikohtia niistä itsestään käsin, etsien niiden luontevinta tulkintaa. Kuten edellä mainitsin, tutkielmani lähtökohtana oletan evankeliumin olevan pääosin yhtenäinen. Siksi otankin tekstikohtien analyysissäni huomioon evankeliumin sisäiset asiat, jotka ovat analyysin kannalta olennaisia. Mutta jos analyysin aikana ilmenee sellaisia näkökohtia, jotka selvästi viittaavat epäyhtenäisyyteen teoksessa, otan ne asianmukaisesti huomioon tekstikohtien tulkinnassa.

Tekstisuuntautunut lähestymistapa muodostaa tutkielmassani teoreettisen viitekehyksen, jonka sisällä keskityn tarkastelemaan valmista evankeliumitekstiä. Tämä ei kuitenkaan edellytä tekemään sellaista oletusta, että evankeliumi olisi täydellisen yhtenäinen kaikilta osiltaan ja yksityiskohdiltaan. Mutta vaikka teos olisi joiltain osin epäyhtenäinen, se ei välttämättä ole epäyhtenäinen kaikilta osin.

Tutkielmassani keskityn tutkimaan teologista näkemystä Hengen saamisesta Johanneksen evankeliumissa. Siksi viittaankin tutkielmassani ainoastaan niihin

kohtiin kyseisessä teoksessa, jotka ovat relevantteja tutkimusaiheeni kannalta. Muihin evankeliumin sisäisiin seikkoihin en ota tutkielmassani kantaa. Lisäksi on myös syytä ottaa huomioon seuraava näkökohta: vaikka Johanneksen evankeliumi olisikin syntynyt pitkän toimitustyön tuloksena, useassa eri vaiheessa, teos voi siitä huolimatta sisältää teologisesti yhtenäisiä näkemyksiä. Vaikka tutkielmassani en lähtökohtaisesti oleta tämän evankeliumin sisältävän yhtenäistä näkemystä Hengen saamisesta, sitä ei ole tässä myöskään lähtökohtaisesti suljettu pois. Redaktiokritiikin ja lähde-erottelun tutkimustuloksissa esiintyy myös huomattavaa epävarmuutta. Oman arvioni mukaan tekstisuuntautunut lähestymistapa soveltuu parhaiten tutkimusaiheeni tarkasteluun. Siksi tutkielmassani pidän lähtökohtaisesti Johanneksen evankeliumia pääosin yhtenäisenä teoksena.

Tutkielmani metodisena tavoitteena on laatia *eksegeettinen analyysi* kaikista Johanneksen evankeliumin tekstikohdista, joissa ilmaistaan ajatuksia Hengen saamiseen liittyen. Tämä tapahtuu tekstisuuntautuneen lähestymistavan sisällä, jolloin tarkastelu kohdistuu evankeliumiteksteihin ja niiden alkuperäissanomaan. Olen päättänyt käyttää tutkielmassa eksegeettisen analyysin lisäksi myös sosiaali-tieteelliseen lähestymistapaan sisältyvää *sosiaalisen identiteetin teoriaa* (SIT). Tämän taustalla vaikuttaa oma näkemykseni siitä, että kyseinen teoria tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman Hengen saamisen teologiseen merkitykseen tässä evankeliumissa. Sovellan teoriaa tekstisuuntautuneen lähestymistavan mukaisesti, ottamatta kantaa tekstin taustalla olevaan sosiaaliseen todellisuuteen. Sosiaalisen identiteetin teoria on siten väline evankeliumitekstien ymmärtämiseen.

1.6 Taustatiedot

Tutkielmassani tavoitteeni on ymmärtää Johanneksen evankeliumissa esiintyvää teologista näkemystä Hengen saamisesta, kuten edellä mainitsin. Kuitenkin haluan korostaa, että tulen analysoimaan aiheen kannalta relevantteja tekstikohtia ottaen asianmukaisesti huomioon evankeliumin historiallis-kulttuurisen kontekstin; kyse on siitä, että pyrin selvittämään Johanneksen evankeliumin alkuperäistä sanomaa Hengen saamisesta. Tämä edellyttää tekstien tulkintaa niiden syntyajan taustaa vasten, jonka tekee mahdolliseksi historiallinen näkökulma.

Johanneksen evankeliumin taustatiedoista on tässä yhteydessä syytä nostaa esille sen kirjoittamisen ajankohta ja paikka. Tutkimuksessa evankeliumin synty on yleisesti ajoitettu ensimmäisen vuosisadan jKr. viimeiselle vuosikymmenelle.¹⁸

¹⁸ Morris 1995, 25. Barrett (1985, 128) pitää todennäköisenä traditionaalista ajoitusta n. 100 jKr.

Sen mahdollisia kirjoittamispaikkoja ovat Efesos, Syyrian Antiokia sekä Egyptin Aleksandria, joista kenties Efesos on vahvin.¹⁹ Tässä tutkielmassani pitäydyn itse siihen kantaan, että Johanneksen evankeliumi on laadittu 90-luvulla jKr. Efesosssa. Kyseisessä historiallisessa kontekstissa sai muotonsa Johanneksen evankeliumin edustama näkemys Hengen saamisesta. Evankeliumin ajatusmaailman taustalla on vaikuttanut sellaisia ideoita, jotka sen alkuperäisten lukijoiden voitiin olettaa tunteneen.²⁰ Siksi kaikki tekstien alkuperäiseen kontekstiin liittyvät olennaiset taustatiedot huomioidaan työn analyysiosassa. Tietojen relevanttius määrittyy sen perusteella, miten ne valaisevat analysoitavien tekstien alkuperäistä sanomaa. Viittaan kyseisiin tietoihin hyödyntämällä eksegeettistä tutkimuskirjallisuutta.

1.7 Tutkielman rakenne

Tutkielmassani noudatan samaa perusrakennetta kuin kandidaatintutkielmassani.²¹ Ensimmäinen työvaihe on *analyysi*, jossa eksegeettisen analyysin keinoin tutkin kaikki aiheen kannalta relevantit tekstikohdat Johanneksen evankeliumista. Työn toisena vaiheena on *synteesi*. Siinä kokoan yhteen kaikki analyysivaiheen tulokset ja katson, mikä on niiden keskinäinen suhde. Tutkielman lopuksi *johtopäätökset* antavat vastauksen tässä johdannossa asettamaani tutkimuskysymykseen.

Analyysini kohdistuu tutkimusaiheeni kannalta keskeisimpiin Johanneksen evankeliumin tekstikohtiin; kyseessä ovat kaikki evankeliumiin sisältyvät tekstit, jotka täyttävät edellä määrittelemäni vaatimukset. Jokainen tutkittava tekstikohta analysoidaan erikseen omassa alaluvussaan, tukeutuen eksegeettiseen tutkimuskirjallisuuteen. Tässä yhteydessä esitän myös omia havaintojani, tulkintojani ja päätelmiäni liittyen analysoitaviin evankeliumiteksteihin. Jokaisen tekstikohdan analyysiosan lopuksi pohdin, mitä vastauksia tämän tekstin eksegeettisen analyysin pohjalta voin esittää tässä johdanto-osassa asettamiini tutkimuskysymyksiin. Näitä tutkimuskysymyksiä on yhteensä kolme osakysymystä, ja käsittelen niistä jokaisen erikseen. Lähtökohtaisesti pyrin vastaamaan analyysien perusteella jokaisen tekstin kohdalla kaikkiin kolmeen kysymykseen, kuitenkin siten, että vastaukset sopivat luontevasti yhteen tekstien kanssa. Tutkielmani keskeisimpään tutkimuskysymykseen – Millainen näkemys Hengen saamisesta esiintyy Johanneksen evankeliumissa? – esitän vastauksen työni johtopäätöksissä, jotka perustuvat kolmen osakysymyksen vastausten pohjalta laadittuun synteesiin.

¹⁹ Barrett 1985, 131; Morris 1995, 54–55.

²⁰ Dodd 1958, 6.

²¹ Sutinen 2017, 2.

2 Analyysi

2.1 Pyhän Hengen kaste (Joh. 1:32–33)

2.1.1 Alkuteksti ja suomennos

32 Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπ’ αὐτόν.

33 καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ’ ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ’ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

32 Ja Johannes todisti sanoen näin: ”Minä olen nähnyt Hengen tulevan alas kuin kyyhkynen taivaasta, ja se jäi hänen [Jeesuksen] päälleen.

33 Ja minä en ollut tuntenut häntä. Mutta hän, joka lähetti minut kastamaan vedessä, sanoi minulle: ”Se, jonka päälle sinä näet Hengen laskeutuvan ja jäävän, hän on se, joka kastaa Pyhässä Hengessä.”²²

2.1.2 Eksegeettinen analyysi

Johanneksen evankeliumissa Henkeä merkitsevä sana πνεῦμα esiintyy ensi kerran yllä olevassa tekstijaksossa; siinä tätä sanaa on käytetty kolmesti. Kyseiset jakeet sisältyvät evankeliumissa esitettyyn Johannes Kastajan todistukseen, jonka hän antaa Jeesuksesta (1:29–34). Kyseisen jakson alussa Johannes käyttää Jeesuksesta nimitystä ”Jumalan Karitsa” (j. 29) ja sen lopussa hän kutsuu Jeesusta ”Jumalan Pojaksi” (j. 34). Tähän kerronnalliseen kontekstiin sijoittuvat jakeet 1:32–33.

Tekstijaksossa kerrotaan, että Jeesus antaa kasteen Pyhässä Hengessä. Tämä näkemys esiintyy myös kaikissa synoptisissa evankeliumeissa (Matt. 3:11; Mark. 1:8; Luuk. 3:16). Kuitenkin Johanneksen versio poikkeaa synoptikoista eräissä yksityiskohdassa: kaikki synoptiset evankeliumit kuvaavat Jeesuksen kastamista Pyhässä Hengessä futuurilla βαπτισει (”hän on kastava”). Mutta Johanneksen evankeliumissa on sen sijaan käytetty partisiippia ὁ βαπτίζων (”se, joka kastaa”, ”kastaja”). Samaa ilmaisua on käytetty myös Johannes Kastajasta (ks. Mark. 1:4). Johanneksen evankeliumissa on ilmeisesti haluttu tuoda esille sitä, että Jeesus on kastaja samalla tavoin kuin Johannes Kastaja. Kuitenkin tässä tehtävässään heidän välillään on eroa sen suhteen, millä he kastavat; Johannes kastaa vedessä, kun taas Jeesus antaa kasteen Pyhässä Hengessä.

²² KR-1933/38 ja KR-1992: ”Pyhällä Hengellä”. Alkutekstin ilmaus ”ἐν + datiivi” voidaan suomentaa inessiivillä (-ssa/-ssä) tai instrumentaalisesti (-lla/-llä) (Aejmelaeus 2008, 155–156). Olen itse käyttänyt inessiiviä, koska se välittää kokonaisvaltaisemmin alkutekstin näkemys.

Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy erilaisia näkemyksiä tämän tekstijakson merkityksestä; Dunnin mukaan jae Joh. 1:33 sisältää profetian koskien Jeesuksen Pyhässä Hengessä Kastajan tehtävää, joka on välitön seuraus hänen tehtävästään Jumalan Karitsana (1:29).²³ Dunn viittaa ilmeisesti Jeesuksen kuolemaan ristillä, jolloin hän täyttää Jumalan Karitsan tehtävänsä (19:30–37), ottaen pois maailman synnin (1:29). Dunnin mukaan Jeesuksen antama Pyhän Hengen kaste edellyttää hänen ristinkuolemaansa, mikä on arvioni mukaan perusteltua.²⁴ Räisänen nostaa tekstijaksosta 1:32–33 esille sen näkökohdan, että henki pysyy Jeesuksen päällä hänen kohdattuaan Johannes Kastajan.²⁵ Tämä Hengen pysyvyys on kuvattu alkutekstissä verbillä ἔμεινεν, joka on aikamuodoltaan aoristi; kyse on siitä, että Johannes Kastaja sai todistaa Jumalan Hengen pysyvän Jeesuksessa.

Mutta mitä merkitsee Hengen laskeutuminen Jeesuksen päälle? Levison näkee kyseisessä tekstissä mahdollisen viittauksen Jesajan kirjassa esiintyvään palvelijan hahmoon, jonka päällä henki on (42:1–4). Levisonin mukaan Jeesus voidellaan tässä hengellä Messiaan tavoin, kenties viittauksena Jesajan kirjan messiaaniseen hahmoon kohdassa Jes. 11:2 (vrt. Qumranin tekstissä 11Q13 II 18: ”hengen voitelema”). Levison painottaa myös, että Johanneksen evankeliumin mukaan kyseinen messiaaninen hengen voitelu tapahtui yksinomaan Jeesukselle, sillä vain hän voisi antaa kasteen pyhällä hengellä.²⁶ Tämän perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että Jeesukselle tämä Hengen saaminen merkitsee hänen asettamistaan Messiaan tehtävään, johon kuuluu kastaminen Pyhässä Hengessä (1:33). Kyseinen tulkinta Hengen liittämistä Jeesukseen Messiaana esiintyy myös synoptisissa evankeliumeissa; parhaana esimerkkinä tästä on jakso Luuk. 4:18–19, jossa Jeesus lukee sapattina synagogassa Jesajan kirjaa. Teksti on seuraava:

[Jeesus:] Herran Henki on minun päälläni, sillä hän on voidellut minut julistamaan evankeliumia köyhille; hän on lähettänyt minut saarnaamaan vangituille vapautusta ja sokeille näkönsä saamista, päästämään sorretut vapauteen, saarnaamaan Herran otollista vuotta.²⁷

Kyseisessä tekstissä tulee selkeästi esille näkemys, jonka mukaan Henki asettaa Jumalan palvelijan tehtävänsä. Salosen mukaan Luukkaan Jeesus vihitään kasteessa Messiaan tehtävään, joka johtaa hänen kuolemaansa ristillä.²⁸

²³ Dunn 1984, 176.

²⁴ Tarkastelen tätä asiaa tutkielmassani syvällisemmin tekstijakson Joh. 7:37–39 analyysissä.

²⁵ Räisänen 2010, 231.

²⁶ Levison 2009, 246, 416–417.

²⁷ Luuk. 4:18–19 (KR-1933/38).

²⁸ Salonen 1974, 10.

Entä miten asia on Johanneksen Jeesuksen tapauksessa? Bennema esittää näkemyksen, jossa Johanneksen evankeliumissa on kuvattu Jeesus, joka Hengen voimalla tuo elämän antavan Jumalan ilmoituksen Israelin puhdistamista varten. Tämä Jeesuksen tehtävä on ilmaistuna evankelistan käyttämässä metaforassa ”kastaa Pyhässä Hengessä”, johon sisältyvät kaikki ne pelastusopilliset teot, jotka Jeesus tekee Hengen avulla. Johanneksen Jeesus-kuva sopii Benneman mukaan parhaiten yhteen sen juutalaisen messiasnäkemyksen kanssa, joka pohjautuu Jesajan kirjan lukuun 11; kyseessä on Hengen ja ilmoitus-viisauden omaava messiashahmo, joka Hengen täyttämisen ilmoitussanansa avulla puhdistaa Israelin kansan sen vihollisista.²⁹ Näyttää siltä, että Jesajan kirjan luku 11 on tärkeä Johanneksen Jeesus-kuvalle. Esitän siitä seuraavaksi jakeet 1–4:

Mutta Iisain kannosta puhkeaa virpi, ja vesa versoo hänen juuristansa. Ja hänen päällensä lepää Herran Henki, viisauden ja ymmärryksen henki, neuvon ja voiman henki, tiedon ja Herran pelon henki. Hän halajaa Herran pelkoa; ei hän tuomitse silmän näöltä eikä jaa oikeutta korvan kuulolta, vaan tuomitsee vaivaiset vanhurskaasti ja jakaa oikein oikeutta maan nöyrille; suunsa sauvalla hän lyö maata, surmaa jumalattomat huultensa henkäyksellä.³⁰

Seuraavaksi on syytä keskittyä tarkastelemaan sitä, mikä funktio Jeesuksen ylle laskeutuneella Hengellä on. Brownin mukaan kyseisessä tekstissä kuvattu hengen pysyminen Jeesuksen päällä identifioi ja legitimoii hänet taivaallisen hengen etuuden kantajana ja antajana.³¹ Barrettin näkemyksen mukaan Henki on annettu Jeesukselle, jotta hän voi antaa sen myös toisille. Juuri tämä Jeesuksen antama Hengen lahja on se merkittävä tekijä, joka erottaa toisistaan uuden ja vanhan aikakauden (ks. 1:26–27).³² Uutela taas esittää, että Jeesuksen päälle jäänyt Henki auttoi hänen seuraajiaan Herransa tuntemisessa.³³ Vaikuttaa siltä, että Hengellä on monenlaisia funktioita, jotka ovat teologisesti merkittäviä.

Analysoitavassa tekstijaksossa 1:32–33 on syytä kiinnittää huomiota siihen kontekstiin, jossa Pyhä Henki laskeutuu taivaasta Jeesuksen ylle. Tämä tapahtuma on kuvattu Johanneksen evankeliumin lisäksi myös synoptisissa evankeliumeissa (Matt. 3:16; Mark. 1:10; Luuk. 3:22). Kuitenkin Johanneksen evankeliumi eroaa tässä muista evankeliumeista merkittävällä tavalla; jokaisella synoptikolla Henki laskeutuu taivaasta kun Johannes Kastaja on ensin kastanut Jeesuksen vedellä. Synoptisissa evankeliumeissa Jeesuksen vesikaste mainitaan eksplisiittisesti. Sen

²⁹ Bennema 2003, 59.

³⁰ Jes. 11:1–4 (KR-1933/38).

³¹ Brown 2003, 90.

³² Barrett 1985, 178.

³³ Uutela 1974, 6.

sijaan Johanneksen evankeliumissa Jeesuksen kastetta ei mainita lainkaan. Siihen on mahdollisesti viitattu epäsuorasti tekstijaksoa edeltävässä jakeessa 31.

Tämä tulkinta kuitenkin edellyttää, että kyseistä Johanneksen evankeliumin jaetta tulkitaan synoptisten evankeliumien valossa; se ei näet edellytä, että Jeesus olisi saanut Johannekselta vesikasteen. Tekstijakson Joh. 1:32–33 lähiluku yksin Johanneksen evankeliumin kontekstissa muodostaa lukijalle sen käsityksen, että Jeesus kastaa Pyhässä Hengessä. Lisäksi tämän tekstin perusteella on mahdollista ajatella, että Hengen laskeutuminen ja jääminen Jeesuksen päälle merkitsivät hänen itsensä kastamista Pyhässä Hengessä. Sen sijaan Jeesuksen kastamista vedessä ei mainita tässä tekstijaksossa, eikä myöskään muualla koko Johanneksen evankeliumissa. Pyhän Hengen kaste on tekstissä 1:32–33 keskeinen teologinen näkemys, ja se tuodaan selkeästi esille.

Mikä on syynä siihen, ettei analysoitavassa tekstijaksossa mainita Jeesuksen kastamista vedellä? Blombergin mukaan tämän ilmiön taustalla saattaa vaikuttaa evankelistan pyrkimys vähätellä oman aikansa kristillisessä kirkossa vallinnutta käsitystä sakramenteista; sakramenttien institutionalisoituminen oli näet kasvava kirkollinen ilmiö ensimmäisen vuosisadan lopulla.³⁴ Dunnin mukaan Johanneksen evankeliumin tekijä ei teoksessaan osoita varsinaisesti kiinnostusta sakramenteista kohtaan, mikä ei kuitenkaan välttämättä tee hänestä anti-sakramentalistia. Silti on ilmeistä, että evankelistan symbolikielen kohteena eivät ole sakramentit itsessään, jolloin ikuinen elämä tulisi niiden avulla. Sen sijaan evankelistan symbolikielen keskiössä on Jeesus, joka välittää eskatologisen pelastuksen seuraajilleen; heille Jeesus antaa Hengen, jonka kautta he saavat osakseen ikuisen elämän lahjan.³⁵ Blombergin ja Dunnin esittämät näkemykset ovat arvioni mukaan perusteltuja.

Tutkimuskirjallisuudessa nousee esille myös kysymys siitä, milloin Hengen saaminen tapahtuu; Haenchenin mukaan Johanneksen evankeliumissa Henki vuodatetaan Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen (7:39, 20:22).³⁶ Samoin Dodd esittää, että Pyhä Henki lahjoitettiin Jeesuksen opetuslapsille hänen noustuaan kuolleista (20:22).³⁷ Haenchen ja Dodd sijoittavat Hengen antamisen Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeiseen aikaan. He viittaavat aiheen kannalta hyvin tärkeään evankeliumijakeeseen 20:22, jota olen analysoinut tutkielmani luvussa 2.14.³⁸

³⁴ Blomberg 2001, 79.

³⁵ Dunn 1984, 188–189.

³⁶ Haenchen 1984a, 154.

³⁷ Dodd 1958, 222.

³⁸ Kyseisessä luvussa käsittelem myös jakeen 20:22 merkitystä Hengen saamisen ajankohdan näkökulmasta.

Edellä viitatussa tutkimuskirjallisuudessa Jeesuksen saama Henki on liitetty hänen identifikaatioonsa sekä uuteen aikakauteen. Myös Carson tulkitsee, että tutkittavassa tekstijaksossa Jeesuksen kansalleen antama kaste Pyhässä Hengessä ilmaisee hänen henkilöillisyytensä ja uuden, luvattun aikakauden olevan alkamassa. Carsonin mukaan Hengen laskeutuminen näkyvässä muodossa Jeesuksen päälle oli Jumalan merkki, josta Johannes Kastaja tiesi Jeesuksen olevan luvattu, tuleva Messias. Vanhan testamentin kirjoituksista Carson ottaa esille profetiat, joissa on kerrottu tulevasta Hengen vuodatuksesta Jumalan kansalle, kuten Hes. 36:25–26. Näiden profetioiden täyttymyksen Carson liittää Jeesuksen antamaan kasteeseen Pyhässä Hengessä.³⁹ Morris esittää, että Jeesuksen antamalla Pyhän Hengen kasteella on positiivinen merkitys, koska se lahjoittaa uuden elämän Jumalassa. Morrisin mukaan Hengen avulla ihmiset tulevat osallisiksi Jumalan lahjoittamista rajattomista hengellisistä voimavaroista, sillä kaste eleenä korostaa yltäkylläistä varantoa.⁴⁰ Tämä ajatus tulee selkeästi esille Johanneksen evankeliumin kohdissa 4:10–14 ja 3:34, joita käsittelemme tutkielmani luvussa 2.3.

2.1.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Edellä esitetyn tekstianalyysin pohjalta on syytä tarkastella, millaisia vastauksia voidaan esittää johdantoluvussa määriteltyihin tutkimuskysymyksiin tekstijakson Joh. 1:32–33 osalta. Ensimmäinen kysymys on: Mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti? Analysoidussa Johanneksen evankeliumin jaksossa 1:32–33 Hengen saamista nimitetään kasteeksi Pyhässä Hengessä. Siihen liittyy monia teologisia merkityksiä; kyseessä on Jumalan lahja, jonka voi antaa yksin Jeesus, Israelin Messias. Israelin kansalle Hengen saaminen merkitsee pyhien kirjoitusten profetioiden täyttymystä. Näitä ovat profetiat tulevasta Messiaasta sekä Hengen vuodatuksesta. Tämä kaikki on mahdollista siksi, että Henki laskeutui taivaasta Jeesuksen päälle ja jäi häneen pysyvästi; silloin tämä Henki voiteli Jeesuksen messiaanisella tavalla. Sen lisäksi Henki identifioi ja legitimoi Jeesuksen siinä asemassa, että hän voi antaa Jumalan Hengen taivaallisen etuuden. Onkin syytä painottaa sitä teologista merkitystä, että yksin Jeesus voi antaa Pyhän Hengen kasteen, se on, antaa Pyhän Hengen. Kyseinen tapahtuma merkitsee myös uutta elämää Jumalan yhteydessä, jossa ihminen saa osakseen kaikki ne hengelliset lahjat, jotka Pyhä Henki lahjoittaa hänelle.

³⁹ Carson 1991, 151–152.

⁴⁰ Morris 1995, 134.

Toinen asettamani tutkimuksen osakysymys on: Millainen tapahtuma on Hengen saaminen? Analysoitava Johanneksen evankeliumin tekstijakso 1:32–33 ei anna tähän kysymykseen eksplisiittistä vastausta; siinä on kuvattu Hengen laskeutuminen taivaasta kyyhkysen tavoin, mutta ainoastaan Jeesuksen kohdalla. On tietenkin mahdollista, että tämä kuvaus pätee myös Pyhän Hengen kasteeseen, jonka Jeesus antaa. Silloin voidaan nähdäkseni ajatella tämän tekstin perusteella, että Hengen saamisessa Pyhä Henki annetaan ihmisille taivaasta samoin kuin Jeesukselle. Kyseinen näkemys nousee analysoitavasta tekstijaksosta. Mutta tässä tulkinnassa on tärkeää noudattaa varovaisuutta, sillä evankeliumitekstissä ei ole esitetty asiaa lainkaan eksplisiittisesti. On myös se mahdollisuus, että tämä kohta kuvaa ainoastaan Jeesuksen kokemusta Hengen saamisesta; silloin siinä ei oteta kantaa siihen Pyhän Hengen kasteeseen, joka tulee yksin Jeesukselta. Siksi esitän tässä varovaisen arvion, jonka mukaan Pyhän Hengen kaste saattaa olla enemmän tai vähemmän samankaltainen kuin Jeesuksen kokemus Hengestä. Analysoitava tekstijakso saattaa ilmaista tämän siitä, millainen tapahtuma Hengen saaminen on tekstijakson 1:32–33 perusteella.

Kolmas tutkimuskysymykseni – Milloin Hengen saaminen tapahtuu? – on vielä tarkasteltavana. Myöskään tähän kysymykseen tutkittava evankeliumin tekstijakso ei suoraan anna vastausta. Sen sijaan tutkimuskirjallisuudessa nousi esille näkemys, jonka mukaan Jeesuksen ylösnousemus edeltää Hengen saamista. Kuitenkaan tekstijakso 1:32–33 ei itsessään kerro tämän tapahtuman ajankohtaa. Siksi sen perusteella ei ole pääteltävissä, milloin Henki saadaan, vaan vastausta on etsittävä muualta Johanneksen evankeliumista.

2.2 Syntyminen vedestä ja Hengestä (Joh. 3:5–8)

2.2.1 Alkuteksti ja suomennos

5 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.⁴¹

6 τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστίν, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμα ἐστίν.

7 μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι· δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.

8 τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶν πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.

⁴¹ Imaus ἐξ ὕδατος puuttuu eräistä käsikirjoituksista, jotka edustavat vähemmän luotettavaa tekstimuotoa (Uutela 1974, 9 n. 4). Lukutapa ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος on selvästi vaikeampi.

5 Jeesus vastasi [Nikodemokselle]: ”Totisesti, totisesti minä sanon sinulle: jos joku ei synny vedestä ja Hengestä, ei hän voi mennä sisälle Jumalan valtakuntaan.

6 Lihasta syntynyt on [näet] liha, ja Hengestä syntynyt on henki.

7 Älä ihmettele, että sanoin sinulle: ’Teidän täytyy syntyä uudelleen, ylhäältä.’

8 Tuuli puhaltaa, missä tahtoo. Sinä kuulet sen äänen, mutta et tiedä, mistä se on tulossa ja minne se on menossa. Samoin on jokainen Hengestä syntynyt.”

2.2.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä Johanneksen evankeliumin tekstijakso on osa dialogia, jonka Jeesus käy Nikodemos-nimisen fariseuksen kanssa (3:1–21). Avainsana *πνεῦμα* esiintyy tässä jaksossa 3:5–8 yhteensä 5 kertaa; kolmessa tapauksessa kyseistä sanaa on käytetty merkityksessä ”Henki” jakeissa 5, 6 ja 8. Sen lisäksi sanaa on kerran käytetty merkitsemään ”henkeä” yleisesti (j. 6) sekä myös ”tuulta” (j. 8). Tutkittava evankeliumijakso 3:5–8 on tutkimusaiheeni kannalta erittäin merkittävä.

Tekstijaksossa Jeesus puhuu Nikodemokselle siitä, miten ihminen voi päästä Jumalan valtakuntaan. Tämä on mahdollista ainoastaan jos ihminen on ”syntynyt vedestä ja Hengestä” (j. 5). Se tarkoittaa ilmeisesti samaa kuin ”syntyä ylhäältä” (j. 7). Tässä on nähdäkseni viitattu Hengen saamiseen; edellisessä alaluvussa olen analysoinut Pyhän Hengen kastetta käsittelevän evankeliumikohdan 1:32–33. Esitin silloin, että Hengen laskeutuminen taivaasta Jeesuksen ylle voi olla esikuva Pyhän Hengen kasteesta, jonka ainoastaan Jeesus itse voi antaa. Kun Jeesus tässä tekstijaksossa puhuu ”syntymisestä ylhäältä”, kyse saattaa olla Jumalan Hengen saamisesta; ylhäällä näet sijaitsee taivas, Jumalan asuinsija (Joh. 20:17). Tällöin tekstijaksossa 3:5–8 Jeesuksen sanat ”ylhäältä syntymisestä” viittaavat ilmeisesti tapahtumaan, jossa Jumala antaa Hengen taivaasta.

Mitä tarkoittavat Jeesuksen sanat ”vedestä ja Hengestä”? Tässä yhteydessä on syytä nostaa esille, mitä on kirjoitettuna Septuagintassa; siinä Genesiksen eli Ensimmäisen Mooseksen kirjan alkujakeissa voidaan havaita yhtäläisyyttä tämän Johanneksen evankeliumin tekstin kanssa. Seuraavaksi esitän Septuagintan alkukielisen tekstijakson 1. Moos. 1:1–3 ja sen pohjalta tekemäni suomennoksen.

1 Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

2 Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκοτός ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

3 καὶ εἶπεν ὁ θεός Γενηθήτω φῶς. καὶ ἐγένετο φῶς.

1 Alussa loi Jumala taivaan ja maan.

2 Mutta maa oli näkymätön ja valmistamaton, pimeys [oli] syvyyden päällä, ja Jumalan Henki tuotiin esiin veden päälle.

3 Ja Jumala sanoi: ”Tulkoon valo!”. Ja valo tuli.

Näillä sanoilla alkaa Septuagintassa kuvaus Jumalan kuuden päivän luomistyöstä (1:1–2:4a). Tekstijakso 1:1–3 on tämän analyysin kannalta erittäin kiintoisa; sen toisessa jakeessa näet esiintyvät yhdessä ”Jumalan Henki” ja ”vesi”. Tässä on nähtävissä yhtäläisyyttä Jeesuksen sanoihin ”vedestä ja Hengestä” Johanneksen evankeliumissa. Kyseiset Jeesuksen sanat viittaavatkin mahdollisesti Genesiksen luomiskertomukseen, Jumalan luomistyöhön. Evankeliumin kirjoittamisaikana kyseinen luomiskertomus on todennäköisesti ollut yksi parhaiten tunnettuja Septuagintan tekstejä. Johanneksen evankeliumin alussa on kuvattu jumalallinen *λόγος* (”Logos/Sana”), jonka kautta Jumala on suorittanut kaiken luomistyönsä (1:1–3). On merkittävää, että evankeliumi alkaa samalla ilmaisulla *Ἐν ἀρχῇ* (”Alussa”) kuin edellä lainattu Septuagintan versio luomiskertomuksesta. Tämä viittaa siihen, että kyseinen teksti on vaikuttanut Johanneksen evankeliumin prologin taustalla. Siksi on perusteltua ajatella, että ilmaus ”vedestä ja Hengestä” viittaa tähän kuuden päivän luomiseen. Tällöin voidaan ajatella, että ”syntyminen vedestä ja Hengestä” merkitsee uutta Jumalan luomistyötä; siinä ihminen syntyy uudelleen ”ylhäältä”, Jumalan Hengen taivaallisesta voimasta.

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty monenlaisia näkemyksiä siitä, mitä jakeessa 3:5 esiintyvä ilmaus ”vedestä ja Hengestä” merkitsee; Weissenriederin mukaan Johanneksen evankeliumin tekijä antaa kohdassa 3:6 tarkemman selvityksen siitä, mitä ilmaus ”vedestä syntyminen” merkitsee. Kyseinen ilmaisu tarkoittaa samaa kuin syntyminen lihasta, luonnollisella tavalla. Tämä merkitsee, että jakeessa 3:6 evankelista tekee eron veden ja hengen välille, niiden elementtien, jotka kuuluivat ihmisen syntymässä yhteen kyseisen ajan juutalaisen ja lääketieteellisen ajattelun mukaan. Tässä tapauksessa Nikodemos on syntynyt lihasta/vedestä, mutta hänellä on mahdollisuus syntyä vielä uudelleen hengestä.⁴² Näin Weissenriederin tulkinnassa vesi viittaa ihmisen luonnolliseen syntymään.

Räisäsen mukaan evankeliumin tekstijakso 3:5–8 olettaa taustalleen näkemyksen siitä, että seurakunta on hengen kokemisen paikka. Tämän lisäksi

⁴² Weissenrieder 2014, 78.

Räisänen toteaa, että jakeissa 3 ja 5 liitetään yhteen kasteen riitti ja hengen lahjan saaminen.⁴³ Samoin ajattelee myös Haenchen, jonka mukaan syntyminen vedestä ja hengestä (3:5) voi tarkoittaa ainoastaan kristillistä kastetta.⁴⁴ Tässä Räisänen ja Haenchenin tulkinnassa kristillinen kasteriitti on se hetki, jolloin Henki saadaan. Jonkin verran erilaisen näkemyksen esittää Barrett; hänen mukaansa evankelista viittaa evankeliumijakeessa 3:5 mainitulla ”vedellä” Johannes Kastajan antamaan vesikasteeseen, joka edellyttää myös uutta syntymää Hengestä. Kuitenkin Barrett pitää todennäköisenä, että tässä kohdassa ”vesi” viittaa samalla myös kristilliseen kasteeseen.⁴⁵

Tähän asti esitetyissä tulkinnoissa jakeessa 3:5 esiintyvän käsitteen ”vesi” on tulkittu viittaavan johonkin konkreettiseen asiaan, joista on mainittu syntymä ja vesikaste. Sen sijaan Morrisin mukaan kaikkein todennäköisin tulkinta jakeesta 3:5 on, että siinä ilmaus ”syntyminen vedestä ja Hengestä” merkitsee samaa kuin ”syntyminen Hengestä”. Tällöin on kyseessä syntyminen ”hengellisestä vedestä”. Tämä on Jumalan Hengen aikaansaama ihme, jossa ihminen tehdään uudelleen.⁴⁶ Morris tulkitsee ilmauksen ”vedestä ja Hengestä” kokonaan hengellisellä tavalla, poiketen edellä viitatuista tutkijoista.

Dunn korostaa, että evankeliumin tekstijaksossa 3:3–8 aiheena on uudistuminen *ἐκ πνεύματος* (”Hengestä”). Siihen liittyy jollain tasolla läheisesti ”vesi”, joka saattaa Dunnin mukaan merkitä Hengen eläväksi tekevää voimaa (4:14 ja 7:38) ja/tai viittausta kristilliseen vesikasteeseen.⁴⁷ Dunn toteaa myös, että jakeessa 5 esiintyvä sanayhdistelmä *ὕδωρ καὶ πνεῦμα* ilmaisee yhtä käsitettä (”vesi- ja-Henki”), mihin viittaa alkukielessä yhden preposition linkittyminen molempiin sanoihin.⁴⁸ Carson esittää ilmaisun ”vedestä ja hengestä” olevan rinnakkainen jakeen 3 sanan ”ylhäältä” kanssa, jolloin kyseessä on yksi syntymisen tapahtuma. Carson toteaa myös, että sanoihin ”henki” ja ”vesi” liittyvä yhteinen prepositio merkitsee luontevimmin tulkittuna käsitteellistä yhtenäisyyttä. Silloin olisi ”veden-hengen” lähde, josta kyseinen uudistuminen saa alkunsa.⁴⁹ Dunnin ja Carsonin esittämät tulkinnat sijoittuvat ”hengellisen” ja ”konkreettisen” välille.

⁴³ Räisänen 2010, 233, 242.

⁴⁴ Haenchen 1984a, 200. Samoin Uutela (1974, 10) esittää, että Pyhän Hengen antaminen kristitylle kasteessa oli Johanneksen evankeliumin tekijän ajattelussa ilmeinen tosiasia.

⁴⁵ Barrett 1985, 209.

⁴⁶ Morris 1995, 193.

⁴⁷ Dunn 1984, 192–193. Vrt. Carson 1991, 195–196.

⁴⁸ Dunn 1984, 192.

⁴⁹ Carson 1991, 194. Myös Blomberg (2001, 93) tulkitsee ilmauksen ”syntyä vedestä ja Hengestä” merkitsevän samaa kuin ”syntyä ylhäältä”.

Vanhan testamentin kirjoituksista Dunn ja Carson nostavat esille erityisen tärkeänä Hesekielin kirjan jakson 36:25–27.⁵⁰ Seuraavaksi esitän suomennoksen kyseisestä tekstijaksosta:

Ja minä [Herra] vihmon teidän päällenne puhdasta vettä, niin että te puhdistutte; kaikista saastaisuuksistanne ja kaikista kivijumalistanne minä teidät puhdistan. Ja minä annan teille uuden sydämen, ja uuden hengen minä annan teidän sisimpäanne. Minä poistan teidän ruumiistanne kivisydämen ja annan teille lihasydämen. Henkeni minä annan teidän sisimpäanne ja vaikutan sen, että te vaellatte minun käskyjeni mukaan, noudatatte minun oikeuksiani ja pidätte ne.⁵¹

Kyseessä on profetia, jossa Jahve, Israelin Jumala, lupaa omalle kansalleen hyvän ja valoisan tulevaisuuden. Septuagintan versiossa esiintyvät sanat *πνεῦμα* ja *ὕδωρ*, kuten Johanneksen evankeliumin jakeessa 3:5. Vaikuttaa hyvin ilmeiseltä, että myös tämä Hesekielin kirjan tekstijakso on vaikuttanut evankeliumikohdan taustalla. Tässä yhteydessä on syytä nostaa esille vielä yksi VT:n teksti, Joelin kirjan 2:28 profetia, johon Dunn ja Carson myös viittaavat.⁵² Kyseessä on näet Hengen vuodatusta käsittelevä merkittävä profetia, johon eksplisiittisesti viitataan Apostolien teoissa kuvatussa Pietarin helluntaipäivän puheessa (2:17).

Synoptisissa evankeliumeissa esiintyy useita kertoja viittauksia ”Jumalan valtakuntaan”, jota Jeesus julisti (ks. Mark. 1:14–15). Kohdassa Joh. 3:5 esiintyvä ilmaus ”Jumalan valtakunta” on Johnstonin mukaan ilmiönä merkittävä poikkeus Johanneksen evankeliumissa, jossa yleensä on kyse ”ikuisesta elämästä” tai ”elämästä”. Tämän elämän saaminen on mahdollista Jeesuksen, Jumalan Pojan, julistustoiminnan ansiosta (1:12). Silloin ihminen elää iloisessa yhteydessä Isään, Jumalaan. Johnston esittää, että kohdan 3:5 syntymisessä ”vedestä ja hengestä” on kyse yhdestä ja samasta tapahtumasta, uudesta ja ihmeellisestä luomisesta.⁵³ Doddin mukaan Johanneksen evankeliumissa elämän antava *πνεῦμα* (”Henki”) toimii uudestisyntymisen välittäjänä (3:5). Sen vastakohtana on *σάρξ* (”liha”), joka välittää luonnollisen syntymän (vrt. 1:13).⁵⁴ Näin ollen Hengen uudestisyntyttävä voima on läsnä kaikessa siinä julistuksessa, jota Jeesus puhuu ihmisille.

Tutkittavan tekstijakson jakeessa 7 Jeesus puhuu yhdelle henkilölle, mutta hän käyttää monikkoa *ὁμοῖς* (”te”). Mistä tämä johtuu? Tähän liittyen Haenchen kirjoittaa, että siinä olevaa Jeesuksen kehotusta Nikodemokselle ei ole tarkoitettu yhdelle henkilölle; monikossa esiintyvä sana ”te” viittaa niihin juutalaisiin, jotka

⁵⁰ Dunn 1984, 192; Carson 1991, 195.

⁵¹ Hes. 36:25–27 (KR-1933/38).

⁵² Dunn 1984, 192; Carson 1991, 194–195.

⁵³ Johnston 1970, 40, 42.

⁵⁴ Dodd 1958, 224.

melkein ovat tulleet kristinuskon piiriin. Tällöin Nikodemos edustaa kaikkia näitä juutalaisia. Sen lisäksi Haenchen esittää, että Jeesuksen kehoitus ”älä ihmettele” voidaan kenties kääntää myös muodossa ”älä kompastu”.⁵⁵ Morris kiinnittää huomiota kyseisessä jakeessa esiintyvään vahvaan ilmaukseen ”täytyy”. Se tarkoittaa, että uudelleensyntyminen on ainoa keino, muita vaihtoehtoja ei ole.⁵⁶ Tällöin ihmisen tulee uskoa todeksi Jeesuksen sanat, eikä loukkaantua niihin. Entä mikä mahdollistaa tämän uudelleensyntymän? Carsonin mukaan lihasta syntyneet ihmiset voivat kokea tämän uudelleensyntymän siksi, että Jumalan ikuinen Sana otti ihmisen muodon, tuli lihaksi (1:14). Silloin ihmiset tulevat Jumalan lapsiksi.⁵⁷

Jakeen 7 alkutekstissä esiintyy sana *ἀνωθεν*. Se on erityisen kiintoisa, sillä tämä sana voi merkitä sekä ”ylhäältä” että ”uudelleen”. Vaikuttaa ilmeiseltä, että tässä kontekstissa sanaa käytetään molemmissa merkityksissä.⁵⁸ Siksi olen omassa suomennoksessani esittänyt ne molemmat, samalla tavoin kuin KR-1933/38.

Tässä vaiheessa analyysiä on syytä keskittyä tarkasteltavan tekstijakson jakeeseen 8. Alkutekstissä sen ensimmäinen sana on *τὸ πνεῦμα*. Vaikka kyseinen sana onkin esiintynyt tekstijaksossa aiemmin merkityksissä ”Henki” sekä ”henki”, konteksti paljastaa sen olevan jakeen 8 alussa merkityksessä ”tuuli”. Kuitenkin tässä on kyse sanasta, joka viittaa Johanneksen evankeliumissa myös Henkeen. Siksi jakeen 8 alku voidaan kääntää muodossa ”Tuuli puhaltaa, missä tahtoo”, mutta myös ”Henki puhaltaa, missä tahtoo”. Aiemmin siteeratussa Septuagintan kohdassa Genesiksen luomiskertomuksesta 1. Moos. 1:2 esiintyy ilmaus *πνεῦμα θεοῦ* (”Jumalan Henki”). Sen avulla on käännetty kreikaksi alkuperäinen heprean-kielinen ilmaus *רוּחַ אֱלֹהִים*.⁵⁹ Heprean *רוּחַ* voi tarkoittaa sekä Henkeä että tuulta, samoin kuin kreikan *πνεῦμα*. Mielenkiintoista analysoitavassa tekstijaksossa on, että sen loppujakeessa 8 kyseinen sana *πνεῦμα* esiintyy kahdessa merkityksessä: saman jakeen alussa sen merkitys on ”tuuli” ja sen lopussa ”Henki”. Hyvänä vertailukohtana kyseiselle ilmiölle on Apostolien teoissa esitetty Pyhän Hengen vuodatus (Ap. t. 2:1–4); kyseisen tapahtuman aluksi taivaasta näet kuuluu tuulen humaus, kuin raju tuulenpuuska (j. 2).

Mitä merkityksiä edellä mainittuun jakeessa 3:8 esiintyvään ”Hengen” ja ”tuulen” samaistamiseen liittyy? Tutkimuksessaan Brown esittää, että jakeessa 3:8

⁵⁵ Haenchen 1984a, 201.

⁵⁶ Morris 1995, 194.

⁵⁷ Carson 1991, 197.

⁵⁸ Blombergin (2001, 92) mukaan molemmat merkitykset ovat todennäköisesti yhtä aikaa läsnä.

⁵⁹ Suomenkielisissä kirkkoraamatuissa kyseinen heprean-kielinen ilmaus on käännetty muodoissa ”Jumalan Henki” (KR-1933/38) sekä ”Jumalan henki” (KR-1992).

esiintyvä Jeesuksen puhe ilmaisee korostetusti hengen olevan salaperäinen olemukseltaan. Ihminen saattaa vain kokea hengen vaikutukset, mutta ei pysty ymmärtämään ja hallitsemaan sitä tietämyksensä avulla, kuten on myös tuulen kohdalla. Siksi hengellinen syntymä onkin asia, jonka ihmiset voivat kokea, mutta eivät vaikuttaa siihen.⁶⁰ Henki on tällöin yhtä arvoituksellinen käsite kuin tuuli. Buch-Hansenin mukaan Jeesuksen sanoilla Jakeessa 3:8 on yhtäläisyyttä Filonin kirjoituksiin, sillä molemmissa on verrattu uudistumista tuulisiin ilmiöihin.⁶¹

Morrisin mukaan suositeltavin tulkinta Jeesuksen lausumasta (j. 8) on, että siinä puhutaan Hengestä syntyneistä ihmisistä, joilla on hengellinen elämä; nämä ihmiset voivat olla tekemisissä ei-hengellisen henkilön kanssa, mutta tämä ei tiedä Hengestä syntyneiden ihmisten elämän alkuperää eikä lopullista päämäärää.⁶² Carson esittää tähän evankeliumitekstiin liittyen, että Hengen vaikutukset ovat varmuudella tunnistettavia ja kiistattomia siellä, missä Henki kulloinkin toimii; vaikka ihmiset eivät voi käsittää tai hallita Henkeä, heidän on mahdollista nähdä Hengen vaikutukset, kuten on myös tuulen kohdalla. Lisäksi Carson toteaa, että yhden syntymän kokeneet eivät voi ymmärtää tai hallita ”Hengestä syntynyttä”.⁶³ Kyseiset Morrisin ja Carsonin näkemykset näyttävät olevan hyvin perusteltuja. Mielenkiintoinen yhtäläisyys Hengen ja tuulen samaistamiseen tekstijakeessa 3:8 löytyy evankeliumin loppupuolelta kohdasta 20:22; siinä Jeesus puhaltaa ja lausuu opetuslapsilleen sanat ”Saakaa Pyhä Henki”. Käsittelen sitä työni alaluvussa 2.14.

2.2.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen edellä analysoinut Johanneksen evankeliumin tekstijaksoa 3:5–8. Siinä esiin tulleiden asioiden ja näkökohtien perusteella esitän nyt vastaukseni tutkimuskysymyksiin, jotka olen asettanut tutkielmani johdannossa.

Ensimmäisen kysymyksen avulla tarkastelen, mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti. Kyseisessä tekstijaksossa tulivat esiin ”syntyminen vedestä ja Hengestä”, ”syntyminen ylhäältä/uudelleen” ja ”syntyminen Hengestä”. Nämä kolme ilmausta viittaavat todennäköisesti samaan tapahtumaan, joka on Hengen saaminen. Tällöin on kyse hengellisestä uudelleensyntymästä, jonka saa aikaan Jumalan Hengen voima; kun Henki annetaan, niin Jumala luo kokonaan uudelleen sen ihmisen, joka saa Hengen. Hengestä syntyminen on välttämätön edellytys

⁶⁰ Brown 2003, 122.

⁶¹ Buch-Hansen 2010, 306–307.

⁶² Morris 1995, 195.

⁶³ Carson 1991, 197.

ihmisen pääsemiselle sisään Jumalan valtakuntaan; se on Jumalan aikaansaama ihme, jonka ihminen voi saada lahjana.

Teologisen merkityksen näkökulmasta on erityisen merkityksellistä, miten ilmaus ”syntyminen vedestä ja Hengestä” ymmärretään. Siinä esiintyvän ”veden” voidaan tulkita olevan viittaus hengelliseen veteen, vesikasteeseen tai maalliseen syntymään, kuten eri tutkijoiden näkemykset osoittavat. Sen on myös mahdollista nähdä linkittyvän niin Genesiksen luomiskertomukseen kuten myös Hesekielin kirjan profetiaan Israelin kansan tulevaisuudesta. Kaikki kyseiset tulkinnat vaikuttavat olevan hyvin perusteltuja. Ne eivät myöskään sulje pois toisiaan. Siksi olen päätenyt näkemykseen, että ne kaikki ovat tekstissä läsnä.

Toisessa tutkimuskysymyksessä on tarkoitus tutkia, millainen tapahtuma on tämä Hengen saaminen. Vastaus tähän kysymykseen voi löytyä tekstijaksossa esiintyvistä sanoista ”vesi” ja ”tuuli”, jotka liitetään syntymiseen Hengestä; niistä ensimmäinen saattaa ilmaista, että Hengen saaminen on luonteeltaan kokonaisvaltainen tapahtuma: siinä upottaudutaan Henkeen samalla tavoin kuin veteen. Tällöin ihminen puhdistuu kokonaan kaikista epäpuhtauksistaan ja hänestä tulee uusi Jumalan luomus. Sen sijaan sanalla ”tuuli” voidaan korostaa, että Hengen saaminen on kuin tuulen puhallus: ihminen voi vain kokea sen, ei vaikuttaa siihen.

Kolmas kysymykseni tarkastelee sitä, milloin tapahtuu Hengen saaminen. Tarkasteltavassa tekstijaksossa tämän kannalta keskeisin ilmaus on ”syntyminen vedestä ja Hengestä”. Sen perusteella on näet mahdollista ajatella, että Hengen saaminen tapahtuu kristillisen kasteriitin hetkellä. Kuitenkaan kyseinen näkemys ei tule tekstissä esille eksplisiittisesti. Viittauksen ”veteen ja Henkeen” voi tulkita monin eri tavoin, kuten edellä on käynyt ilmi. Nähdäkseni on perusteltua todeta, että tämä tekstijakso ei anna tähän kysymykseen selvää vastausta.

2.3 Hengen mittaamaton lahja (Joh. 3:34)

2.3.1 Alkuteksti ja suomennos

34 ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ, οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν τὸ πνεῦμα.⁶⁴

34 Nimittäin hän, jonka Jumala on lähettänyt, puhuu Jumalan sanoja. Sillä hän [Jumala] ei anna Henkeä mitasta.

⁶⁴ Jakeen lopussa esiintyvä sana τὸ πνεῦμα sisältyy suurimpaan osaan käsikirjoituksista, mutta sen jättävät pois Codex Vaticanus ja Syrus Sinaiticus (Uutela 1974, 16). Sana on kontekstiin sopiva.

2.3.2 Eksegeettinen analyysi

Analysoitava teksti sisältyy Johanneksen evankeliumissa Johannes Kastajan puhejaksoon (3:27–36), joka käsittelee häntä itseään ja erityisesti Kristuksen olemusta. Kyseinen puhejakso seuraa evankeliumissa nopeasti Jeesuksen ja Nikodemoksen välistä keskustelua, johon edellisessä alaluvussa tarkasteltu tekstijakso kuului.

Sana *πνεῦμα* esiintyy tekstikohdassa yhden kerran, merkityksessä ”Henki”. Jakeessa tuodaan esille näkemys siitä, että Jumala antaa Hengen.⁶⁵ Tähän Hengen antamiseen liitetään kielteisessä merkityksessä sana *μέτρον*, ”mitta”. Tämä sana esiintyy myös muualla Uudessa testamentissa, esimerkiksi Jeesuksen puheessa Matteuksen evankeliumin vuorisaarnassa: ”Älkää tuomitko, ettei teitä tuomittaisi; sillä millä tuomiolla te tuomitsette, sillä teidät tuomitaan; ja millä mitalla te mittaatte, sillä teille mitataan.” (Matt. 7:1–2; KR-1933/38).

Analyysin kohteena olevassa evankeliumikohdassa esitetään näkemys siitä, että Jumala ei käytä mittaa antaessaan Hengen. Mitan tarkoituksena on näet aina asettaa jonkin asian määrä tiettyihin, selkeästi havaittaviin rajoihin. Mikäli Jumala käyttäisi mittaa Hengen kohdalla, se tarkoittaisi rajoituksia Hengen lahjaan. Mutta koska Jumala ei mittaa antamansa Hengen määrää, sillä ei ole mitään rajaa. Vaikuttaa erittäin ilmeiseltä, että tekstissä esiintyy näkemys Jumalasta, joka antaa lahjaksi Henkeä mittaamattomasti ja rajattomasti; sen määrä ei ole mitattavissa.

Tutkittavassa tekstissä esiintyy myös näkemys siitä, millainen on Jumalan lähettämä sanansaattaja. Jakeen kontekstin perusteella tässä on ensisijaisesti kyse Jeesuksesta Kristuksesta. Näyttää kuitenkin todennäköiseltä, että nämä sanat ovat samalla viittausta Israelin kansan muinaisiin profeettoihin, kuten myös Johannes Kastajaan itseensä. Sen lisäksi on mahdollista ajatella, että ne viittaavat Jeesuksen opetuslapsiin, jotka saavat Hengen (Joh. 7:39). Kyse on yleisestä periaatteesta.⁶⁶

Mitä tämänkaltainen Hengen saaminen sitten merkitsee Jeesuksen kohdalla? Morris pitäytyy evankeliumikohdan 3:34 loppuosan tulkinnassaan näkemykseen, jonka mukaan Jeesus, Jumalan Poika, saa Isältään Hengen mittaamattomasti. Näin Jeesuksen sanat ovat varmasti totuudellisia, koska Henki on annettu hänelle täydellisesti. Tämän taustalla vaikuttaa Isän ja Pojan välillä vallitseva yhteys, joka on luonteeltaan täydellinen. Siksi Hengen lahjalle ei ole asetettavissa rajoja. Kuitenkin, vaikka jakeessa 34 on kyse Hengen lahjasta Jumalan Pojalle, viittaa se

⁶⁵ Alkutekstin sanan *δίδωσιν* (”hän antaa”) voidaan tulkita viittaavan joko Jumalaan tai Jeesukseen (”hän, jonka Jumala on lähettänyt”). Kontekstin perusteella ensimmäinen tulkinta vaikuttaa olevan todennäköisin (vrt. Carson 1991, 213 n. 1), joten olen liittänyt sen mukaan suomennokseeni.

⁶⁶ Vanhassa testamentissa Jumalan Henki on liitetty kiinteästi profeettojen julistustoimintaan.

Morrisin mukaan todennäköisesti myös siihen Hengen lahjaan, jonka Jeesus antaa seuraajilleen. Morris kiinnittää huomionsa myös niihin Johanneksen evankeliumin näkemyksiin, että Isä Jumala antaa Hengen (14:26), kuten myös Jumalan Poika (15:26).⁶⁷ Uutelan mukaan tarkasteltavassa jakeessa ilmenee, että Jumala on lahjoittanut Jeesukselle Hengen koko täyteyden. Tällöin Jeesus on myös ottanut vastaan Jumalalta sen pelastuksen, joka tulee ilmoittaa ihmisille. Tästä syystä iankaikkinen elämä tulee ainoastaan niiden osaksi, jotka uskovat Jeesukseen, Jumalan Poikaan.⁶⁸ Hengen saaminen oli siis Jeesuksen julistukselle välttämätön.

Haenchen tulkitsee jakeen 34 ilmaisevan, että Jeesus on saanut Jumalalta puhuttavikseen tämän omat sanat. Tämän lisäksi Jeesus on myös ottanut vastaan täyden määrän Henkeä. Seuraavassa jakeessa 35 ilmaistaan sama ajatus eri sanoin: siinä kerrotaan Jumalan rakastavan Poikaa, jonka valtaan hän on antanut kaiken.⁶⁹ Carson näkee Johanneksen evankeliumin kohtien 1:32–33 ja 3:34 olevan sisällön suhteen rinnakkaisia, jolloin ne ilmaisevat saman totuuden eri muodoissa; kyse on Hengen laskeutumisesta ja jäämisestä Jeesuksen päälle, jonka Johannes Kastaja sai nähdä ja todistaa. Se täytti Jesajan kirjan kohtien 11:2; 42:1 ja 61:1 profetiat.⁷⁰ Tällöin analysoitavassa jakeessa 3:34 käsitellään samaa aihetta kuin jakeessa 1:32.

Analysoitavassa evankeliumikohdassa on voimakkaasti esillä näkemys siitä, miten Jumala antaa Hengen. Kuten edellä viitatuista tutkimuskirjallisuudesta on käynyt ilmi, tekstissä on ensisijaisesti kyse Jeesuksen kohdalla toteutuneesta asiasta. Kuitenkin näkisin myös sen mahdollisuuden, että kyseessä olisi yleisempi periaate, joka koskee kaikkea Hengen antamista: kun Jumala antaa Hengen, on tämä lahja loppumattoman runsas. Kiintoisan vertailukohdan tarjoaa Luukkaan evankeliumissa esitetty Jeesuksen puhe: ”Jos siis te, jotka olette pahoja, osaatte antaa lapsillenne hyviä lahjoja, kuinka paljoa enemmän taivaallinen Isä antaa Pyhän Hengen niille, jotka sitä häneltä anovat!” (Luuk. 11:13; KR-1933/38). Mikäli Johanneksen evankeliumin jakeessa 3:34 esiintyy samansuuntainen ajatus, kerrotaan siinä Jumalasta, joka antaa lahjaksi Hengen loppumattomasta varastosta. Tällöin ei tarvita ”mittaa”, koska Jumalan Hengen määrä on mittaamaton; Jumala antaa Hengen jokaiselle sitä pyytävälle, ja näin tehdessään antaa tätä taivaallista lahjaa ylivertaisen anteliaasti.

⁶⁷ Morris 1995, 218–219. Barrettin (1985, 226) mukaan Jeesus puhuu Jumalan sanoja sen johdosta, että hänelle Jumala antaa Hengen täydellisesti ja mittaamattomasti.

⁶⁸ Uutela 1974, 18.

⁶⁹ Haenchen 1984a, 211.

⁷⁰ Carson 1991, 213.

Johanneksen evankeliumiin sisältyy kyseisen näkemyksen kannalta erittäin merkittävä tekstijakso; kyseessä on Joh. 4:10–14, jossa Jeesus ja samarialainen nainen käyvät dialogia kaivon äärellä. Tekstin suomennos on seuraava:

Jeesus vastasi ja sanoi hänelle: ”Jos sinä tietäisit Jumalan lahjan, ja kuka se on, joka sinulle sanoo: ’Anna minulle juoda’, niin sinä pyytäisit häneltä, ja hän antaisi sinulle elävää vettä.” Nainen sanoi hänelle: ”Herra, eipä sinulla ole ammennusastiaa, ja kaivo on syvä; mistä sinulla sitten on se elävä vesi? Et kai sinä ole suurempi kuin meidän isämme Jaakob, joka antoi meille tämän kaivon ja joi siitä, hän itse sekä hänen poikansa ja karjansa?” Jeesus vastasi ja sanoi hänelle: ”Jokainen, joka juo tätä vettä, janoaa jälleen, mutta joka juo sitä vettä, jota minä hänelle annan, se ei ikinä janoa; vaan se vesi, jonka minä hänelle annan, tulee hänessä sen veden lähteeksi, joka kumpuaa iankaikkiseen elämään.”⁷¹

Dunn esittää tutkimuksessaan, että kyseisessä tekstijaksossa esiintyvä ”vesi” on metafora, joka kuvastaa Henkeä elämän antajana. Tätä vettä nimitetään ilmaisulla ἡ δωρεὰ τοῦ θεοῦ (”Jumalan lahja”), jota Dunnin mukaan oli varhaisessa kristinuskossa käytetty Pyhästä Hengestä, enemmän tai vähemmän vakiintuneen tavan mukaisesti. Hengen metaforana ”vesi” esiintyy Johanneksen evankeliumissa myös jakeissa 7:37–39 sekä 19:34.⁷² Dunnin tulkinta näyttää olevan hyvin perusteltu.

Vaikuttaa hyvin todennäköiseltä, että tekstijaksossa 4:10–14 esiintyvä sana ”vesi” on Hengen vertauskuva. Silloin kyseinen teksti ilmaisee, että Jeesus antaa lahjaksi Hengen (vrt. Joh. 1:33; 20:22). Tästä lahjasta tulee ehtymätön lähde siinä ihmisessä, jolle se annetaan. Siitä lähteestä kumpuaa elävää vettä, joka antaa iankaikkisen elämän. Nähdäkseni tämä tarkoittaa sitä, että Jumala antaa Hengen lahjan, jonka määrä ei ole mitattavissa; tällöin evankeliumin jakeessa 3:34 on viitattu ihmisen sisimmässä olevaan elävän veden lähteeseen, joka ei ehdy.

2.3.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Tässä vaiheessa analyysiä on syytä keskittyä tarkastelemaan, mitä kyseisen evankeliumikohdan 3:34 perusteella voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. Niistä ensimmäinen käsittelee Hengen saamisen teologista merkitystä; tähän liittyen analysoitavasta tekstikohdasta on käynyt selkeästi ilmi, että Isä Jumala antaa Hengen, kuten myös Jeesus, Jumalan Poika. Se on lahja, joka vaikuttaa ihmisissä iankaikkisen elämän ja liittyy siihen pelastukseen, jonka Jeesus välittää ihmisille Jumalan sanoissa. Kyseistä tehtävää varten Jeesukselle on annettu Hengen koko täyteys. Hengen saaminen tekee ihmisistä Jumalan sanan julistajia, kuten oli Israelin profeettojen, Johannes Kastajan sekä Kristuksen opetuslasten kohdalla. Hengen avulla Jumala lähettää sananpalvelijansa.

⁷¹ Joh. 4:10–14 (KR-1933/38).

⁷² Dunn 1984, 187.

Millainen tapahtuma Hengen saaminen sitten on luonteeltaan? Analysoitava teksti tuo esille, että Jumalan antama Hengen lahja ei ole mitattavissa; kun Jumala on antanut tätä ”elävää vettä” ihmisen sisimpään, se muuttuu lähteeksi ja kumpuaa sitä vettä iankaikkisesti. Tämä tarkoittaa, että Henkeä riittää aina; tällöin on kyse ehtymättömästä Hengen lähteestä, josta ihminen voi aina sammuttaa hengellisen janonsa. Näin ollen Hengen saaminen on tapahtuma, joka on vaikutukseltaan mittaamattoman runsas ja merkittävä.

Kolmannessa kysymyksessä tarkastellaan Hengen saamisen ajankohtaa. Tämän tekstin kohdalla näyttää kuitenkin vahvasti siltä, että sen pohjalta ei ole mahdollista ottaa kantaa tähän kysymykseen. Analysoitavassa tekstissä mainitaan Jumala Hengen antajana, mutta Hengen saamisen ajanhetkeä ei ole ilmaistu. Siksi onkin syytä palata tähän kysymykseen muiden evankeliumitekstien yhteydessä.

2.4 Palvominen Hengessä ja totuudessa (Joh. 4:23–24)

2.4.1 Alkuteksti ja suomennos

23 ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῆται προσκυνήσουσιν τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν.

24 πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

23 [Jeesus:] ”Mutta tulee hetki ja se on nyt, kun todelliset palvojat ovat palvova Isää Hengessä ja totuudessa; Isä nimittäin etsii tämänkaltaisia, jotka palvovat häntä.”⁷³

24 Jumala [on] Henki, joten häntä palvovien täytyy palvoa Hengessä ja totuudessa.”

2.4.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä analysoitava tekstijakso sisältyy Johanneksen evankeliumissa Jeesuksen ja samarialaisen naisen väliseen dialogiin, joka käydään Jaakobin kaivon äärellä, Sykarin kaupungissa Samariassa (Joh. 4:5–26). Tekstijaksossa 4:23–24 esiintyy kolme kertaa sana πνεῦμα merkityksessä ”Henki”. Näistä esiintymistä kahdessa se liittyy ilmaukseen ”Hengessä ja totuudessa” (ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ). Tämä on

⁷³ KR-1992:n ja KR-1933/38:n suomennoksissa puhutaan ”rukoilemisesta” ja ”rukoilijoista”. Gyllenberg (1994, 229) määrittelee verbin προσκυνέω näin: ”oik. suudella kohti; osoittaa Jumalalle tai jumaloidulle ihmiselle kunnioitustaan suutelemalla hänen jalkojaan, hänen vaatteittensa liepeitä t. maata hänen edessään, toisen tavan mukaan suutelemalla omaa kättään, jonka sitten ojentaa häntä kohti.” Siksi omassa suomennoksessani esiintyvät ”palvominen” ja ”palvojat”, koska ne ilmaisevat arvioni mukaan alkutekstin ajatuksen täsmällisemmin. Palvominen on näet rukoilemista laajempi käsite, joka Liljeqvistin (2007, 307) mukaan tarkoittaa ”rukoilemista kumartaen”.

erityisen mielenkiintoinen, koska se muistuttaa kohdassa 3:5 esiintyvää ilmausta ”vedestä ja Hengestä”; molemmissa tapauksissa sanaan ”Henki” liitetään jokin toinen käsite, ja näihin kahteen sanaan linkittyy yksi yhteinen prepositio. Lisäksi on huomionarvoista, että Johanneksen evankeliumissa ilmausta ”Hengessä ja totuudessa” käytetään vain jakeissa 4:23–24, samoin kuin ilmausta ”vedestä ja Hengestä” vain jakeessa 3:5. Ilmaukset muistuttavat näin toisiaan monin tavoin.

Analysoitavassa tekstijaksossa Jeesus ilmaisee naiselle, miten Jumalaa palvotaan oikealla tavalla: se tapahtuu ”Hengessä ja totuudessa”. Ainoastaan näin Jumalaa tulee palvoa, sillä tämältyyppisiä palvoja Jumala etsii. Näin Jumala tekee siksi, että hän tahtoo itseään palvottavan vain ”Hengessä ja totuudessa”.⁷⁴

Miksi Jumalaa sitten tulee palvoa ainoastaan tällä tavoin? Syy tähän löytyy jakeen 24 alusta: Jumala on Henki. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä todeta, että kyseinen evankeliumitekstin ilmaisu merkitsee, että Jumala on hyvin erityinen henkiolento (πνεῦμα). Siksi olen suomennoksessani kirjoittanut sanan ”Henki” isolla alkukirjaimella, kuten on tehty aiemmassa kirkkoraamatussa.⁷⁵ Kyse ei siis ole myöhemmän, 300-luvulla jKr. muotoutuneen kristillisen kolminaisuusopin lukemisesta Raamatun tekstiin. Alkuteksti ilmaisee todennäköisesti, että Jumala ei ole jokin epämääräinen ”henki”, vaan aivan erityinen ”Henki”. Siksi oman arvioni mukaan suomennoksessa on perusteltua käyttää Jumalasta sanaa ”Henki”.⁷⁶

Analysoitavassa evankeliumitekstissä käsitellään arvioni mukaan Hengen saamista siitä näkökulmasta, mitä kyseinen tapahtuma saa ihmisessä aikaan; kun Henki annetaan Jeesukseen uskovalle ihmiselle (7:39), tämä kykenee palvomaan Jumalaa oikealla tavalla, Hengessä ja totuudessa. Näin voi tapahtua vain siksi, että ihminen tulee osalliseksi Jumalan olemuksesta, joka on Henki.⁷⁷ Tässä vaikuttaisi olevan kyse samasta tapahtumasta kuin ”syntymisessä vedestä ja Hengestä”, jota olen aiemmin tutkielmassani käsitellyt tekstijakson Joh. 3:5–8 kohdalla.

Näkemyks Hengen saamisen esiintymisestä saa tukea tarkasteltavan tekstijakson lähikontekstista; kohdassa Joh. 4:10–14 puhutaan ”elävästä vedestä”, jota Jeesus antaa; se on ”Jumalan lahja” (j. 10), joka sammuttaa janon ikuisesti (j. 14). Työni edellisessä alaluvussa, jossa analysoin evankeliumitekstiä Joh. 3:34, nostin tarkastelun kohteeksi myös tekstijakson Joh. 4:10–14. Tässä yhteydessä esitin, että kyseisessä tekstissä mainittu ”elävä vesi” tarkoittaa todennäköisesti Henkeä.

⁷⁴ KR-1933/38 ja KR-1992 kääntävät jakeen 23 siten, että Jumala ”tahtoo” itselleen rukoilijoita.

⁷⁵ ”Jumala on Henki” (Joh. 4:24; KR-1933/38).

⁷⁶ Nykyinen kirkkoraamattu (KR-1992) käyttää sanaa ”henki”, mutta se antaa epämääräisen kuvan.

⁷⁷ Myös Uutela (1974, 22) esittää rukouksen hengessä ja totuudessa vastaavan Jumalan olemusta.

Tämän näkemyksen vahvistaa evankeliumikohta Joh. 7:37–39, jossa ”elävä vesi” viittaa selkeästi Henkeen. Näin ollen elävän veden antaminen tarkoittaa Hengen antamista. Tällä perusteella voin todeta, että Johanneksen evankeliumin kohdassa 4:10–14 käsitellään Hengen antamista ja saamista, kun taas tekstijaksossa 4:23–24 esitetään tuon tapahtuman vaikutuksia.⁷⁸

Tutkimuskirjallisuudessa tekstikohta 4:23–24 on selkeästi linkitetty yhteen edellä analysoidun tekstijakson 3:5–8 kanssa; Carsonin mukaan jakeessa 24 esiintyvä ilmaus ”Jumala on henki” kuvaa sitä, millainen Jumala on: näkymätön, antaa elämän, jumalallinen ihmisestä poiketen (vrt. 3:6). Ihmiset eivät myöskään voi tuntea Jumalaa muuten kuin tämän itsestään antaman ilmoituksen kautta (vrt. 1:18). Carson korostaa, että Jumala on päättänyt ilmoittaa itsensä. Tämän hän on tehnyt lihaksi tullessa Sanassaan, joka antaa kansalleen kasteen Pyhässä Hengessä (1:33). Ainoastaan syntymällä näin ylhäältä, Hengestä, voi todellisesti palvoa Jumalaa ja nähdä hänen valtakuntansa.⁷⁹ Vastaavasti Brown esittää, että ilmaus ”palvoa hengessä ja totuudessa” pitäisi tulkita jakeen 3:5 avulla. Tämä merkitsee, että ”todellisia palvojia” ovat yksistään ne, jotka ovat siirtyneet maallisesta valtakunnasta Jumalan valtakuntaan. Tällöin heillä on ”Jumalasta syntyneen” kunniastatus. Lisäksi Brown toteaa, että Jumalan nimittäminen ”hengeksi” (j. 24) ilmaisee, etteivät pelkästään maallista alkuperää olevat tavat sovi Jumalan palvomiseen.⁸⁰ Vaikuttaa ilmeiseltä, että Hengen aikaansaama uusi syntymä on edellytys Jumalan oikealle palvomiselle, koska sen kokenut ihminen on tullut osalliseksi Jumalan Hengestä.⁸¹

Miksi ”Henki” ja ”totuus” liitetään yhteen tässä kontekstissa? Mikä on sen merkitys? Morris esittää ilmauksen ”henki ja totuus” viittaavan siihen, että Jumalaa tulee lähestyä täydellisessä todellisuudessa ja vilpittömyydessä. Tämän palvomisen tulee olla luonteeltaan hengellistä, koska henki on Jumalan olemus.⁸² Morrisin mukaan ilmaus *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* esittää yhden kompleksisen

⁷⁸ Tekstijaksossa 4:23–24 alkutekstin ilmauksen *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* voi tulkita myös siten, että siinä *πνεῦμα* tarkoittaa oikeaa mielentilaa, ei Jumalan antamaa Henkeä (ks. Morris 1995, 239). Tätä on mahdollista perustella preesensmuotoisella verbillä *ζητεῖ*; tällöin Jumala etsii jotain sellaista, joka on olemassa. Kuitenkin kyseinen verbi voidaan tulkita myös siten, että Jumala etsii hänen Poikaansa uskovia ihmisiä. Tämä johtuu siitä, että jakeen 7:39 mukaan Henki annetaan Jeesukseen uskoville sitten kun hänet on kirkastettu. Siksi Jumala etsii jo nyt sellaisia ihmisiä, jotka palvovat häntä oikealla tavalla Jeesuksen lupaaman ”hetken” (*ώρα*) tultua. Oman arvioni mukaan on luontevinta tulkita jakeissa 4:23–24 ilmauksen *ἐν πνεύματι* viittaavan Jumalan antamaan Henkeen, sillä edellä on jakeissa 4:10–14 viitattu Hengen ”elävän veden” saamiseen.

⁷⁹ Carson 1991, 225.

⁸⁰ Brown 2003, 137–138.

⁸¹ Voidaan ajatella, että Henki saa aikaan vuorovaikutussuhteen Jumalan ja ihmisen välille.

⁸² Morris 1995, 239–240.

ajatuksen. Tämä käy ilmi yhteisen preposition liittymisestä kahteen substantiiviin, jolloin ne kuuluvat selkeästi yhteen.⁸³ Hyvin samoilla linjoilla on myös Dodd; hän tulkitsee jakeessa 23 mainittujen ”todellisten palvojien” (ἀληθινοὶ προσκυνῆται) palvovan Jumalaa ἐν πνεύματι, koska he käsittävät Jumalan olevan luonnoltaan πνεῦμα. Doddin mukaan ilmaus ”totuudessa” merkitsee palvomisen tapahtumista ”tietyllä todellisuuden tasolla”.⁸⁴ Jumalan hengellisen palvomiseen liittyy tällöin kiinteästi käsitys aidosta todellisuudesta. Mitä kaikkea kyseinen ”totuus” sisältää? Buch-Hansenin näkemyksen mukaan Johanneksen evankeliumissa esiintyvä ajatus Jumalasta, joka antaa sielunsa maailman takia, vastaa stoalaista näkemystä; luomistyönsä kautta stoalaisten jumala ilmoittaa itsensä maailmaan. Evankeliumin jakeessa 4:24 painotetaan uskovaisten identiteettiä. Jeesuksen ilmoittama ”totuus” Isästä, kaiken olevaisen luojasta, on tullut heidän tietoisuuteensa ”hengen” työn ansiosta. Niiden, jotka palvovat Jumalaa, täytyy olla ”hengessä ja totuudessa”.⁸⁵ Barrett taas esittää, että jakeissa 23 ja 24 ilmaus ἐν πνεύματι viittaa kristittyjen yliluonnolliseen elämään, kun taas ἐν ἀληθείᾳ kyseisen elämän ainoaan perustaan; tämä perusta on Kristuksessa, joka uskollisesti täyttää Jumalan tahdon. Nämä kaksi ilmausta ovat erottamattomat.⁸⁶ Ilmauksessa ”Hengessä ja totuudessa” tulee esille se ilmoitustotuus, joka ilmenee Jeesuksen julistamisissa sanoissa (3:34; 6:63).

Tarkasteltavan tekstijakson alussa puhutaan siitä ajasta, milloin Jumalaa on palvottava ”Hengessä ja totuudessa”; siitä sanotaan, että kyseinen hetki toisaalta ”tulee”, kun taas toisaalta ”se on nyt”. Vanhan testamentin profeettakirjoissa esiintyy ns. profeettallinen perfekt (perfectum propheticum); sen avulla on kuvattu profeetan julistamassa Jahven sanassa tulevia tapahtumia perfektimuodossa, joka ilmeisesti korostaa Jumalan sanan varmaa toteutumista (esim. Jes. 9:1).⁸⁷ Jakeessa 4:23 Jumalan palvomisen tapahtumaa kuvataan verbillä προσκυνήσουσιν (”he ovat palvova”). Sen aikamuotona on futuuri, jolloin sillä viitataan selvästi tulevaan tapahtumaan. Tässä kohdassa on ilmeisesti ajatuksena, että Jeesuksen sanat käyvät varmuudella toteen. Levisonin mukaan tekstijaksossa 4:23–24 painottuu, että Jumalan palvomisen hengessä ja totuudessa koittaa pian.⁸⁸ Jeesuksen sanojen täytyminen on siis tekstin näkökulmasta lähitulevaisuudessa.

⁸³ Morris 1995, 239 n. 56.

⁸⁴ Dodd 1958, 175.

⁸⁵ Buch-Hansen 2010, 426.

⁸⁶ Barrett 1985, 239.

⁸⁷ Aspinen 2011, 329.

⁸⁸ Levison 2009, 379 n. 26.

Tässä vaiheessa analyysiä on syytä nostaa esille tarkasteltavan tekstijakson Joh. 4:23–24 kontekstista eräs olennainen kohta, joka on 4:19–21; tässä tekstissä käsitellään kysymystä siitä, missä paikassa Jumalaa pitää palvoa. Teksti on tämä:

Nainen sanoi hänelle: ”Herra, minä näen, että sinä olet profeetta. Meidän isämme ovat kumartaen rukoilleet tällä vuorella; ja te sanotte, että Jerusalemissa on se paikka, jossa tulee kumartaen rukoilla.” Jeesus sanoi hänelle: ”Vaimo, usko minua! Tulee aika, jolloin ette rukoile Isää tällä vuorella ettekä Jerusalemissa.”⁸⁹

Tämä teksti on analysoitavan jakson 4:23–24 kannalta erittäin merkityksellinen; siinä näet esiintyy Jeesuksen sanomana ilmaus ἔρχεται ὥρα (”tulee hetki/aika”), kuten myös jakeen 23 alussa. Molemmissa tapauksissa sen yhteyteen on liitetty aikaa määrittävä partikkeli ὅτε, jota seuraa kuvaus määrätystä tapahtumasta. Siksi voidaan nähdäkseni ajatella, että kyseiset tapahtumat liittyvät toisiinsa; kun oikeat palvojat palvovat Isää Jumalaa ”Hengessä ja totuudessa” (j. 23), he eivät tee sitä Jerusalemin temppelissä eivätkä Samarian vuorella. Tämä oli Sykarin kaupunkia läheinen Garisiminvuori.⁹⁰ Vuorella oli aikaisemmin näet sijainnut samarialaisten temppeli, jonka hasmonihallitsija Johannes Hyrkanos hävitti vuonna 128 eKr.⁹¹

Mutta minkä vuoksi Jumalaa ei palvota oikealla tavalla Jerusalemissa eikä Garisiminvuorella? Dunnin mukaan Johanneksen evankeliumin tekijä esittää teoksessaan näkemyksen, jossa Jumalan palvominen ei ole enää sidottu tiettyyn pyhään paikkaan, seremoniaan tai traditioon. Oikea palvonta on elävää ja aina uudistuvaa vastausta Jumalalle. Sen tekee mahdolliseksi Jumalan Henki, ja kaikki tapahtuu Jeesuksen totuuden valossa. Dunnin mukaan ”palvominen Hengessä ja totuudessa” oli todennäköisesti henkilökohtaista hurskauselämää (*individualistic pietism*) tämän evankeliumin tekijälle sekä hänen oppinsa mukaisille kirkkoille.⁹² Myös Räisänen esittää, että kohdassa Joh. 4:23–24 Jeesuksen sanat ilmentävät uuden ryhmän ajattelua, jossa ”todellinen palvonta” syrjäyttää aiemmat muodot.⁹³ Haenchenin mukaan Jumalaa ei voi sitoa tiettyyn paikkaan, koska hän on ”henki” (j. 24). Tässä kohdassa sanalla πνεῦμα on viitattu Jumalan todellisuuteen. Haenchen esittää, että kaiken maallisen todellisuuden ulkopuoleinen ”henki” on Jeesuksessa ilmestynyt uskovaisille. Tämän ”hengen” kokeminen on mahdollista Hengen lahjalla, jonka avulla uskovaiset voivat tuntea Jumalan ilmoituksen.⁹⁴

⁸⁹ Joh. 4:19–21 (KR-1933/38).

⁹⁰ Johnston 1970, 44.

⁹¹ Dunn 2006, 142 n. 9.

⁹² Dunn 2006, 142–143.

⁹³ Räisänen 2010, 273.

⁹⁴ Haenchen 1984a, 223.

2.4.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen nyt tarkastellut tekstijaksoa Joh. 4:23–24 tutkimuskirjallisuuden sekä omien näkemysteni avulla. Seuraavaksi esitän analyysin pohjalta vastaukset niihin tutkimuskysymyksiin, jotka olen asettanut tutkielmani johdannossa.

Ensimmäinen kysymykseni käsittelee sitä, mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti. Vaikuttaa ilmeiseltä, että analysoitavassa tekstijaksossa nousee esille Hengen merkitys Jumalan palvomisen näkökulmasta: Henki tekee mahdolliseksi Jumalan palvomisen ainoalla oikealla tavalla, se on, Hengessä ja totuudessa. Jotta tämä voisi tapahtua uskovan elämässä, edellyttää se Hengen saamista Jumalalta.

Kun ihminen saa Jumalan Hengen, hän tulee osalliseksi tämän olemuksesta; Jumala on Henki, joten häntä voivat todellisesti palvoa vain ne, jotka ovat saaneet saman Hengen. Tämä merkitsee myös Jumalan palvomista siinä totuudessa, joka on ilmoitettu ihmisille Jeesuksessa, lihaksi tullessa Jumalan Sanassa. Henki tekee tämänkaltaisen palvomisen mahdolliseksi missä tahansa, rajoittamatta sitä tiettyyn pyhään paikkaan. Isä Jumala tahtoo ihmisten palvovan itseään tällä tavoin, koska vain silloin ihminen on oikealla ”hengellisen” todellisuuden tasolla. Se edellyttää, että ihminen on kokenut uudelleensyntymän, jonka Jumalan Henki saa aikaan. Tämä Henki on se ”elävä vesi”, Jumalan lahja, jonka yksin Jeesus voi antaa.

Entä millainen tapahtuma on Hengen saaminen? Analysoitavasta tekstistä ei löydy suoraa vastausta tähän kysymykseen. Syynä tähän on, että siinä ensisijainen viittauskohde on se, miten Hengen saaminen vaikuttaa. Sen sijaan tekstijakson lähikontekstin viittaus ”elävään veteen” antaa vastauksen vertauskuvan muodossa: Hengen saaminen on kuin veden juominen, koska se sammuttaa janon. Ero tosin on siinä, että tavallinen vesi sammuttaa ruumiillisen janon väliaikaisesti, kun taas Hengen ”elävän veden” juominen sammuttaa hengellisen janon pysyvästi. Tällöin ihminen virkoo uuteen elämään, jonka Henki vaikuttaa hänessä.

Kolmas tutkimuskysymys analysoi sitä, milloin Hengen saaminen tapahtuu. Nähdäkseni tähän kysymykseen voin tarkasteltavan tekstijakson pohjalta todeta, että sen kertomuksessa Hengen saaminen on vielä tulevaisuudessa tapahtuva asia; kun Jeesus puhuu samarialaisen naisen kanssa, Henkeä ei vielä ole annettu. Tämä Hengen saaminen olisi kuitenkin toteutuva hyvin pian, sillä Jeesuksen sanat palvomisesta ”Hengessä ja totuudessa” edellyttävät sitä. Kyse oli profeetallisesta sanomasta, joka kävisi toteen täydellä varmuudella, sitten kun luvattu hetki tulisi. Kuitenkaan analysoitavassa tekstissä ei ole tarkemmin kerrottu, milloin kyseinen Jeesuksen lupaus toteutuisi. Vastausta tähän tulee etsiä muualta evankeliumista.

2.5 Eläväksi tekevä Henki (Joh. 6:63)

2.5.1 Alkuteksti ja suomennos

63 τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν καὶ ζωὴ ἐστιν.

63 [Jeesus:] ”Henki on eläväksi tekevä⁹⁵, liha ei hyödytä mitään; ne sanat, jotka minä olen puhunut teille, se on⁹⁶ henki ja se on elämä.”

2.5.2 Eksegeettinen analyysi

Tässä Johanneksen evankeliumin tekstikohdassa Jeesus puhuu opetuslapsilleen Kapernaumin synagogassa (6:59). Siinä puhutaan Hengestä, joka tekee eläväksi. Tämä Hengen toiminta liitetään kiinteästi Jeesuksen puhumiin sanoihin. Jakeen 6:63 lähikontekstissa Simon Pietari toteaa myös, että Jeesuksella on ”iankaikkisen elämän sanat” (6:68). Sana πνεῦμα esiintyy analysoitavassa tekstissä kahdesti, aluksi merkityksessä ”Henki” ja sen jälkeen ihmisen henkeen/sieluun viittaavana.

Millä tavoin analysoitavassa tekstissä esiintyvä ajatus Hengestä ”eläväksi tekijänä” tulisi ymmärtää? Tämän näkemyksen tulkinnassa erityisen merkittävä on Hesekielin kirjaan kuuluva tekstijakso 37:1–14, jonka suomenkielinen käännös on seuraava:

Herran käsi tuli minun päälleni ja vei minut pois Herran hengessä ja laski minut keskelle laaksoa. Ja se oli täynnä luita. Ja hän kuljetti minua ympäri niitten ohitse; ja katso, niitä oli hyvin paljon laakson kamaralla, ja katso, ne olivat hyvin kuivia. Niin hän sanoi minulle: ”Ihmislapsi, voivatkohan nämä luut tulla eläviksi?” Mutta minä sanoin: ”Herra, Herra, sinä sen tiedät”. Niin hän sanoi minulle: ”Ennusta näistä luista ja sano niille: Kuivat luut, kuulkaa Herran sana. Näin sanoo Herra, Herra näille luille: Katso, minä annan tulla teihin hengen, ja te tulette eläviksi. Minä panen teihin jätteet, kasvatan teihin lihan, vedän yllenne nahan ja annan teihin hengen, ja te tulette eläviksi. Ja te tulette tietämään, että minä olen Herra.” Minä ennustin, niinkuin minua oli käsketty. Ja kävi humahdus, kun minä ennustin; ja katso, kuului kolina, ja luut lähenivät toisiaan, luu luutansa. Minä näin, ja katso: niihin tulivat jätteet ja kasvoi liha, ja päälle vetäytyi niihin nahka; mutta henkeä niissä ei ollut. Niin hän sanoi minulle: ”Ennusta hengestä, ennusta, ihmislapsi, ja sano hengelle: Näin sanoo Herra, Herra: Tule, henki, neljästä tuulesta ja puhalla näihin surmattuihin, että ne tulisivat eläviksi.” Minä ennustin, niinkuin hän oli minua käskenyt, ja niihin tuli henki, ja ne tulivat eläviksi ja nousivat ylös jaloillensa: ylenmäärin suuri joukko. Ja hän sanoi minulle: ”Ihmislapsi, nämä luut ovat koko Israelin heimo. Katso, he sanovat: ’Meidän luumme ovat kuivettuneet, toivomme on mennyttä, me olemme hukassa’. Sentähden ennusta ja sano heille: Näin sanoo Herra, Herra: Katso, minä avaan teidän hautanne ja nostan teidät, minun kansani, ylös haudoistanne ja vien teidät Israelin maahan. Ja siitä te tulette tietämään, että minä olen Herra, kun minä avaan teidän hautanne ja nostan teidät, minun kansani, ylös haudoistanne. Ja minä annan teihin henkeni, niin että te tulette eläviksi,

⁹⁵ Olen käyttänyt suomennoksessani partisiippia ”eläväksi tekevä”, koska alkutekstissä Hengen tehtävää on kuvattu partisiipin avulla. Vrt. ”Henki on se, joka eläväksi tekee” (KR-1933/38), ”Henki yksin tekee eläväksi” (KR-1992).

⁹⁶ Kirkkoraamatuissa KR-1933/38 ja KR-1992 on tässä käytetty monikon 3. persoonaa ”ovat”. Alkutekstissä esiintyy kuitenkin yksikön 3. persoona, joten olen päättänyt käyttämään sitä omassa suomennoksessani.

ja sijoitan teidät omaan maahan. Ja te tulette tietämään, että minä olen Herra: minä olen puhunut, ja minä sen teen, sanoo Herra.”⁹⁷

Septuagintan kreikankielisessä versiossa tästä Hesekielin kirjan jaksosta esiintyvät sanat πνεῦμα (”henki”) ja σὰρξ (”liha”), kuten myös analyysin kohteena olevassa evankeliumitekstissä Joh. 6:63. Kyseiset sanat voivat merkitä useita eri asioita: πνεῦμα voi merkitä Jumalan Henkeä sekä ihmisen henkeä/sielua. Samoin σὰρξ voi tarkoittaa lihaa ruumiinosana, mutta myös ruumista kokonaisuutena. Siksi jakeen 6:63 alkuosan voisi tulkita siten, että hengetön ruumis on kuollut.⁹⁸ Kuitenkin siinä on ensisijaisesti kyseessä Jumalan Henki, johon myös sana πνεῦμα viittaa Septuagintan tekstijaksossa Hes. 37:1–14. Siinä on esitetty hyvin havainnollisesti, että Henki tekee eläväksi; lihaa oleva ruumis voi elää ainoastaan sitten kun se on saanut Jumalan Hengen.

On todennäköistä, että Johanneksen evankeliumin jakeessa 6:63 esiintyy tietoinen viittaus Vanhan testamentin tekstijaksoon Hes. 37:1–14. Siksi voidaan nähdäkseni perustellusti ajatella, että kohdassa 6:63 esiintyy myös ajatus oikeasta Israelin kansasta; todelliseen valittuun kansaan kuuluvat ne, jotka saavat Jumalalta eläväksi tekevän Hengen.⁹⁹ Tämä viittaa kaikkiin Jeesukseen uskoviin (Joh. 7:39).

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että tämä eläväksi tekevä Henki (6:63) tulee Jeesuksen taivaaseenastumisen jälkeen, sillä kyseessä on edellytys Hengen tulemiselle (6:62).¹⁰⁰ Tutkielmassani käsittelen tätä kysymystä evankeliumijakson Joh. 7:37–39 analyysin yhteydessä, työni alaluvussa 2.6. Siksi en tässä yhteydessä ota kantaa siihen, miten Jeesuksen taivaaseenastuminen liittyy Hengen saamiseen.

Tarkasteltavan jakeen Joh. 6:63 alkutekstissä esiintyy eräs ilmiö, johon on syytä keskittyä tässä kohden: jakeen loppuosassa käsitellään Jeesuksen puhumia ”sanoja” (τὰ ῥήματα), jotka liittyvät ”henkeen” ja ”elämään”. Tässä kontekstissa esiintyy myös kahdesti verbi ἐστίν, joka on yksikön 3. persoonassa. Se on liitetty sanojen πνεῦμα ja ζωῆ yhteyteen, molempien kohdalle erikseen.¹⁰¹ Mihin kyseisellä verbillä on viitattu? Sen kohteena eivät voi suoraan olla Jeesuksen ”sanat”, koska silloin tekstissä olisi käytetty verbimuotoa εἰσιν (monikon 3. persoona). Siksi on nähdäkseni varsin perusteltua ajatella, että verbin ἐστίν viittauskohteena on todennäköisesti Jeesuksen suorittama sanojen puhuminen (λελάληκα). Tämä merkitsee,

⁹⁷ Hes. 37:1–14 (KR-1933/38).

⁹⁸ Vrt. Jaak. 2:26: τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστίν.

⁹⁹ Vrt. Paavalin näkemys Kristuksesta: ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιῶν (1. Kor. 15:45).

¹⁰⁰ Dunn 1984, 175; Buch-Hansen 2010, 348–349. Dunn käyttää tässä yhteydessä sanaa ”Henki” isolla alkukirjaimella, Buch-Hansen taas kirjoittaa sanan ”henki” pienellä.

¹⁰¹ Morrisin (1995, 341 n. 152) mukaan verbin toistuminen johtuu eron tekemisestä sanojen välille.

että ”henki” ja ”elämä” kuuluvat yhteen Jeesuksen puheen kanssa; hän nimittäin puhuu ainoastaan Jumalan sanoja, koska hänet on Jumala lähettänyt (Joh. 3:34).

Analysoitavassa tekstijaksossa Jeesuksen sanojen todetaan olevan ”henki ja elämä”. Mitä merkityksiä kyseiseen ilmaisuun sisältyy? Dodd esittää, että kohdassa Joh. 6:63 esiintyvä sanayhdistelmä *πνεῦμα καὶ ζωή* tarkoittaa sitä elämää, joka on syntynyt *ἐκ πνεύματος*.¹⁰² Haenchen toteaa jakeessa 63 esiintyvän ”hengen” olevan Jumalan tuntemista, joka yksistään tekee mahdolliseksi suhteen Isän ja ihmisen välille, luoden näin elämää.¹⁰³ Vaikuttaa vahvasti siltä, että ilmaus ”henki ja elämä” viittaa uuteen elämään Jumalan yhteydessä, jonka Henki saa aikaan.

Johanneksen evankeliumin jakeeseen 6:63 liittyen Morris esittää, että siinä Jeesuksen sanojen ilmaistaan olevan luomista aikaansaavia, samoin kuin Jumalan sanat Genesiksen luomiskertomuksessa (1. Moos. 1).¹⁰⁴ Barrettin mukaan sanan *ῥήματα* viittauskohteena saattavat olla kaikki lihaksi tulleen Kristuksen sanat, eivät siis pelkästään edeltävän keskustelun sanat. Lisäksi evankelistalla on varmasti tässä kohden mielessään, että Jeesus itse on luomisen aikaansaava Jumalan sana (1:1).¹⁰⁵ Johnstonin mukaan Johanneksen evankeliumin luvun 6 jakeet 63 ja 68 ilmentävät Jeesuksen tehtävää messiaanisenä opettajana, joka toimii hengen (1:32), se on, jumalallisen voiman avulla.¹⁰⁶ Tällöin Jeesuksen, Israelin Messiaan puhumissa sanoissa ilmenee Jumalan Hengen voima, joka saa aikaan hengellisen luomisen niiden ihmisten kohdalla, jotka uskovat häneen (7:39).

Brown esittää monografiassaan, että jakeen Joh. 6:63 alussa henki ja liha on asetettu vastakkain dualistisella tavalla. Puhe elämän antavasta hengestä ja lihan hyödyttömyydestä tarkoittaa, että ainoastaan Ihmisen Poika kykenee avaamaan sisäänpääsyn elämään. Ihmisen Poika on näet tullut maailmaan hengellisestä valtakunnasta, jonne hän myös on palaava. Sen sijaan tähän elämän välittämiseen eivät kykene ne, jotka ovat lihan valtakunnasta. Brown korostaa, että jakeen 63 loppuosassa esiintyvä ilmaus Jeesuksen sanoista ”henkenä” ja ”elämänä” tulee ymmärtää vertauskuvallisena; se näet tarkoittaa, että Jeesuksen sanat ovat Jumalan sanoja (3:34), jotka välittävät ikuisen elämän. Koko Johanneksen evankeliumissa ”elämä” on luonteeltaan Jumalan lahja; sen saavat osakseen kaikki ne, jotka ovat uskossa Jeesukseen. Tällöin vain Jeesus voi välittää pääsyn ikuisen elämään.¹⁰⁷

¹⁰² Dodd 1958, 342–343.

¹⁰³ Haenchen 1984a, 305.

¹⁰⁴ Morris 1995, 341.

¹⁰⁵ Barrett 1985, 305.

¹⁰⁶ Johnston 1970, 56.

¹⁰⁷ Brown 2003, 149–151.

Tässä vaiheessa analyysiä on syytä nostaa esiin tutkittavan jakeen Joh. 6:63 lähikontekstista jae 6:68; siinä Simon Pietari toteaa Jeesuksella olevan *ῥήματα ζωῆς αἰωνίου* ("iankaikkisen elämän sanat"). Näissä molemmissa jakeissa 63 ja 68 esiintyy sama monikkomuoto *ῥήματα*, jolloin niillä on ilmeisesti viitattu samaan kohteeseen. Siksi voidaan ajatella, että "henki ja elämä" tarkoittaa samaa kuin "iankaikkinen elämä". Mutta mikä on jakeessa 68 mainittu iankaikkinen elämä? Vastaus tähän saadaan evankeliumissa aiemmin esiintyneestä jakeesta 3:16, josta esitän seuraavan suomennoksen:

Sillä niin on Jumala maailmaa rakastanut, että hän antoi ainokaisen Poikansa, ettei yksikään, joka häneen uskoo, hukkuisi, vaan hänellä olisi iankaikkinen elämä.¹⁰⁸

Tämän evankeliumikohdan lopussa esiintyy ilmaus *ζωὴν αἰώνιον* ("iankaikkinen elämä"), joka on akkusatiivissa. Jakeessa Joh. 6:68 on taas käytetty sen genetiiviä. Vaikuttaa ilmeiseltä, että kyse on siitä iankaikkisesta elämästä, jonka Jeesukseen uskovat saavat. Tällöin Jeesuksen sanat ovat "iankaikkisen elämän sanat" niille, jotka uskovat häneen. Tämän vahvistaa seuraava jae 6:69, jossa on mainittu sen "uskominen" ja "tietäminen", että Jeesus on Jumalan Pyhä (*ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ*).

Carson tulkitsee Jeesuksen sanojen "hengeksi" nimittämisen merkitsevänä, että ne ovat syntyneet elämän antavan Hengen toiminnan tuloksena. Vastaavasti Jeesuksen sanat ovat "elämä", sillä ne synnyttävät elämän, kun ne oikealla tavoin ymmärretään ja otetaan vastaan (vrt. 5:24). Carsonin mukaan edellytys on, että Jeesuksella on Henki (1:32–33), jonka rajattomasti saatuaan hän puhuu Jumalan sanat (3:34).¹⁰⁹ Uutelan näkemyksen mukaan Jeesuksen sanoissa vaikuttaa Henki (j. 63), jonka kautta yksistään voi tulla osalliseksi iankaikkisesta elämästä.¹¹⁰ Näin ollen Hengen elämää aikaansaava voima välittyy Jeesuksen sanojen välityksellä.

2.5.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Edellä esitetyn analyysin pohjalta vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Niistä ensimmäinen tarkastelee Hengen saamisen teologista merkitystä. Jakeessa Joh. 6:63 on korostetusti esillä Hengen rooli eläväksi tekijänä; ainoastaan Henki voi tehdä eläväksi, liha ei siihen kykene. Tämä tuodaan selkeästi esille Vanhan testamentin tekstissä Hes. 37:1–14, johon kohdassa Joh. 6:63 on todennäköisesti viitattu. Näin ollen kyseisen evankeliumijakeen alkuosassa on esitetty näkemys Jumalan Hengestä eläväksi tekijänä. Siksi Hengen saaminen merkitsee ihmiselle

¹⁰⁸ Joh. 3:16 (KR-1933/38).

¹⁰⁹ Carson 1991, 301–302.

¹¹⁰ Uutela 1974, 29.

uutta elämää osana Israelia, Jumalan valittua kansaa. Tämän kaiken edellytyksenä on usko Jeesukseen. Se johtuu siitä, että ainoastaan Jeesuksen sanoissa välittyy iankaikkinen elämä jokaiselle, joka uskoo häneen. Vain silloin ihminen voi saada Jumalan Hengen, joka tekee eläväksi. Kyseinen Henki mahdollistaa Isän Jumalan ja ihmisen välisen suhteen, uuden elämän Jumalan yhteydessä. Henki näet välittää Jumalan oikean tuntemisen, ollen läsnä kaikissa Jeesuksen puhumissa sanoissa. Näiden sanojen välityksellä Henki saa aikaan hengellisen luomisen ihmisessä.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla pohdin sitä, millainen on tapahtumana tämä Hengen saaminen. Tähän kysymykseen ei anneta suoraa vastausta jakeessa Joh. 6:63, koska siinä käsitellään yksinomaan Hengen toimintaa. Kuitenkin tämän jakeen todennäköinen viittaus edellä mainittuun tekstijaksoon Hes. 37:1–14 tekee vastauksen esittämisen mahdolliseksi; Hengen saamisessa Jumalan Henki tulee konkreettisesti ihmisen lihaa olevaan ruumiiseen, joka näin tulee eläväksi. Tekstin perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista sanoa, millä tavoin tämä tapahtuu.

Kolmas tutkimuskysymys keskittyy Hengen saamisen ajankohtaan. Tähän liittyen on tutkimuskirjallisuudessa nostettu esille Jeesuksen astuminen taivaaseen (j. 62); kyseisen tapahtuman on katsottu olevan edellytyksenä Hengen saamiselle. Näin ollen Hengen saaminen tulisi tapahtumaan Jeesuksen taivaaseenastumisen jälkeen. Tätä asiaa tulen käsittelemään tarkasti tutkielmani seuraavassa alaluvussa, tekstijakson Joh. 7:37–39 analyysissä.

2.6 Elävän veden virrat (Joh. 7:37–39)

2.6.1 Alkuteksti ja suomennos

37 Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς μεγάλης τῆς ἑορτῆς εἰσπήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν λεγων· ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.

38 ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.

39 τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ τοῦ πνεύματος ὃ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτόν· οὕτω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.¹¹¹

37 Ja juhlan viimeisenä, suurena päivänä Jeesus nousi seisomaan ja huusi sanoen: ”Jos jonkun on jano, tulkoon hän minun luokseni ja juokoon,

¹¹¹ Barrett käsittelee teoksessaan jakeen 39 loppuosan tekstivariantteja. Hän pitäytyy tämän jakeen yksinkertaisimpaan lukutapaan οὕτω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη todennäköisesti oikeana tekstimuotona. (Barrett 1985, 329.) Barrettin näkemyksensä tueksi esittämät perustelut näyttävät olevan hyvin vakuuttavia. Pitäydyn jakeessa 39 Novumin mukaiseen lukutapaan.

38 hän, joka uskoo minuun. Niin kuin Kirjoitus on sanonut, 'hänen sisimmästään ovat kumpuava elävän veden virrat.'"¹¹²

39 Ja tämän hän sanoi koskien Henkeä, jonka häneen uskoneet tulisivat saamaan; Henkeä ei näet vielä ollut [annettu], koska Jeesus ei vielä ollut kirkastettu.

2.6.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä analysoitava tekstijakso on tutkielmani aiheen kannalta yksi keskeisimmistä koko Johanneksen evankeliumissa. Sen kontekstina toimii kertomus Jeesuksesta juutalaisten lehtimajanjuhlassa (7:1–52). Tekstissä sana *πνεῦμα* esiintyy kahteen kertaan jakeessa 39, merkityksessä ”Henki”. Tämän lisäksi puheen ”elävän veden virroista” (j. 38) ilmaistaan eksplisiittisesti viittaavan Henkeen.

Evankeliumitekstissä 7:37–39 nousee esille kaksi merkittävää asiaa Hengen saamiseen liittyen; niistä ensimmäinen liittyy kysymykseen siitä, ketkä tulevat saamaan Hengen. Jakeessa 39 sanotaan, että Hengen saavat osakseen ne, joilla on usko Jeesukseen. Toinen merkittävä asia koskee sitä, milloin Henki annetaan. Sen suhteen jakeessa 39 on ilmaistu, että Jeesuksen kirkastaminen on edellytyksenä Hengen saamiselle; Henki annetaan vasta kun Jeesus on kirkastettu, ei ennen sitä.

Tutkittavassa tekstijaksossa esiintyy näkemys Hengestä, jonka Jeesukseen uskova voi saada häneltä. Tämä tapahtuma on kuvattu vertauskuvallisella kielellä veden ”juomisena”. Johanneksen evankeliumissa Hengen saamista on kuvattu samanlaisella kielellä myös kohdassa 4:10–14, jota olen aiemmin käsitellyt työni alaluvussa 2.3.

Analysoitavassa tekstijaksossa esiintyvälle, Kristusta koskevalle vertauskuvalliselle kielelle on löydettävissä vastaavuutta muualta Uudesta testamentista; näistä kohdista merkittävimpana voidaan pitää Paavalin tapaa kuvata Kristusta tekstijaksossa 1. Kor. 10:1–4. Sen suomennos on seuraava:

Sillä minä en tahdo, veljet, pitää teitä tietämättöminä siitä, että isämme olivat kaikki pilven alla ja kulkivat kaikki meren läpi ja saivat kaikki kasteen Moosekseen pilvessä ja meressä ja söivät kaikki samaa hengellistä ruokaa ja joivat kaikki samaa hengellistä juomaa. Sillä he joivat hengellisestä kalliosta, joka heitä seurasi; ja se kallio oli Kristus.¹¹³

Kyseinen Paavalin teksti on erittäin mielenkiintoinen analysoitavan tekstijakson Joh. 7:37–39 kannalta. Tässä Paavalin teologisen ajattelun taustalla on vaikuttanut Vanhan testamentin kertomus kalliosta, josta virtasi vettä israelilaisten juotavaksi

¹¹² Jakeen 38 suomennoksessani olen seurannut sitä virkerakennetta, jonka ovat tutkimuksissaan esittäneet Dunn (1984, 179) ja Levison (2009, 373). Se vaikuttaa arvioni mukaan parhaiten perustellulta. Kirkkoraamatuissa KR-1933/38 ja KR-1992 jakeen 38 välimerkit on aseteltu samalla tavoin kuin Novumissa.

¹¹³ 1. Kor. 10:1–4 (KR-1933/38).

Mooseksen iskettyä sitä ensin sauvalla (2. Moos. 17:1–7). Paavali käyttää tämän kertomuksen kieltä vertauskuvallisella tavalla; Kristus oli se ”hengellinen kallio”, josta israelilaiset joivat ”hengellistä juomaa”. Voidaan ajatella, että tämä juoma oli ”hengellistä vettä”, koska mainitussa VT:n kertomuksessa juomana oli vesi. Mitä Paavali tarkoitti tällä ”hengellisellä juomalla”? Todennäköisesti hän viittasi kyseisellä ilmaisulla Henkeen, kuten voidaan havaita kohdasta 1. Kor. 12:12–13:

Sillä niinkuin ruumis on yksi ja siinä on monta jäsentä, mutta kaikki ruumiin jäsenet, vaikka niitä on monta, ovat yksi ruumis, niin on Kristuskin; sillä me olemme kaikki yhdessä Hengessä kastetut yhdeksi ruumiiksi, olimmepa juutalaisia tai kreikkalaisia, orjia tai vapaita, ja kaikki olemme saaneet juoda samaa Henkeä.¹¹⁴

Tässä kohdassa Paavalin viittaus ”Hengen juomiseen” on hyvin samankaltainen kuin Johanneksen evankeliumin vertauskuva Hengen saamisesta ”elävän veden juomisena” (4:10–14, 7:37–39). Paavalin esittämä vertauskuva Kristus-kalliosta virtaavasta Hengestä onkin erittäin yhteensopiva tekstijakson Joh. 7:37–39 kanssa. Siksi voidaan perustellusti ajatella, että edellä esitettyyn tekstiin 2. Moos. 17:1–7 on todennäköisesti viitattu myös Johanneksen evankeliumissa.

Analysoitavassa tekstijaksossa esiintyy Jeesuksen puhumana viittaus VT:n pyhiin kirjoituksiin (j. 38). Sen tulkintaan liittyvät olennaisesti kysymykset siitä, keneen kyseinen viittaus kohdistuu, ja mikä VT:n teksti on kyseessä. Näistä ensimmäinen käsittelee sitä, onko jakeessa 38 sanalla *αὐτοῦ* viitattu Jeesukseen, vai häneen uskovaan ihmiseen. Toisaalla Johanneksen evankeliumissa Jeesus itse on esittänyt, että Kirjoitukset (*τὰς γραφάς*) antavat todistuksen hänestä (5:39). Tämä tukee näkemystä siitä, että VT:n tekstillä jakeessa 38 on viitattu Jeesukseen. Samaan päätelmään johtaa myös edellä esitetty pohdinta: jos Kristus on elävää vettä vuotava kallio, tullaan Jeesuksen ”luokse” uskossa ”juomaan” Henkeä.

Kyseinen tulkinta saa tukea myös tutkimuskirjallisuudesta; Haenchen esittää jakeen 7:39 viittaavan siihen henkeen, joka tekee työtään Jeesukseen uskovissa maan päällä. Kohdassa 20:22 Jeesus vuodattaa ensimmäistä kertaa tämän hengen niihin, joka kuuluvat hänelle. Haenchenin mukaan näkemystä siitä, että jakeen 38 viittauksella pyhiin kirjoituksiin on tarkoitettu Jeesusta, on mahdollista perustella Paavalin ajatuksella ”hengellisestä kalliosta”, joka esiintyy kohdassa 1. Kor. 10:4. Se tarkoittaa, että Johanneksen evankeliumin tekijä esittää jakeessa 38 Jeesuksesta samantyyppisen näkemyksen kuin Paavali.¹¹⁵ Näin ollen Haenchen katsoo, että tulkinta Kristus-kalliosta sopii evankeliumijakeeseen Joh. 7:39.

¹¹⁴ 1. Kor. 12:12–13 (KR-1933/38).

¹¹⁵ Haenchen 1984b, 17–18.

Tutkijoiden kesken esiintyy kuitenkin myös toisenlaisia näkemyksiä; Morris ja Barrett pitäytyvät molemmat jakeiden Joh. 7:37–38 tulkinnassaan siihen näkemykseen, jossa sanan *πινέτω* jälkeen on merkitty piste.¹¹⁶ Morrisin mukaan jakeessa 7:37 esitettyä ”juomisen” ajatusta on jatkettu seuraavassa jakeessa 38; sen voi kokea ainoastaan se ihminen, joka uskossa tulee Jeesuksen luo. Tämä usko tuottaa myös tuloksia, sillä Hengen täyttämä elämä on suuntautunut ulospäin; saatuaan tämän Jumalan lahjan uskovaiset välittävät sen myös toisille ihmisille.¹¹⁷ Samalla tavoin Barrett esittää, että vaikka Kristus itse onkin elämän veden lähde, on silti oikeutettua ajatella hänen kanssaan yhteen liittyneen uskovaisen olevan myös toissijaisesti samanlainen lähde. Tämä johtuu siitä, että jumalallinen elämä on kiinnittynyt uskovan sisimpään.¹¹⁸ Vaikka itse tulkitsenkin jakeen 7:38 toisella tavalla, ovat Morrisin ja Barrettin esittämät näkemykset hyvin perusteltuja.

Mielenkiintoinen ja tärkeä näkökohta analysoitavassa tekstissä on se, että Hengen saamisen esitetään seuraavan uskosta Jeesukseen.¹¹⁹ Näin ollen tämä usko on syy Hengen saamiselle, ei sen seuraus. Se merkitsee, että Hengen saaminen ei synnytä uskoa Jeesukseen. Tämä johtaa kysymykseen siitä, miten usko sitten syntyy. Johanneksen evankeliumissa sen saavat aikaan Jeesuksen puhumat sanat, jotka ovat Hengen täyttämää Jumalan sanoja (3:34, 6:63). Hengen lahjan saavat osakseen kaikki ne, jotka uskovat Jeesukseen. Kuitenkin ennen tätä Jeesus on kirkastettava, joten Hengen saaminen on vielä tuleva (huom. futuuri *ρεύσουσιν*).

Tässä vaiheessa on syytä keskittää tarkastelu Jeesuksen sanojen kontekstiin. Carsonin mukaan Jeesuksen julistus jakeissa Joh. 7:37–39 sopii erittäin hyvin lehtimajanjuhlan kontekstiin; silloin seitsemänä juhlapäivänä ammennettiin vettä Siloan altaasta kultaiseen astiaan, joka vietiin temppeliin juhlakulkueessa ylipapin johdolla. Temppelissä tämä vesi vuodatettiin aamu-uhrin aikaan Jumalan edessä, yhdessä päivittäisen juomauhrin (viinin) kanssa.¹²⁰ Vaikuttaa siltä, että Jeesuksen sanat ”elävän veden virroista” linkittyvät luontevasti siihen kertomuskontekstiin, jossa ne esiintyvät. Carson mainitsee tähän juhlaan liitettyjä Vanhan testamentin kohtia, joista yksi on Jes. 12:3.¹²¹ Esitän seuraavaksi tämän jakeen suomennoksen:

Te saatte ilolla ammentaa vettä pelastuksen lähteistä.¹²²

¹¹⁶ Morris 1995, 374–375; Barrett 1985, 326–327.

¹¹⁷ Morris 1995, 376–378.

¹¹⁸ Barrett 1985, 328.

¹¹⁹ Vrt. Uutela 1974, 35.

¹²⁰ Carson 1991, 321–322. Kyseistä vesirituaalia käsittelee rabbiinisista lähteistä Mišna *Sukkah* 4:9 (Carson 1991: 322; Morris 1995, 374).

¹²¹ Carson 1991, 322.

¹²² Jes. 12:3 (KR-1933/38).

Levisonin mukaan jakeessa Joh. 7:38 esitetyillä Jeesuksen sanoilla on merkittävä vaikutus lehtimajanjuhlan kontekstissa, jossa hänen kerrotaan ne puhuneen; Jeesuksen sanat ilmaisevat, että lähteen vesi virtaakin nyt uudesta temppelistä. Tämä uusi temppeli voi tarkoittaa Jeesuksen ristiinnaulittua ruumista (2:19–21), tai hänelle uskollisten yhteisöä. Levison esittää myös, että elävän veden virta sisimmästä on merkittävä elämän ja kasvun vertauskuva, joka toimii lupauksena runsaasta sadonkorjuusta. Jeesuksen lupaus elämää luovasta hengestä linkittyy Hesekielin kirjan näkyyn mittaamatonta elämää synnyttävästä joesta, joka virtaa temppelistä (47:1, 9). Lehtimajanjuhlassa käytettiin myös Sakarjan kirjan tekstiä joesta, joka virtaa Jerusalemissa (14:8). Levisonin mukaan hengen saaminen on luonteeltaan syvään juurtunut kokemus, tahaton ja kouristuksenomainen, hyvin samankaltainen kuin Elihun kokemus hengestä Jobin kirjassa (32:16–20).¹²³

Oman arvioni mukaan Levisonin viittaukset Jeesuksen ruumiin temppeliin ja Hesekielin kirjan näkyyn temppelistä virtaavasta joesta tukevat vahvasti jakeen Joh. 7:38 kirjoitusviittauksen merkitsevän Jeesusta. Mielenkiintoinen näkökohta on myös siinä, että jakeen 38 loppuosan voi kääntää tämän tulkinnan mukaisesti muodossa ”sen [temppelin] sisimmästä ovat kumpuava elävän veden virrat”. Lisäksi on huomionarvoista, että Septuagintassa Hesekielin kirjan kohdassa 47:1 temppelistä käytetään sanaa *ὄχος*. Kyseessä on maskuliini, joka sopii yhteen sen kanssa, että Jeesus on uusi temppeli.

Miksi nämä ”elävän veden virrat” virtaavat Jeesuksesta? Dunnin mukaan Jeesuksen sanat jakeissa Joh. 7:37–38 kutsuvat uskovan ihmisen juomaan elävää vettä. Sitten kun Jeesus on kirkastettu, virtaa tämä vesi hänen ruumiistaan (vrt. 19:34).¹²⁴ Samoin Dodd esittää, että evankelistan näkemys Kristuksen ruumiista elävän veden virtojen lähteenä on jakeessa Joh. 19:34 ilmaistu vertauskuvallisella tavalla.¹²⁵ Dunnin ja Doddin mainitsema tekstikohta esiintyy evankeliumissa Jeesuksen kuoleman (19:30) jälkeen. Siinä roomalainen sotilas näet puhkaisee keihäällä Jeesuksen kylkeen haavan, josta vuotaa heti ”verta ja vettä” (*αἷμα καὶ ὕδωρ*). Räisänen mukaan tekstikohdassa Joh. 7:39 on todettu, että tämä hengen tuleminen edellytti Jeesuksen korottamista.¹²⁶ Jeesuksen ruumis on tällöin lähde, josta virtaa Hengen ”elävää vettä”. Sitä ennen Jeesus on kirkastettava/korotettava.

¹²³ Levison 2009, 374–378.

¹²⁴ Dunn 1984, 179–180.

¹²⁵ Dodd 1958, 349 n. 2.

¹²⁶ Räisänen 2010, 384 n. 101.

Analysoitavan tekstijakson jakeen 39 tulkintaan liittyy keskeisesti kysymys siitä, mitä tarkoittaa alkutekstin ilmaus *οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα* ("Henkeä ei näet vielä ollut"). Carsonin mukaan se tarkoittaa, että Henkeä ei vielä ollut annettu tuossa Jeesuksen toiminnan vaiheessa. Siten evankelista ei kiistä Hengen olleen olemassa tuolloin, tai voivan toimia profeetoissa. Evankeliumissa on näet aiemmin kerrottu Hengen toimineen Jeesuksen kohdalla (1:32, 3:34). Tässä onkin kyse siitä, että Jumalan Pojan täytettyä työnsä tulee sarastavan valtakunnan Henki. Jakeessa 39 kuvattuna ajanhetkenä Pyhää Henkeä ei ollut vielä annettu siinä asian täydessä merkityksessä kuin kristityt sen ymmärsivät.¹²⁷ Myös Dunnin mukaan jakeen 39 ilmaus *οὐπω ἦν πνεῦμα* tulee ymmärtää funktionaalisena, ei ontologisena, samoin kuin jakeessa 4:24.¹²⁸ Barrett nostaa esille eri tekstivariantteja, joiden avulla on haluttu "parannella" jakeen 39 poistamalla siitä Hengen olemassaoloa koskevan tulkinnan mahdollisuus.¹²⁹ Pitäydyn Dunnin ja Carsonin esittämään tulkintaan, jonka olen merkinnyt suomennoksessani hakasulkeisiin asian selventämiseksi.

Toinen keskeinen haaste jakeen 39 tulkinnassa liittyy siihen, mitä tarkoittaa siinä esiintyvä Jeesuksen "kirkastaminen" (*ἐδοξάσθη*). Buch-Hansen esittää, että se merkitsee ristiin liittyvää tapahtumasarjaa; sen muodostavat Jeesuksen kuolema, ylösnousemus sekä taivaaseenastuminen Isän Jumalan luo.¹³⁰ Sen sijaan Brown katsoo, että Jeesuksen kuolema teki mahdolliseksi hengen saamisen; Brown näet tulkitsee Jeesuksen kyljestä vuotaneen veden (Joh. 19:34) olevan pyhää henkeä edustava elämän vesi.¹³¹ Dunn ja Carson taas kumpikin tulkitsevat Jeesuksen kirkastamisen olevan luonteeltaan kolmivaiheinen prosessi, johon sisältyvät hänen kuolemansa, ylösnousemuksensa ja taivaaseenastumisensa.¹³²

Jeesuksen kirkastamisen tulkitseen itse kolmivaiheisena, kuten edellä viitatus Carson, Dunn ja Buch-Hansen. Tämä tarkoittaa, että Hengen saaminen tulee mahdolliseksi Jeesuksen taivaaseenastumisen jälkeen. Silloin hänet on näet täysin kirkastettu, kuten Jeesuksen jäähyväispuheessa (Joh. 17) tulee selkeästi esille:

Tämän Jeesus puhui ja nosti silmänsä taivasta kohti ja sanoi: "Isä, hetki on tullut, kirkasta Poikasi, että Poikasi kirkastaisi sinut; – – Minä olen kirkastanut sinut maan päällä: minä olen täyttänyt sen työn, jonka sinä annoit minun tehtäväkseni. Ja nyt, Isä, kirkasta sinä

¹²⁷ Carson 1991, 329.

¹²⁸ Dunn 1984, 180.

¹²⁹ Barrett 1985, 329.

¹³⁰ Buch-Hansen 2010, 302. Blomberg (2001, 138) tulkitsee "kirkastamisen" viittaavan Jeesuksen ylösnousemukseen.

¹³¹ Brown 2003, 102.

¹³² Dunn 1984, 175; Carson 1991, 329. Myös Uutela (1974, 35) esittää Hengen saamisen olevan mahdollista Jeesuksen kuoleman, ylösnousemuksen ja korottamisen myötä.

minut tykönäsi sillä kirkkaudella, joka minulla oli sinun tykönäsi, ennenkuin maailma olikaan.”¹³³

Tämän tekstin perusteella näyttää siltä, että Jeesus sai taas jumalallisen Logoksen kirkkautensa (Joh. 1:1–3). Tämä tapahtui hänen palattuaan Isänsä luo taivaaseen.

2.6.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Seuraavaksi esitän vastaukset tutkimuskysymyksiin edellä olevan analyysin pohjalta. Aluksi tarkastelen kysymystä siitä, mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti. Tekstijaksoon Joh. 7:37–39 sisältyy moniulotteinen vastaus: Hengen saaminen merkitsee mittaamattoman elämän lahjaa kaikille niille, jotka uskovat Jeesukseen; he saavat näet juodakseen ”elävää vettä”, joka sammuttaa hengellisen janon. Tämä Hengen vesi virtaa Jeesuksesta, joka on ”kallio” ja ”uusi temppeli”, kuten pyhät kirjoitukset ovat hänestä todistaneet (2. Moos. 17:1–7, Hes. 47:1, 9). Hengen saaminen toimii myös vahvistuksena sille, että henkilö todella on uskossa Jeesukseen; koska Henki annetaan kaikille Jeesukseen uskoville, merkitsee tästä taivaallisesta lahjasta osattomaksi jääminen, ettei ollut oikeasti uskossa häneen. Siksi Henki toimii todisteena tai sinettinä, joka osoittaa uskon Jeesukseen olevan todellista. Lisäksi Hengen saaminen on merkinä siitä, että Jeesus on kirkastettu; Henki annetaan uskoville sen jälkeen kun Jeesus on kirkastettu kuolemassaan, ylösnousemuksessaan ja taivaaseenastumisessaan. Näin ollen Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen paluuta taivaallisen Isänsä luokse; silloin on näet täytetty se ennakkoehto, joka jakeessa 39 on asetettu Hengen saamiselle.

Toisessa tutkimuskysymyksessä pohdin sitä, millainen Hengen saaminen on tapahtumana. Kyseessä on ilmeisesti erittäin syvällinen kokemus, joka koskettaa ihmisen sisintä olemusta. Se on tahdosta riippumatonta ja kouristuksen kaltaista. Vertauskuvallisesti Hengen saamista voidaan kuvata janon sammuttavan veden juomisena. Tästä voidaan päätellä, että samalla tavoin kuin vesi kulkeutuu juojan vatsaan, niin Henki tulee olemaan ihmisen sisimmässä. Tätä tukee myös se, että kreikan sana *κοιλία* (j. 38) voi merkitä sekä ”vatsaa” että ”sisintä”. Tästä Hengen saamisesta ei kuitenkaan ole kerrottu sitä, miten Henki tulee uskovan sisimpään.

Kolmas tutkimuskysymys käsittelee Hengen saamisen ajankohtaa. Tähän voin analyysin pohjalta todeta, että tekstijaksossa Joh. 7:37–39 kuvatus Jeesuksen puheen hetkellä Henkeä ei vielä ollut annettu; kertomuksessa Hengen saaminen tapahtuu tulevaisuudessa, Jeesuksen kirkastamisen jälkeen. Tämä taas toteutuu Jeesuksen palattua taivaaseen Isän Jumalan luokse, jossa hän saa taas jumalallisen

¹³³ Joh. 17:1, 4–5 (KR-1933/38).

Logos-kirkkautensa. Hengen saaminen tapahtuu Jeesuksen taivaaseenastumisen jälkeen. Tämä nostaa esille kysymyksen siitä, milloin Jeesus astuu taivaaseen. Vaikka kysymys onkin hyvin olennainen, sitä ei ole syytä tarkastella vielä tässä vaiheessa evankeliumia. Palaan kysymykseen vielä viimeisessä tekstianalyysissä, joka tapahtuu tutkielmani alaluvussa 2.14. Siinä on näet analysoitavana teksti, johon Jeesuksen taivaaseenastuminen liittyy kiinteästi.

2.7 Hengen saaminen sosiaalisen identiteetin näkökulmasta

Tutkielmassani olen tähän mennessä tarkastellut teksti kerrallaan teemaa Hengen saamisesta Johanneksen evankeliumissa. Kuitenkin tässä alaluvussa analysoin kyseistä teemaa koko evankeliumissa, sosiaalitieteellisen lähestymistavan avulla. Tämä tapahtuu sosiaalisen identiteetin näkökulmasta.

Teologiseen teemaan Hengen saamisesta liittyy erottamattomasti kysymys siitä, kuka Hengen tulee saamaan. Edellisessä alaluvussa analyysin kohteena oli evankeliumin tekstijakso Joh. 7:37–39, jossa Hengen saaminen oli korostuneesti esillä. Tässä tekstissä on eksplisiittisesti ilmaistu, että Hengen saivat osakseen ne, jotka uskoivat Jeesukseen (j. 39). Kyseisen tekstin perusteella syntyy sellainen kuva, että Henki annetaan yksinomaan Jeesukseen uskoville. Evankeliumista näet ei mistään löydy mainintaa, jonka mukaan Hengen saisivat osakseen muutkin kuin Jeesuksen opetuslapset. Kun tarkastellaan evankeliumin kokonaisuutta, Hengen vastaanottajina mainitaan yksinomaan Jeesukselle uskolliset seuraajat, eikä muita.

Huomionarvoista Johanneksen evankeliumissa on myös se, että tämä teos sisältää voimakasta kahtiajakoa, dualismia. Niistä merkittävin on erottelu valon ja pimeyden välillä (ks. Joh. 1:5, 3:19–21). Kyseinen erottelu on myös läsnä yhdessä Jeesuksen ”Minä olen” -lausumista:

Niin Jeesus taas puhui heille sanoen: ”Minä olen maailman valkeus; joka minua seuraa, se ei pimeydessä vaella, vaan hänellä on oleva elämän valkeus.”¹³⁴

Tässä jakeessa Jeesus ilmaisee olevansa τὸ φῶς τοῦ κόσμου (”maailman valo”). Lisäksi siinä esitetään, että Jeesuksen seuraajan osaksi on tuleva τὸ φῶς τῆς ζωῆς (”elämän valo”). Tässä Jeesuksen seuraaminen tarkoittaa häneen uskomista, kuten eräässä toisessa evankeliumikohdassa sanotaan eksplisiittisesti:

Niin Jeesus sanoi heille: ”Vielä vähän aikaa valkeus on teidän keskuudessanne. Vaeltakaa, niin kauan kuin teillä valkeus on, ettei pimeys saisi teitä valtaansa. Joka pimeässä vaeltaa,

¹³⁴ Joh. 8:12 (KR-1933/38).

se ei tiedä, mihin hän menee. Niin kauan kuin teillä valkeus on, uskokaa valkeuteen, että te valkeuden lapsiksi tulisitte.” Tämän Jeesus puhui ja meni pois ja kätkeytyi heiltä.¹³⁵

Myös tässä kohdassa valon ja pimeyden välinen erottelu tuodaan selkeästi esille. Siinä ilmaistaan, että Jeesukseen uskovista tulee ”valon lapsia” (οἱ τοῦ φωτός). Sen perusteella voi päätellä, että valolle kuuluvat kaikki ne, joilla on usko Jeesukseen. Vastaavasti ne, jotka eivät seuraa Jeesusta, kuuluvat pimeydelle. Tässä onkin kyse siitä, että Jeesukseen uskovina kaikki ”valon lapset” ovat pelastettuja (3:16).¹³⁶

Johanneksen evankeliumissa esiintyy näkemys, että Hengen saavat ne, jotka uskovat Jeesukseen (7:39). Tämä tarkoittaa, että Henki on Jeesuksen seuraajien tunnusmerkki tässä evankeliumissa; sen saavat osakseen yksinomaan Jeesuksen opetuslapset (20:22). Samankaltainen näkemys Hengestä esiintyy myös Paavalin kirjeessä roomalaisille, sen kohdassa 8:8–9:

Jotka lihan vallassa ovat, ne eivät voi olla Jumalalle otolliset. Mutta te ette ole lihan vallassa, vaan Hengen, jos kerran Jumalan Henki teissä asuu. Mutta jolla ei ole Kristuksen Henkeä, se ei ole hänen omansa.¹³⁷

Vaikuttaa siltä, että Johanneksen evankeliumissa Hengen saaminen on merkittävä opetuslapseutta määrittävä tekijä; ainoastaan se henkilö, joka on saanut Hengen, voidaan laskea Jeesukseen uskovien joukkoon. Näin ollen Jeesuksen opetuslasten identiteettiin kuuluu olennaisena osana heille annettu Henki. Hengen saamisen merkitystä Jeesuksen opetuslapsille on mahdollista tarkastella sosiaalitieteellisen lähestymistavan keinoin. Tämä tapahtuu sosiaalisen identiteetin näkökulmasta.

Sosiaalisen identiteetin näkökulma pitää sisällään kaksi teoriaa, jotka ovat sosiaalisen identiteetin teoria ja itsekategoriointiteoria. Sosiaalinen identiteetti tarkoittaa tässä sitä käsitystä, joka yksilöllä on itsestään ryhmän jäsenenä. Ryhmä taas on luonteeltaan kollektiivinen käsite, jossa sen jäsenet tiedostavat ryhmänsä olevan olemassa.¹³⁸

Johanneksen evankeliumissa esiintyvät jyrkät jakolinjat sisäpuolisten ja ulkopuolisten välillä ovat tyypillinen osa Välimeren alueen asukkaiden sosiaalista elämää ensimmäisellä vuosisadalla.¹³⁹ Evankeliumissa tehdään hyvin selkeästi ero Jeesukseen uskovien ja pahan ”maailman” välille. Kuten edellä on käynyt ilmi, Jeesuksen seuraajista on käytetty nimitystä ”valon lapset”, jotka eivät kulje ”pimeydessä”. Ensimmäisellä vuosisadalla Välimeren alueella eläneiden ihmisten

¹³⁵ Joh. 12:35–36 (KR-1933/38).

¹³⁶ Vrt. Kol. 1:12–13.

¹³⁷ Room. 8:8–9 (KR-1933/38).

¹³⁸ Jokiranta & Luomanen 2013, 68, 74.

¹³⁹ Malina & Rohrbaugh 1998, 238.

ajattelussa esiintyi jako kosmisiin valtapiireihin (*a cosmic social hierarchy*), jossa Jumala oli kaikkein ylin.¹⁴⁰ Johanneksen evankeliumissa esiintyy erittäin selkeästi jakolinja Jumalan valtapiiriin, valoon, ja paholaisen valtapiiriin, pimeyteen. Tämä merkitsee, että uskomalla Jeesukseen ihminen siirtyy pois paholaisen valtapiiristä ja tulee sisälle Jumalan valtapiiriin, hänen ”valtakuntaansa” (3:3, 5).

Jeesuksen opetuslapsilleen antamassa jäähyväispuheessa on hyvin selkeästi esitetty, että hänen omansa ovat erillään muusta ”maailmasta”; opetuslapsilla on oleva maailmassa ahdistus (16:33), eivätkä he ole lähtöisin maailmasta (17:16), jonka ”hallitsijana” paholainen kukistetaan (12:31). Lisäksi Jeesuksen seuraajat voivat ottaa vastaan Totuuden Hengen, mutta maailma ei siihen kykene (14:17).

Sosiaalisen identiteetin käsitteellä on merkitystä tutkittaessa Raamattua, koska juutalaisissa ja varhaiskristillisissä kirjoituksissa esiintyy pyrkimystä liittää niiden tulkinnat ja sanoma Jumalan tekoihin menneisyydessä tai Israelin valitun kansan historiaan, mikä on pyritty perustelemaan kyseisissä teksteissä useilla eri tavoilla.¹⁴¹ Johanneksen evankeliumissa Hengen saaminen liittyy vahvasti niihin Vanhan testamentin pyhien kirjoitusten profetioihin, joissa on viitattu Hengen antamiseen Israelin kansalle. Näistä kirjoituksista on tässä tutkielmassa aiemmin mainittu Joelin kirjasta 2:28 sekä Hesekielin kirjasta 36:25–27 ja 37:1–14. Näiden Hengen antamista koskevien profetioiden voi katsoa Johanneksen evankeliumissa saaneen täyttymyksensä kun Jeesuksen uskovat saavat Hengen; he nimittäin ovat uusi Israelin kansa, joiden kohdalla muinaisaikojen profettojen lupaukset Hengen tulemisesta käyvät toteen. Tämä ilmiö esiintyy myös toisessa varhaiskristillisessä tekstissä, Apostolien teoissa, jonka sisältämä kuvaus Pyhän Hengen vuodatuksesta helluntaina täyttää edellä mainitun Joelin kirjan profetian Hengestä (Ap. t. 2).

Johanneksen evankeliumi pitää sisällään voimakasta dualismia, kuten olen edellä esittänyt. Kyseiselle dualismille on Hakolan mukaan löydettävissä hyvin merkittävää vastaavuutta Kuolleenmeren kääroihin lukeutuvasta Yhdyskuntasäännöstä; kyseinen kirjoitus pitää näet sisällään opetuksen kahdesta hengestä (1QS 3:13–4:26), jotka ovat totuuden henki ja petoksen henki. Nämä henget ovat keskenään kamppailussa, yrittäessään pitää maailman ihmisiä vallassaan.¹⁴² Tämä on nähdäkseni valaisevaa sen kannalta, miksi Johanneksen evankeliumissa käsite ”totuus” on niin merkittävässä asemassa; kyse on Totuuden Hengen opastuksesta.

¹⁴⁰ Malina & Rohrbaugh 1998, 185.

¹⁴¹ Jokiranta & Luomanen 2013, 68–69.

¹⁴² Hakola 2005, 198–199.

Mitä Jeesuksen opetuslapsena oleminen merkitsee sosiaalisen identiteetin näkökulmasta? Se merkitsee kuulumista tiettyyn ryhmään, jonka jäseniä yhdistää usko Jeesukseen. Tämä usko onkin merkittävä osa ryhmän jäsenten sosiaalista identiteettiä, johon sisältyy määrättyjä, ryhmän jäsenille yhteisiä tunnusmerkkejä. Niihin lukeutuvat myös opetuslasten välinen rakkaus (13:35) ja sen synnyttämät hyvät teot (15:8), syntien anteeksiantaminen toinen toiselleen (13:14), ja uskovien täydellinen ykseys (17:22–23). Johanneksen evankeliumin pohjalta rakentuu kuva Jeesuksen opetuslapsista ryhmänä, jonka jäseniä yhdistävät tietyt asiat. Kyseessä ovat ryhmän yhteistä identiteettiä määrittävät tekijät, jotka erottavat Jeesukseen uskovat kaikista muista. Näin ollen, koska tässä evankeliumissa puhutaan Hengen saamisesta vain Jeesukseen uskovien kohdalla, myös se määrittää identiteettiä.

Henki on mahdollista tulkita sosiaalisen identiteetin symboliksi Jeesuksen opetuslasten muodostamalle ryhmälle; Henki on annettu heille, koska he kaikki uskovat Jeesukseen. Näin ollen tämä opetuslasten saama Henki yhdistää heidät toisiinsa, sosiaalisesti ryhmäksi. Lisäksi on huomattava, että tässä evankeliumissa Hengen saavat osakseen ainoastaan Jeesuksen uskolliset seuraajat. Tällä tavalla Henki tekee eron opetuslasten ja kaikkien muiden, ”valon lasten” ja ”maailman” välille. Jumala antaa tämän Hengen lahjan yksin niille, jotka uskovat Jeesukseen.

Tässä vaiheessa on syytä korostaa, että vaikka olen edellä käsitellyt tämän evankeliumin näkemystä Hengen saamisesta sosiaalisen identiteetin näkökulmaa hyödyntäen, on se tarkoin tapahtunut tekstisuuntautuneen lähestymistavan sisällä; kun olen edellä puhunut opetuslasten ryhmän identiteetistä, en ole tällöin esittänyt rekonstruktioita tekstin kirjoittamisen taustalla vaikuttaneesta tilanteesta. Kyseessä on ollut pitäytyminen siihen käsitykseen Jeesuksen opetuslasten ryhmästä, joka on rakentunut evankeliumitekstien antaman kuvauksen perusteella. Tässä yhteydessä en siis ota kantaa siihen historialliseen ja sosiaaliseen todellisuuteen, joka näiden tekstien kirjoittamisen taustalla on vaikuttanut. Tekstisuuntautunut lähestymistapa muodostaa näet koko tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, niin myös tässä.

Sosiaalisen identiteetin lähestymistapa tarjoaa mahdollisuuden hahmottaa entistä monipuolisemmin Hengen saamisen liittymistä Johanneksen evankeliumin voimakkaaseen dualismiin. Sosiaalisen identiteetin symbolina Henki on merkinä siitä, että Jeesuksen opetuslasten yhteisö kuuluu Jumalalle; heidät on pyhitetty, se on, asetettu erilleen pahasta maailmasta, tuotu pimeydestä valoon, ja paholaisen valtapiiristä Jumalan valtapiiriin. Näin Henki yhdistää opetuslapset Jumalaan.

Mielenkiintoinen vertailukohta tälle Hengen roolille Jeesuksen opetuslasten yhteisön kannalta löytyy Luukkaan kaksoisteoksesta; Apostolien tekojen mukaan Pyhä Henki luo seurakunnan ja kaitselmuksellaan johdattaa sitä oikeaan. Tässä on havaittavissa yhtäläisyyttä Johanneksen evankeliumiin, jossa myös puhutaan siitä, miten Henki johtaa Jeesuksen opetuslapset ”koko totuuden” tuntemiseen (16:13). Kuitenkin kyseisten teosten välillä on eroa siinä, että Luukkaan kaksosteoksen alkutekstissä ”seurakuntaa” merkitsevä sana *ἐκκλησία* (ks. myös LXX) ei esiinny Johanneksen evankeliumissa kertaakaan. Tämä saattaa johtua siitä, että Luukkaan teoksessa on kuvattu Jeesuksen seuraajia järjestäytyneenä ryhmänä. Sitä vastoin Johanneksen evankeliumin kuvauksessa Jeesuksen opetuslasten joukosta ei esitetä syntyneen samankaltaista ryhmää, ei ainakaan tässä evankeliumissa kerrottujen tapahtumien aikana. Mutta yhteistä on se, että Henki johtaa opetuslasten joukkoa.

2.8 Totuuden Henki, toinen Puolustaja (Joh. 14:16–17)

2.8.1 Alkuteksti ja suomennos

16 *καὶ γὰρ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾗ,*

17 *τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει· ὑμεῖς γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.*

16 [Jeesus]: ”Ja minä olen rukoileva Isää ja hän on antava teille toisen Puolustajan, jotta hän olisi teidän kanssanne iankaikkisesti,

17 Totuuden Hengen, jota maailma ei voi saada, koska se ei näe häntä eikä tunne. Te tunnette hänet, koska hän pysyy teidän luonanne ja on oleva teissä.”

2.8.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä analysoitava tekstijakso sijoittuu Johanneksen evankeliumissa osaksi pitkää kerronnallista kokonaisuutta, jonka muodostavat sen luvut 13–17; näissä luvuissa Jeesus keskustelee opetuslastensa kanssa (13–16) ja rukoilee ”ylimmäispapillisen esirukouksen” taivaalliselle Isälleen (17). Evankeliumin kertomuksessa kaikki tämä tapahtuu sinä iltana, jona Juudas kavaltaa Jeesuksen. Analyysin kohteena oleva tekstijakso kuuluu siten evankeliumissa Jeesuksen kärsimyshistoriaan.

Tekstijakso 14:16–17 poikkeaa merkittävästi niistä evankeliumin kohdista, joita olen tarkastellut tutkielmassani tähän mennessä; siinä näet esiintyy kaksi uutta teologista käsitettä liittyen Henkeen, jotka ovat *παράκλητος* (”Puolustaja”) ja *τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας* (”Totuuden Henki”). Henkeä tarkoittavaa sanaa *πνεῦμα* on

käytetty näistä käsitteistä vain jälkimmäisessä. Kuitenkin myös ”Puolustajasta” on perustelua käyttää sanaa Henki, koska käsitteet παράκλητος ja τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας viittaavat analysoitavassa tekstijaksossa yhteen ja samaan kohteeseen.

Tässä analyysin alkuvaiheessa on syytä tarkastella sanaa παράκλητος, joka esiintyy evankeliumissa ensimmäisen kerran jakeessa 14:16. Mitä se merkitsee? Sanakirjojen mukaan sanan παράκλητος peruserkityksiin sisältyvät ”saapuville kutsuttu” ja ”avustaja”, Uudessa testamentissa se taas merkitsee ”puolustajaa”.¹⁴³ Doddin mukaan tässä on kyse oikeudenkäynnissä toimivasta puolustajasta, joka antaa tukensa vastaajalle.¹⁴⁴ Olenkin suomentanut sanan παράκλητος Puolustajaksi, koska se tuo tämän peruserkityksen hyvin esille. Tätä suomennosta on käytetty myös KR-1933/38:ssa ja KR-1992:ssa.

Tarkasteltavassa evankeliumitekstissä on havaittavissa tärkeä yhtäläisyys tekstijaksoon 4:23–24, jota olen työssäni aiemmin analysoinut; näissä on liitetty kiinteästi yhteen ”Henki” ja ”totuus”. Jakeissa 4:23–24 on näet esitetty Jeesuksen puhumana näkemys, jonka mukaan Isää Jumalaa on aina rukoiltava ”Hengessä ja totuudessa” (ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ). Tämä ilmaisu onkin hyvin samankaltainen kuin jakeessa 14:17 Jeesuksen sanomana esiintyvä ”Totuuden Henki” (τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας). Tämä osoittaa selkeästi, että Johanneksen evankeliumissa ”Henki” ja ”totuus” kuuluvat yhteen. Sen teksteissä käsite ”Totuuden Henki” esiintyy vain Jeesuksen jäähyväispuheen kontekstissa, samoin kuin käsite ”Puolustaja”.

Analysoitavan tekstijakson lähikontekstista on syytä nostaa esille merkittävä jae 14:6, jossa Jeesus puhuu itsestään seuraavin sanoin: ”Minä olen Tie ja Totuus ja Elämä” (ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή). Kyseessä on yksi Johanneksen evankeliumiin sisältyvistä Jeesuksen ”Minä olen” -lausumista. Siinä Jeesus liittää itseensä kolme käsitettä, joista yksi on ”totuus”. Tämä tapahtuu kontekstissa, jossa Jeesus tulee kohta puhumaan ”Totuuden Hengestä” (j. 17). Tämän perusteella voi nähdäkseni päätellä, että Totuuden Henki tarkoittaa Jeesuksen Henkeä. Kyseinen ajatus ei näet ole tuntematon varhaisessa kristinuskossa; Uudessa testamentissa Paavali puhuu ”Kristuksen Hengestä” (πνεῦμα Χριστοῦ, Room. 8:9) sekä ”Hänen [Jumalan] Poikansa Hengestä” (τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Gal. 4:6). Siksi voidaan ajatella, että Johanneksen evankeliumissa voisi esiintyä samankaltainen näkemys. Tällöin Totuuden Henki, jonka Jumala antaa Jeesuksen opetuslapsille, on samalla

¹⁴³ Gyllenberg 1994, 199; Liljeqvist 2007, 270. Gyllenberg mainitsee lisäksi kyseisen sanan peruserkityksenä ”puhutellun” ja UT:n merkityksenä ”auttajan”. Liljeqvistin sanakirjassa ”puolustaja” on kirjoitettu isolla alkukirjaimella.

¹⁴⁴ Dodd 1958, 414.

Jeesuksen Henki. Carsonin mukaan tämän ”toisen Parakleetin” mainitseminen Jeesuksen poislähdön yhteydessä viittaa siihen, että hänen opetuslapsillaan on ennestään ”Parakleetti”. Tällöin Jeesus on maan päällä auttanut ja vahvistanut opetuslapsiaan, ja tätä hänen tehtäväänsä ”toinen Parakleetti” jatkaa.¹⁴⁵ Tällöin Henki tekee Jeesuksen työtä. Jakeessa 16 kerrotaan, miten Isä Jumala antaa tämän ”toisen Puolustajan”; sitä on kuvattu futurimuotoisella verbillä δώσει (”hän on antava”). Kyseinen kielellinen yksityiskohta viittaa selkeästi tulevaisuuteen evankeliumissa kerrotun tapahtuman näkökulmasta, hetkellä, jolloin Jeesuksen ristinkuolema, ylösnousemus ja taivaaseenastuminen olivat vielä edessä.

Jakeessa Joh. 14:17 on ilmaistu, ettei maailma ”näe” eikä ”tunne” Totuuden Henkeä, eikä siksi voi saada tätä Henkeä. Mitä ”näkeminen” ja ”tunteminen” tässä tarkoittavat? Morrisin mukaan ”näkemisessä” on kyse ”ymmärtämisestä”; tällöin maailma ei tunne Henkeä, koska se on tietämätön siitä, mitä Henki tekee.¹⁴⁶ Kyseinen tulkinta vaikuttaa todennäköiseltä, koska Johanneksen evankeliumissa ainoastaan Hengestä syntyneet voivat ymmärtää ”taivaallisia”.¹⁴⁷ Myös Haenchen pitäytyy samankaltaiseen jakeen Joh. 14:17 tulkintaan, jossa totuuden henki on käsittämätön sekä kristinuskon vastaiselle että ei-kristitylle maailmalle.¹⁴⁸ Tämä on hyvin yhteensopivaa sen evankeliumissa esiintyvän näkemyksen kanssa, että Jeesuksen opetuslapset on otettu maailmasta erilleen.¹⁴⁹ Siksi ainoastaan he saavat Totuuden Hengen.

Analysoitavassa tekstijaksossa kerrotaan, että Puolustaja, Totuuden Henki, tulee olemaan iankaikkisesti opetuslasten ”kanssa” (μεθ’ ὑμῶν), heidän ”luonaan” (παρ’ ὑμῶν) sekä heidän ”sisällään” (ἐν ὑμῶν). Mitä kyseiset ilmaisut merkitsevät tässä kontekstissa? Tästä Barrett esittää tulkinnan, jonka mukaan Hengen läsnäolo kirkossa on sanoitettu ilmaisuisissa μεθ’ ὑμῶν ja παρ’ ὑμῶν. Sen sijaan ἐν ὑμῶν esittää Hengen olevan läsnä yksittäisen kristityn sisimmässä.¹⁵⁰ Kyseinen tulkinta on luonteva, koska se selittää erilaisten ilmaisujen käytön tekstissä. Jakeessa 14:17 Jeesuksen sanoissa esiintyvät, kolme opetuslapsiin liitettyä verbiä ovat Dunnin mukaan totta Hengen lähettämisen jälkeen.¹⁵¹ Tämä tulkinta on ilmeisesti oikea.

¹⁴⁵ Carson 1991, 500.

¹⁴⁶ Morris 1995, 577.

¹⁴⁷ ”Jos ette usko, kun minä puhun teille maallisista, kuinka te uskoisitte, jos minä puhun teille taivaallisista?” (Joh. 3:12; KR-1933/38)

¹⁴⁸ Haenchen 1984b, 126.

¹⁴⁹ Ks. edellinen alaluku 2.7.

¹⁵⁰ Barrett 1985, 463.

¹⁵¹ Dunn 1984, 181–182. Dunnin (1984, 181) mukaan ἔστιν on todennäköisesti tekstikohdan 14:17 alkuperäinen lukutapa. Itse kuitenkin pitäydyn Novumin tekstin mukaiseen lukutapaan.

Tutkimuskirjallisuudessa analysoitavan tekstijakson kohdalla nousee esiin kysymys siitä, mikä on tämän Totuuden Hengen/Puolustajan suhde Jeesukseen. Räisänen mukaan Johanneksen evankeliumissa tämä Parakleetti, totuuden henki, on kuvattu persoonallisena olentona, johon taivaaseenastumisen kokenut Kristus käytännössä samaistetaan.¹⁵² Samoin Uutelan mukaan Jeesuksen ja Totuuden Hengen välillä vallitsee läheinen yhteys; tämä on taustalla siinä, että heti Hengen tulemisen jälkeen puhutaan Jeesuksen tulosta (14:18–20).¹⁵³ Kyseinen Uutelan esiin nostama tekstijakso on seuraava:

[Jeesus:] ”En minä jätä teitä orvoiksi; minä tulen teidän tykönnne. Vielä vähän aikaa, niin maailma ei enää minua näe, mutta te näette minut; koska minä elän, niin tekin saatte elää. Sinä päivänä te ymmärrätte, että minä olen Isässäni, ja että te olette minussa ja minä teissä.”¹⁵⁴

Tämä tekstijakso seuraa evankeliumissa välittömästi tarkasteltavaa tekstiä 14:16–17. Niiden välillä on havaittavissa selviä yhtäläisyyksiä: maailma (ὁ κόσμος) ei voi nähdä (θεωρεῖ) Jeesusta (j. 19), kuten se ei voi myöskään nähdä (θεωρεῖ) Totuuden Henkeä (j. 17). Lisäksi jakeessa 17 sanotaan Totuuden Hengestä, että hän tulee olemaan Jeesuksen opetuslapsissa ”sisäisesti” (ἐν ἑμῖν), samoin kuin myös Jeesus itse on (ἐν ἑμῖν, j. 19). Tämä sanamuotojen yhtäläisyys viittaa vahvasti siihen, että Johanneksen evankeliumissa Puolustaja liitetään kiinteästi Jeesukseen.

Mutta mitä edellä esitetty yhteys Jeesuksen ja Puolustajan välillä merkitsee? Dunnin mukaan tekstijakso Joh. 14:15–26 viittaa selkeästi Hengen tulemiseen täyttymyksenä Jeesuksen antamaan lupaukseen, jossa hän tulee uudelleen ja pysyy opetuslapsissaan sisäisesti. Dunn esittää näkemyksen, että johanneslaisessa uskon-yhteisössä Henki on sama kuin Jeesuksen läsnäolo. Tämä tarkoittaa, että Jeesus on yhtä lähellä kaikkien sukupolvien uskovaisia, niin ensimmäisen kuin muidenkin. Silloin myös uskonnollinen kokemus säilyy aina välittömänä ja elinvoimaisena.¹⁵⁵ Dunnin tekstin perusteella näyttää siltä, että Totuuden Hengen välityksellä Jeesus on läsnä opetuslastensa keskuudessa. Tämä tulkinta onkin yhteensopiva sen edellä esitetyn ajatuksen kanssa, että Totuuden Henki on sama kuin Jeesuksen Henki.¹⁵⁶

Analysoitavan tekstijakson jakeesta 17 ilmenee eksplisiittisesti, että yksin Jeesuksen opetuslapset voivat saada Totuuden Hengen. Sen sijaan, maailma ei voi Henkeä saada. Mikä on syynä tähän ilmiöön? Johnstonin mukaan Johanneksen

¹⁵² Räisänen 2010, 245.

¹⁵³ Uutela 1974, 39.

¹⁵⁴ Joh. 14:18–20 (KR-1933/38).

¹⁵⁵ Dunn 2006, 213–214.

¹⁵⁶ Vaikka Totuuden Henki onkin ”toinen Puolustaja”, sen identiteetti on sama kuin Jeesuksella.

evankeliumissa ”maailma” on käsitteenä monimerkityksinen; yhtäältä kyseessä on asia, johon kohdistuvat Jumalan rakkaus ja pelastava armo. Kuitenkin samalla se on paikka, jota hallitsevat epätotuus ja pimeys. Tämän lisäksi evankeliumissa ”maailma” esiintyy myös viittauksena siihen seurakuntaan, johon kuuluvat oikean Jumalan pahantahtoiset ja katkerat vastustajat.¹⁵⁷ Näkisin, että jakeessa Joh. 14:17 sanalla *ὁ κόσμος* on viitattu Jumalalle vihamieliseen, pimeyden ja epätotuuden valtapiiriin, jota hallitsee *ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου*, ”tämän maailman ruhtinas” (12:31; 16:11). Muualta Uudesta testamentista löytyy tälle kiinnostava rinnakkaiskohta. Kyse on seuraavasta Paavalin esittämästä näkemyksestä:

Mutta jos meidän evankeliumimme on peitossa, niin se peite on niissä, jotka kadotukseen joutuvat, niissä uskottomissa, joiden mielet tämän maailman jumala on niin sokaissut, ettei heille loista valkeus, joka lähtee Kristuksen kirkkauden evankeliumista, hänen, joka on Jumalan kuva.¹⁵⁸

Vaikuttaa siltä, että Johanneksen evankeliumin jakeessa 14:17 on esitetty hyvin samankaltainen ajatus kuin tässä Paavalin tekstissä; muualla evankeliumissa näet esiintyy Jeesuksen puhumana näkemys, jonka mukaan Jumalan sanojen totuuden torjuvat epäuskoiset juutalaiset ovat lähtöisin paholaisesta, valheiden isästä (8:42–47). Tämän perustella voidaan ajatella, ettei epäuskoinen maailma pysty uskossa ”näkemään” Jeesusta eikä Totuuden Henkeä, koska paholainen on sokaissut pimeydellä mielen ”hengelliset silmät”. Siksi maailma ei saa osakseen Henkeä. Brown tulkitsee, että Parakleetin nimittäminen ”Totuuden Hengeksi” luonnehtii sen olevan Jumalan valtapiirin edustaja; toisaalla tässä evankeliumissa ”totuus” näet erottaa Jumalan valtapiirin maailmasta. Parakleetti saa arvonimen ”Totuuden Henki”, koska hän toimii totuuden edustajana maailman vääriä henkiä vastaan, tehden myös pääsyn ”totuuteen” mahdolliseksi uskoville. Hän näet johtaa oikeana välittäjänä opetuslapset ”kaikkeen totuuteen” (16:13).¹⁵⁹ Kyseinen tulkinta on nähdäkseni perusteltu ja valaisee sitä, miksi Henkeä ei anneta ”maailmalle”.

2.8.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Seuraavaksi esitän edellä kuvatun tekstianalyysin pohjalta vastaukset niihin tutkimuskysymyksiin, jotka olen asettanut tutkielmani johdannossa. Ensimmäinen kysymys keskittyy siihen, mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti. Kyseinen tekstijakso Joh. 14:16–17 tarjoaa siihen vastauksena, että tässä Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen läsnäoloa uskovien keskuudessa; evankeliumissa Jeesus on

¹⁵⁷ Johnston 1970, 31.

¹⁵⁸ 2. Kor. 4:3–4 (KR-1933/38).

¹⁵⁹ Brown 2003, 200.

ilmoittanut tulevansa takaisin opetuslastensa luo. Tämä tapahtuu Hengen kautta, jossa uskovaiset saavat aina kokea Jeesuksen läsnäolon. Kyseinen Henki on näet Totuuden Henki, Jeesuksen Henki. Tämän lisäksi Hengen saaminen merkitsee sen lupauksen täyttymistä, jonka Jeesus on antanut opetuslapsilleen; he saavat tämän luvatus Hengen, joka toimii Puolustajan tehtävässä. Vain Jeesuksen opetuslapset voivat saada Totuuden Hengen, koska he uskovat Jeesukseen. Maailmalle, joka on epäuskon pimeyden vallassa, Henkeä ei puolestaan anneta.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastelen sitä, millainen tapahtuma on Hengen saaminen. Analysoitavan tekstijakson perusteella kyseessä on erittäin syvälinen ja henkilökohtaisella tasolla koskettava tapahtuma; siinä Jeesus itse tulee jokaisen uskovaisen sisimpään Hengen välityksellä. Näin itse kukin heistä saa alati kokea henkilökohtaisesti Jeesuksen läsnäolon. Siten Hengen saaminen on tapahtuma, joka tekee mahdolliseksi elinvoimaisen ja välittömän uskonnollisen kokemuksen niille, joilla on usko Jeesukseen.

Kolmannen kysymyksen näkökulma on se, milloin tämä Hengen saaminen tapahtuu. Tekstissä on eksplisiittisesti käsitelty ajatusta Hengen saamisesta, joka evankeliumikertomuksen tasolla nähdään tulevaisuuden tapahtumana; Jeesus on antanut opetuslapsilleen lupauksen Totuuden Hengestä/Puolustajasta, sanan, jonka on tekstissä esitetty toteutuvan tulevaisuudessa. Tutkimuskirjallisuudessa nousi esiin, että Jeesus on taivaaseenastumisensa jälkeen läsnä Henkenä. Siten Henki on tuleva Puolustajana ja Totuuden Henkenä sitten kun Jeesus on palannut taivaaseen Isän Jumalan luokse. Analysoitavassa tekstissä ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, milloin Jeesuksen taivaaseenastuminen koittaa. Vastausta on etsittävä toisaalta.

2.9 Pyhän Hengen opetukset (Joh. 14:26)

2.9.1 Alkuteksti ja suomennos

26 ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ].¹⁶⁰

26 [Jeesus]: ”Mutta Puolustaja, Pyhä Henki, jonka Isä on lähettävä minun nimessäni, hän on opettava teille kaikki [asiat] ja hän on muistuttava teitä kaikista niistä [asioista], jotka minä olen sanonut teille.”

¹⁶⁰ Syrus Sinaiticus ei sisällä sanaa τὸ ἅγιον tässä jakeessa (Barrett 1985, 467). Johnstonin (1970, 31) mukaan τὸ ἅγιον tulee jättää pois tekstistä, koska kyseinen lukutapa selittää variantit parhaiten. Kuitenkin käsikirjoitusevidenssi lukutavan τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον puolesta on selvästi vahvempi.

2.9.2 Eksegeettinen analyysi

Kyseinen Johanneksen evankeliumin kohta sisältyy Jeesuksen jäähyväispuheeseen opetuslapsilleen, kuten edellisessä aluvuossa käsitelty tekstijakso Joh. 14:16–17. Näissä molemmissa esiintyy Henkeä kuvaava käsite ”Puolustaja” (παράκλητος). Kuitenkin ne eroavat toisistaan siten, että Puolustajasta käytetään eri nimityksiä; tekstijaksossa 14:16–17 Puolustaja on ”Totuuden Henki”, mutta analysoitavassa jakeessa 14:26 Puolustajaa kutsutaan nimellä ”Pyhä Henki” (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον). Tähän mennessä käsite ”Pyhä Henki” on esiintynyt evankeliumissa yhden kerran, tekstijaksossa 1:32–33, jossa käsiteltiin Pyhän Hengen kastetta. Jakeessa 14:26 on esitetty, että Pyhä Henki ja Puolustaja ovat saman entiteetin eri nimityksiä. Tämä Henki lähetetään tulevaisuudessa, mihin viittaa futurimuoto πέμψει.

Analysoitavassa tekstissä Jeesus lupaa opetuslapsilleen, että hänen Isänsä lähettää heille Puolustajan eli Pyhän Hengen. Kaikki tämä on tapahtuva Jeesuksen ”nimessä” (ἐν τῷ ὀνόματί μου). Mitä kyseisellä ilmauksella on tässä tarkoitettu? Jäähyväispuheessaan Jeesus on puhunut opetuslapsilleen siitä, miten nämä olisivat saava kaiken, mitä he rukoillen pyytävät Isältä hänen nimessään. Tämä ilmenee selkeästi tekstijaksossa Joh. 16:23–24, joka on käännetty seuraavasti:

[Jeesus:] ”Ja sinä päivänä te ette minulta mitään kysy. Totisesti, totisesti minä sanon teille: jos te anotte jotakin Isältä, on hän sen teille antava minun nimessäni. Tähän asti te ette ole anoneet mitään minun nimessäni; anokaa, niin te saatte, että teidän ilonne olisi täydellinen.”¹⁶¹

Tässä tekstikohdassa on esitetty ajatus siitä, että Isä Jumala antaa opetuslapsille kaiken, mitä nämä anovat Jeesuksen nimessä. Näin ollen jakeessa 14:26 mainittu Puolustajan lähettäminen voi tarkoittaa, että kyse on Isän Jumalan vastauksesta siihen rukoukseen, jonka opetuslapset ovat esittäneet Jeesuksen nimessä.¹⁶² Tämä tulkinta saa myös vahvistusta Luukkaan evankeliumin tekstistä 11:13: siinä Jeesus opettaa taivaallisen Isän antavan Pyhän Hengen lahjan jokaiselle, joka sitä häneltä pyytää. Jumala lähettää Pyhän Hengen Puolustajaksi kaikille niille, joilla on usko häneen ja hänen Poikaansa Jeesukseen Kristukseen (Joh. 14:1; 17:3).¹⁶³

Carson on esittänyt tästä poikkeavan näkemyksen; siinä Pyhän Hengen tuleminen Jeesuksen nimessä merkitsee, että hän toimii Jeesuksen lähettiläänä.

¹⁶¹ Joh. 16:23–24 (KR-1933/38).

¹⁶² Barrett (1985, 467) ja Morris (1995, 582) pitävät tätä tulkintaa epätodennäköisenä ja esittävät ilmaisuuden ἐν τῷ ὀνόματί μου saattavan merkitä Jeesuksen esittämää pyyntöä Isälleen tai Hengen toimimista Jeesuksen asemassa. Kuitenkin oman arvioni mukaan jakeiden 14:26 ja 16:23–24 välillä on havaittavissa ilmeistä rinnakkaisuutta. Tällöin kyseessä on todennäköisesti myös yhdenmukaisuus ilmaisuuden ἐν τῷ ὀνόματί μου käytön suhteen.

¹⁶³ Hengen saaminen edellyttää uskoa Jeesukseen, samalla tavoin kuin kohdassa Joh. 7:39.

Näin ollen, samalla tavoin kuin Jeesus tuli Isänsä lähettiläänä tämän nimessä (5:43; 10:25), niin myös Henki tulee Jeesuksen lähettiläänä. Lisäksi Carson on todennut, että Hengen lähettäminen Jeesuksen nimessä saattaa olla varsin lähellä ajatusta, jossa Henki lähetetään vastauksena Jeesuksen esittämään pyyntöön (14:16).¹⁶⁴ Kyseiset tulkinnat vaikuttavat hyvin perustelluilta. Ne ovat myös yhteensopivia sen näkemyksen kanssa, että opetuslapset rukoilevat Pyhää Henkeä Jumalalta Jeesuksen nimessä; tällöin Jeesuksen esittämä rukous ja opetuslasten rukous hänen nimessään ovat sama tapahtuma, eri näkökulmista katsottuna.

Analysoitavassa tekstikohdassa Jeesus puhuu opetuslapsilleen siitä, miten tuleva Puolustaja, Pyhä Henki, tulee toimimaan: hän ”opettaa” sekä ”muistuttaa”. Seuraavaksi onkin syytä keskittyä tarkastelemaan, mitä kyseisestä Puolustajan tehtävästä on tutkimuskirjallisuudessa esitetty: Räisänen mukaan siinä Parakleetin toiminnassa, jossa yhteisöä ”muistutetaan” kaikista Jeesuksen sanoista (14:26), on kyseessä tulkintaopillinen, hermeneuttinen tavoite; siinä Jeesuksen maanpäällisen elämän tapahtumat nähdään uudella tavalla ja ne saavat uusia merkityksiä. Tähän Räisänen näkee viittauksina evankeliumissa toistuvasti esiintyvät huomiot siitä, miten opetuslapset ”muistivat” Jeesuksen sanat tai sitten hänelle tapahtuneet asiat (kohdissa 2:21–22; 12:16 ja muualla).¹⁶⁵ Näin ollen tarkasteltavassa tekstissä tulee esille Pyhän Hengen tehtävä uskonyhteisön johdattamisessa oikeaan käsitykseen koko Jeesuksen elämästä, kaikesta siihen kuuluvasta.

Räisänen esittämä hermeneuttinen näkemys vaikuttaa erittäin perustellulta. Sitä tukee myös se tosiasia, että evankeliumissa esiintyy Jeesuksen puhumana viittaus Vanhan testamentin kirjoituksiin, jolla on viitattu Juudaksen kavallukseen. Kyseessä on seuraava evankeliumijakso:

[Jeesus:] ”En minä puhu teistä kaikista: minä tiedän, ketkä olen valinnut; mutta tämän kirjoituksen piti käymän toteen: ’Joka minun leipääni syö, on nostonut kantapäänsä minua vastaan.’ Jo nyt minä sanon sen teille, ennenkuin se tapahtuu, että te, kun se tapahtuu, uskoisitte, että minä olen se.”¹⁶⁶

Näissä Jeesuksen sanoissa mainittu ”kirjoitus” (ἡ γραφή) on Ps. 41:10. Vaikuttaa siltä, että Puolustajan opetuslapsille antamaan johdatukseen sisältyy myös oikea käsitys pyhistä kirjoituksista; näin he oppivat Pyhän Hengen avulla tulkitsemaan niitä oikein, jolloin ne todistavat Jeesuksesta (Joh. 5:39).

¹⁶⁴ Carson 1991, 505.

¹⁶⁵ Räisänen 2010, 242.

¹⁶⁶ Joh. 13:18 (KR-1933/38).

Evankeliumikohdassa 14:26 Jeesus sanoo, että Puolustaja tulee opettamaan kaikki asiat ja muistuttamaan kaikista hänen sanoistaan. Edellä on käsitelty näistä Hengen tehtävistä juuri ”muistuttamista”. Entä miten ”opettaminen” liittyy siihen? Levison esittää näkemyksen, jonka mukaan pyhän hengen antama opetus on luonteeltaan muistuttamista; tällöin ”kaikki” hengen opettama tarkoittaa samaa kuin se ”kaikki”, mitä Jeesus on puhunut.¹⁶⁷ Tämän perusteella näyttää siltä, että jakeessa 14:26 on käsitelty yhtä ja samaa Hengen tehtävää; tällöin opettaminen ja muistuttaminen eivät ole toisistaan erillisiä, vaan ne kuuluvat erottamattomalla tavalla yhteen. Näin Pyhä Henki/Puolustaja opettaa ja muistuttaa samaan aikaan.

Tähän asti analyysissä on noussut esille Puolustajan tehtävä menneisyyden asioiden opettamisessa ja muistuttamisessa. Mitä muuta Hengen opetus sisältää? Brown esittää jakeen 14:26 kontekstin (erityisesti j. 25) perusteella käyvän ilmi, että Parakleetin antama opetus on jatkava Jeesuksen opetusta. Tällöin Jeesuksen antama ilmoitus Isältä on jatkuva myös hänen lähtönsä jälkeen. Tämän lisäksi ne sanat, jotka Jeesus on puhunut maan päällä, pysyvät alati elossa ja aktiivisina Parakleetin muistuttaessa opetuslapsia niistä.¹⁶⁸ Brown mainitsee tekstin 14:26 lähikontekstista jakeen 25, jossa Jeesus sanoo opetuslapsilleen: ”Tämän minä olen teille puhunut ollessani teidän tykönänne.” (Joh. 14:25; KR-1933/38). Vaikuttaa siltä, että Brownin kanta on perusteltu; Henki jatkaa siten Jeesuksen ilmoitustyötä opetuslasten keskuudessa sen jälkeen kun Jeesus itse on noussut taivaaseen.

Analyysissä on aikaisemmin esiintynyt näkemys siitä, että Henki vaikuttaa opetuslapsissa oikean ymmärryksen Jeesuksesta ja Kirjoituksista. Doddin mukaan Johanneksen evankeliumin tekijä näyttäisi aivan tietoisesti tulkinneen rohkeasti uudelleen sitä, mitä pidettiin Jeesuksen opetuksena. Siksi evankelista vaikuttaisi nostaneen Hengen uudelleen esiin jaksossa 14:25–26. Tällöin kirjoittaja tarkoittaa, että sanoja, jotka Jeesus puhui opetuslapsilleen näistä aiheista ennen kuolemaansa, ei ymmärretty eikä muistettu täydellisesti. Kirkko sai kuitenkin Jeesuksen kuoltua osakseen Hengen. Evankelistalla onkin vakaumus siitä, että Hengen inspiraation opettamana hän on päässyt selvyteen Jeesuksen sanojen oikeasta tulkinnasta, niin kuin Jeesus oli luvannut.¹⁶⁹ Tällöin Henki on uskonyhteisön tärkein opettaja, joka ”Totuuden Henkenä” opettaa yksinomaan totuutta (16:13).¹⁷⁰

¹⁶⁷ Levison 2009, 402.

¹⁶⁸ Brown 2003, 208.

¹⁶⁹ Dodd 1958, 406. Uutelan (1974, 41) mukaan Hengen antama opetus on luonteeltaan ilmoitusta.

¹⁷⁰ Vrt. Kristuksen henki inspiroitujen opettajien taustalla seurakunnissa (Johnston 1970, 128).

Kuten edellä on tullut esille, jakeessa 14:26 Puolustajasta käytetään nimeä ”Pyhä Henki” (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον). Morris kiinnittää huomiota siihen, että ilmaus esiintyy tässä muodossa vain tässä jakeessa koko Johanneksen evankeliumissa; hänen mukaansa sen avulla on erityisesti korostettu Hengen pyhää luonnetta.¹⁷¹ Tässä evankeliumissa ilmaus ”Pyhä Henki” esiintyy myös jakeissa 1:33 ja 20:22. Kuitenkin näissä kohdissa sen muoto on πνεῦμα ἅγιον, ilman sanojen artikkeleita. Morrisin mukaan jakeessa 14:26 esiintyvä ilmaus ”Pyhä Henki” on luonteenomainen Uuden testamentin teksteille; ensimmäisten kristittyjen näkemyksessä Hengestä keskeisin asia oli hänen pyhä olemuksensa. Ilmaus ”Pyhä Henki” ei näet käsittele Hengen suuruutta, voimaa tai muita samantyyppisiä asioita, vaan tiettyä Hengen ominaisuutta.¹⁷² Vaikuttaa siltä, että jakeessa 14:26 ilmaus ”Pyhä Henki” kuvaa Puolustajan olemusta, johon kuuluu pyhyys. Tällöin kyseinen Hengen nimi olisi rinnakkainen jakeessa 14:17 esiintyvän ”Totuuden Hengen” kanssa, koska se myös selkeästi kuvaa totuuden kuuluvan Puolustajan olemukseen. Näin kyseiset ilmaisut kuvaavat Hengen olemusta eri näkökulmista.

Tutkittavassa jakeessa 14:26 Puolustajan työtä on kuvattu kahdella tavalla: hän ”opettaa” kaiken ja myös ”muistuttaa” Jeesuksen sanoista. Miksi tämä jako on tarpeellinen? Haenchen esittää, että kyseisen jännitteen myötä nousee esille se vaikeus, joka seuraa uuden henkikokemuksen kohtaamisesta vanhan tradition kanssa. Toisaalta evankeliumin kirjoittaja pitää Jeesuksen maanpäällistä elämää tärkeänä; sen avulla näet vahvistetaan, että hengen kokeminen on todellisuutta, eikä subjektiivista unta. Kuitenkin historiallinen Jeesus asetetaan myös uuteen henkitodellisuuteen, jotta henkikokemusta ei redusoidaisi hänen sanoihinsa, jotka tulevat kirkon traditiosta.¹⁷³ Kyseisen Haenchenin näkemyksen perusteella näyttää siltä, että analyysin kohteena oleva evankeliumikohta heijastaa uuden, hengellisen kokemuksen ja aikaisemman tradition välistä jännitettä; näin ollen kristityn tulee elää alati uudistuen Hengen voimasta, pitäen kuitenkin mielessä sen alkulähteen, joka on ihmisten keskuudessa asunut, lihaksi tullut Jumalan Sana (1:14).

2.9.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen edellä analysoinut tarkasteltavan tekstikohdan Joh. 14:26 tutkimuskirjallisuuden avulla, sekä esittämällä omia havaintojani ja päätelmiäni. Esitän nyt vastaukseni niihin tutkimuskysymyksiin, jotka olen asettanut tutkielmani alussa.

¹⁷¹ Morris 1995, 582 n. 71.

¹⁷² Morris 1995, 582.

¹⁷³ Haenchen 1984b, 128.

Ensimmäisen kysymyksen avulla etsin vastausta siihen, mikä on Hengen saamisen teologinen merkitys. Analysoitavan tekstin pohjalta voin esittää tähän vastaukseksi, että siinä Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen antaman opetuksen jatkumista; Henki toimii Jeesuksen edustajana, hänen nimessään, opettaen uskon-yhteisöä Jumalan ilmoituksella. Kun Henki tulee, hän muistuttaa opetuslapsia siitä kaikesta, mitä Jeesus itse on sanonut, kuten myös hänelle tapahtuneista asioista. Samalla Henki antaa oikean tulkinnallisen näkökulman Jeesuksen koko elämään. Lisäksi Hengen saaminen antaa oikean tulkinnan pyhiin kirjoituksiin, jolloin ne todistavat Jeesuksesta. Lisäksi Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen antaman lupauksen täyttymistä, kuten myös vastausta opetuslasten rukoukseen; Henki näet annetaan niille, jotka pyytävät rukoillen Jeesuksen nimessä, kuten Jeesus itse on opetuslapsiaan kehottanut tekemään.

Toisessa kysymyksessä keskityn tarkastelemaan, millainen tapahtuma on Hengen saaminen. Tutkittavan evankeliumitekstin analyysin perusteella totean, että kyseessä on aivan uusi ja ainutkertainen uskonnollinen kokemus; siinä Henki tulee uskovan ihmisen elämään, muuttaen sen täysin. Hengen saamista voidaan pitää luonteeltaan ihmismieltä valaisevana tapahtumana, koska Hengen tehtävänä on antaa ihmiselle oikea tieto Jeesuksesta; ainoastaan Hengen avulla uskonyhteisö voi ymmärtää oikein Jeesuksen elämän ja siitä todistavat pyhät kirjoitukset. Näin ollen Hengen saaminen on kuin syvällisen totuuden oivaltaminen.

Kolmas tutkimuskysymys käsittelee Hengen saamisen ajankohtaa. Tähän on syytä todeta, että analysoitavassa evankeliumitekstissä esitetään Hengen saamisen tapahtuvan tulevaisuudessa siinä kuvatus tapahtuman näkökulmasta. Lisäksi on käynyt ilmi, että Henki tulee suorittamaan tehtävänsä sitten kun Jeesus ei enää ole opetuslastensa luona. Näin ollen Hengen saaminen tapahtuu Jeesuksen lähdettyä tästä maailmasta, mikä tarkoittaa hänen taivaaseenastumistaan Isän luo. Vasta sen jälkeen Henki tulee opetuslasten keskuuteen, sillä hänen opetustehtävänsä liittyy Jeesuksen lähdön jälkeiseen aikaan. Tekstissä ei kuitenkaan tule selkeästi esille, milloin tapahtuu Jeesuksen lähteminen opetuslastensa luota; vastausta tähän tulee siksi etsiä muista analysoitavista evankeliumiteksteistä.

2.10 Totuuden Hengen todistus (Joh. 15:26)

2.10.1 Alkuteksti ja suomennos

26 "Όταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ·

26 [Jeesus:] ”Kun tulee Puolustaja, jonka minä olen lähettävä teille Isän luota, Totuuden Henki, joka lähtee Isän luota, hän on todistava minusta.”

2.10.2 Eksegeettinen analyysi

Tässä Johanneksen evankeliumin jakeessa Jeesus puhuu opetuslapsilleen sinä iltana, jona Juudas kavaltaa hänet. Teksti kuuluu näin samaan kerronnalliseen kontekstiin kuin edellä analysoidut 14:16–17 ja 14:26. Jakeessa 15:26 Hengestä on käytetty käsitteitä ”Puolustaja” (*παράκλητος*) ja ”Totuuden Henki” (*τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας*), jotka esiintyvät myös jaksossa 14:16–17. Jakeessa 14:26 esiintyvät Henkeä kuvaavina käsitteinä ”Puolustaja” ja ”Pyhä Henki” (*τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον*).

Analysoitavassa evankeliumitekstissä Jeesus opettaa Puolustajan, Totuuden Hengen, toimivan hänen todistajanaan. Se tapahtuu Hengen lähettämisen jälkeen tulevaisuudessa, mihin viittaavat futurimuotoiset verbit *μαρτυρήσει* sekä *πέμψω*. Tämä tarkoittaa selkeästi, että jakeessa 15:26 kuvatun tapahtuman näkökulmasta Puolustajan tuleminen ei ole vielä toteutunut.

Mitä tarkoittaa Hengen toiminta Jeesuksen todistajana? Tekstin välittömässä lähikontekstissa Jeesus toteaa opetuslapsilleen, että myös heidän tulee todistaa (15:27). Tämä tarkoittaa, että Henki antaa todistuksen Jeesuksesta yhdessä opetuslasten kanssa. Kyseiselle ajatukselle on löydettävissä mielenkiintoinen paralleeli synoptisista evankeliumeista; kyseessä on Jeesuksen opetus liittyen siihen, miten Pyhä Henki puhuu opetuslasten välityksellä. Markuksen evankeliumiin sisältyvä versio kyseisistä Jeesuksen sanoista on seuraava:

[Jeesus:] ”Ja kun he vievät teitä ja vetävät oikeuteen, älkää edeltäpäin huolehtiko siitä, mitä puhuisitte; vaan mitä teille sillä hetkellä annetaan, se puhukaa. Sillä ette te ole puhumassa, vaan Pyhä Henki.”¹⁷⁴

Johanneksen evankeliumin tekstikohdassa 15:26 saattaa esiintyä samankaltainen ajatus kuin tässä synoptisessa paralleelissa. Siinä tapauksessa evankelista esittää, että Puolustaja tulee suorittamaan todistajan tehtävänsä Jeesuksen opetuslasten välityksellä; tällöin opetuslapset puhuvat Totuuden Hengen antamilla sanoilla.¹⁷⁵

Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy myös samankaltaista tulkintaa Hengen ja opetuslasten suhteesta todistajan työssä; Barrett esittää, että opetuslapset jatkavat Jeesuksen työtä (j. 27), kuten myös Henki tekee. Barrett pitää luonnollisena, että

¹⁷⁴ Mark. 13:11 (KR-1933/38). Vrt. Matt. 10:19–20 ja Luuk. 12:11–12.

¹⁷⁵ Vrt. Pyhän Hengen johdatus profeettojen julistuksessa (2. Piet. 1:21).

Henki ja opetuslapset eivät tällöin toimi toisistaan riippumatta.¹⁷⁶ Tämä tulkinta on yhteensopiva sen kanssa, mitä olen edellä esittänyt. Henki ja opetuslapset antavat siten yhden ja yhteisen todistuksen Jeesuksesta.

Muista Uuden testamentin teksteistä merkittävin samankaltaisuus jakeisiin Joh. 15:26–27 löytyy Apostolien teoista, jossa apostolien kerrotaan todistaneen Jeesuksesta Pyhän Hengen voimalla. Näistä esimerkkeinä ovat Pietarin helluntaipäivän puhe (2:14–41) sekä hänen puheensa juutalaisten suuren neuvoston edessä (4:8–12); molempia puheita edeltää maininta Pyhällä Hengellä täyttymisestä (2:1–4; 4:8), ja ne ovat todistusta Jeesuksesta. Huomionarvoinen on myös Luukkaan kaksoisteoksen ensimmäisen osan lopussa oleva jakso, jossa Jeesus puhuu opetuslastensa kanssa ylösnousemuksensa jälkeen. Kyseinen teksti on seuraava:

Ja hän [Jeesus] sanoi heille: ”Niin on kirjoitettu, että Kristus oli kärsivä ja kolmantena päivänä nouseva kuolleista, ja että parannusta syntien anteeksisaamiseksi on saarnattava hänen nimessään kaikille kansoille, alkaen Jerusalemissa. Te olette tämän todistajat. Ja katso, minä lähetän teille sen, jonka minun Isäni on luvannut; mutta te pysykää tässä kaupungissa, kunnes teidän päällenne puetaan voima korkeudesta.”¹⁷⁷

Kyseisessä Luukkaan evankeliumin jaksossa linkittyvät yhteen apostolien tehtävä Jeesuksen todistajina ja Pyhän Hengen tuleminen; Jeesuksesta todistaminen alkaa vasta sitten kun Henki antaa apostoleille voimaa sen tehtävän suorittamista varten. Myös Johanneksen evankeliumissa on mainittu Puolustajan tehtävä todistajana (15:26) välittömästi ennen opetuslasten todistamistehtävää (15:27). Tämä viittaa vahvasti siihen, että nämä kaksi tehtävää liittyvät kiinteästi yhteen. Kyse saattaa olla jopa samasta tehtävästä, kuten olen edellä esittänyt. Opetuslapset on valittu todistamaan, sillä he ovat olleet Jeesuksen kanssa ἀπ’ ἀρχῆς, ”alusta asti” (15:27).

Analysoitavassa tekstikohdassa 15:26 Jeesus sanoo ”lähettävänsä” (πέμψω) Puolustajan opetuslapsilleen Isän luota. Tässä suhteessa tarkasteltava teksti eroaa selkeästi kahdesta edellisestä tekstistä, joissa on myös käsitelty Puolustajaa; näissä teksteissä on esitetty, että Isä Jumala tulee ”antamaan” (14:16) tai ”lähettämään” (14:26) Puolustajan. Näkemys, jonka mukaan Jeesus antaa Hengen, esiintyy myös Luukkaan evankeliumin kohdassa 24:49, joka on esitetty edellä. Myös Apostolien teoissa on esillä tämä näkemys Jeesuksesta, Pietarin puheessa helluntaipäivän:

[Pietari:] ”Tämän Jeesuksen on Jumala herättänyt, minkä todistajia me kaikki olemme. Koska hän siis on Jumalan oikean käden voimalla korotettu ja on Isältä saanut Pyhän Hengen lupauksen, on hän vuodattanut sen, minkä te nyt näette ja kuulette.”¹⁷⁸

¹⁷⁶ Barrett 1985, 482.

¹⁷⁷ Luuk. 24:46–49 (KR-1933/38).

¹⁷⁸ Ap. t. 2:32–33 (KR-1933/38).

Tässä tekstissä on ilmaistu, että helluntaina tapahtunut Pyhän Hengen vuodatus oli Jeesuksen aikaansaama. Sitä edelsi Jeesuksen taivaaseenastuminen (Ap. t. 1:9). Lisäksi on huomattavaa, että myös Isä Jumala on liitetty tapahtumaan olennaisesti. Myös Johanneksen evankeliumin teksteissä 14:16–17, 14:26 ja 15:26 esiintyvät samat kolme entiteettiä: Isä, Jeesus ja Henki. Merkittävää on myös se, että tässä evankeliumissa nämä kolme tuodaan samanaikaisesti esille niissä teksteissä, jotka käsittelevät Hengen tulemistä Puolustajana.

Miten Johanneksen evankeliumin jakeessa 15:26 esiintyvä näkemys Hengen lähettämisestä suhteutuu sitä edeltäviin jakeisiin 14:16 ja 14:26? Carsonin mukaan evankelistan ajattelussa Isän ja Jeesuksen välillä on niin läheinen suhde, että Parakleetin lähettäminen voidaan ilmaista erilaisin tavoin; tällöin jakeessa 15:26 esitetty näkemys Parakleetin lähettämisestä ei ole ristiriidassa jakeiden 14:16 ja 14:26 ajatusten kanssa. Carson pitää lähes varmana, että jakeessa 15:26 esiintyvät sanat Hengen lähtemisestä Isän luota merkitsevät Hengen tehtävää; kyse ei siis ole Hengen ontologisesta ”lähtemisestä”.¹⁷⁹

Arvioni mukaan Carsonin näkemykset ovat hyvin perusteltuja. Johanneksen evankeliumissa Jeesuksen ja Isän Jumalan välillä vallitsee erittäin läheinen suhde, johon Jeesus itse viittaa sanoillaan: ”Minä ja Isä olemme yhtä” (10:30; KR-1933/38). Tällöin Isän teoista voidaan puhua Jeesuksen tekoina, koska Jeesus tekee Isänsä tekoja (10:37–38). Morrisin näkemyksen mukaan tässä jakeessa Joh. 15:26 mainittu Hengen lähettäminen liittyy niin Isään kuin myös Poikaan.¹⁸⁰ Samankaltainen näkemys on havaittavissa myös yllä olevassa Apostolien tekojen kohdassa 2:33. Haenchen esittää, että Jeesuksen ja hänen Isänsä välinen suhde näyttäisi olevan tarkoituksellisesti esillä jakeessa 15:26, koska se liittyy hengen lähettämiseen; tällöin Jeesus lähettää totuuden hengen, vaikka tämä lähtee Isän luota.¹⁸¹ Edellä esitetyn pohjalta vaikuttaa arvioni mukaan ilmeiseltä, että tässä evankeliumissa Puolustajan lähettämiseen liittyvät olennaisesti Isä ja Poika, koska he eivät toimi toisistaan riippumatta.

Jakeesta 15:26 on myös syytä huomata, että siinä Jeesus sanoo lähettävänsä Puolustajan opetuslapsilleen (ὁμῶν, ”teille”), ketään toista ei mainita. Tässä onkin esillä samantyyppinen näkemys kuin edellä analysoidussa tekstissä Joh. 7:37–39; Henki annetaan yksistään Jeesuksen opetuslapsille, ei kenellekään toiselle. Sama

¹⁷⁹ Carson 1991, 528–529.

¹⁸⁰ Morris 1995, 606.

¹⁸¹ Haenchen 1984b, 138.

ajatus on tullut esille myös tekstijaksossa Joh. 14:16–17; siinä ainoastaan opetuslapset voivat ottaa Puolustajan vastaan, kun taas maailma ei siihen kykene.

Tässä vaiheessa on syytä keskittyä tarkastelemaan, mitä Puolustajan antama todistus merkitsee. Doddin mukaan Jeesuksen opetuslasten tulee koetuksissa esittää todistuksensa, vaikka kyseisen todistuksen antaakin todellisuudessa heidän Puolustajansa (15:26).¹⁸² Johnston taas esittää henki-parakleetin työn todistajana liittyvän tarinaan rististä, puhutussa ja kirjoitetussa muodossa, koska tässä Jeesus korotettiin. Tämän taustalla vaikuttaa Johnstonin näkemys siitä, että evankeliumin kirjoittamistilanteessa sanoma Jeesuksen rististä sai kääntymykset aikaan.¹⁸³ Näistä näkemyksistä Doddin esittämä on sisällöltään lähes sama kuin se, jonka olen itse edellä muotoillut. Johnstonin ajatuksissa taas tulee hyvin esille, miten todistusta Jeesuksesta ei voida rajoittaa yksistään puheeseen, vaan se voi koskea myös kirjoitusta.

Entä mitä tarkoittaa, että Puolustaja antaa todistuksen Jeesuksesta? Ilmaus *περὶ ἐμοῦ* (15:26) viittaa Brownin mukaan oletettavasti siihen, että lähdettyään pois maailmasta Jeesus ei enää pysty todistamaan itsestään. Siksi hän tulee jatkamaan Parakleetin kautta kyseistä todistamista.¹⁸⁴ Tämä Brownin tulkinta näyttää olevan perusteltu. Näin ollen Puolustajan antaessa todistuksen kyseessä onkin Jeesus itse, joka todistaa itsestään.¹⁸⁵ Kyseinen tulkinta sopii hyvin yhteen aikaisemmin tutkielmassani esittämäni näkemyksen kanssa, jonka mukaan Hengessä Jeesus itse on läsnä opetuslastensa keskuudessa.¹⁸⁶

Olen edellä esittänyt, että Totuuden Henki ja Jeesuksen opetuslapset antavat yhteisen todistuksen. Mikä sitten on tämän opetuslasten todistamisen merkitys? Uutela esittää tästä, että opetuslapset välittävät eteenpäin Jeesuksen tuntemista todistamalla hänestä, maailman vihatessa heitä. Silloin maailma voi ottaa vastaan opetuslasten sanat, kuten se olisi voinut vastaanottaa Jeesuksen sanat (15:20).¹⁸⁷ Tässä tulee hyvin esille, miksi opetuslapset todistavat Jeesuksesta; heidän sanansa välittävät maailmaan sanomaa siitä iankaikkisesta elämästä, joka saadaan uskosta Jeesukseen, Jumalan Poikaan (Joh. 3:16). Näin ollen tässä on kyseessä maailman pelastuminen opetuslasten sanojen kautta, sillä Totuuden Henki antaa ne heille.

¹⁸² Dodd 1958, 414.

¹⁸³ Johnston 1970, 34.

¹⁸⁴ Brown 2003, 215.

¹⁸⁵ Johanneksen evankeliumissa Jeesus sanoo todistaneensa itsestään (8:14).

¹⁸⁶ Barrettin (1985, 482) mukaan jakeessa Joh. 15:26 Henkeä on käsitelty persoonallisena olentona.

¹⁸⁷ Uutela 1974, 45.

2.10.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen tähän mennessä analysoinut evankeliumikohtaa Joh. 15:26 käyttämällä tutkimuskirjallisuutta sekä esittämällä siitä omia havaintojani ja tulkintojani. Sen pohjalta laadin seuraavaksi vastaukset kolmeen tutkimuskysymykseen, jotka olen asettanut tutkielmani johdannossa.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla on tarkoitus tutkia sitä, millainen teologinen merkitys on Hengen saamisella. Analysoitavassa tekstikohdassa tulee varsin selkeästi esille, että Henki antaa todistuksen Jeesuksesta. Lisäksi vaikuttaa ilmeiseltä, että Henki antaa tämän todistuksen Jeesuksen seuraajien välityksellä; opetuslapset puhuvat Jeesuksesta Hengen opetuksen mukaan. Siksi on luontevaa ajatella Hengen saamisen merkitsevän Jeesuksen todistajaksi tulemistä. Tällöin on kyse samankaltaisesta näkemyksestä kuin aiemmin analysoidussa jakeessa Joh. 3:34; siinä Jumala tekee Henkensä avulla ihmisistä lähettäjänsä, jotka puhuvat Jumalan omia sanoja. Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen antamaa todistusta itsestään, koska Henki jatkaa tätä Jeesuksen työtä opetuslasten keskuudessa. Vain Jeesuksen seuraajat voivat saada tämän Hengen, jonka voimalla he myös antavat todistuksen Jeesuksesta koko maailmalle. Koska Hengen todistus on luonteeltaan Jeesuksen omaa todistusta, puhuvat opetuslapset tällöin Hengen avulla Jeesuksen omia sanoja, Jumalan sanoja. Tämän lisäksi Hengen saaminen merkitsee myös Jeesuksen antaman lupauksen toteutumista.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastelen sitä, millainen tapahtuma tämä Hengen saaminen on luonteeltaan. Analysoitavassa tekstissä Hengen tehtävä on liitetty Jeesusta koskevan todistuksen antamiseen. Kyse on varmasta todistuksesta, jonka kiistäminen on mahdotonta. Sen perusteella voidaan ajatella, että Hengen saaminen on samankaltainen kuin kiistattoman todistuksen saaminen; se näyttää asiat toteen, eikä sitä voi torjua. Lisäksi on syytä huomioda, että tässä jakeessa on ilmaistu Hengen lähtevän ”Isän luota”. Koska Jumalan asuinsijana on taivas, antaa tämä tekstikohta sellaisen kuvan, että Henki saadaan hänen luotaan taivaasta. Näin ollen Hengen saaminen on luonteeltaan taivaallinen tapahtuma.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä keskityn siihen, milloin tämä Hengen saaminen tulee tapahtumaan. Evankeliumissa kuvatun Jeesuksen jäähyväispuheen näkökulmasta se tapahtuu tulevaisuudessa, mihin viittaavat jakeessa esiintyvät verbien futuurimuodot. Lisäksi on ilmeistä, että Jeesus lähettää Hengen sitten kun hän on mennyt Isän luo taivaaseen; Henki näet lähetetään Isän luota, joten Jeesus

on siinä vaiheessa astunut taivaaseen. Kuitenkaan tässä jakeessa ei oteta kantaa siihen, milloin tämä Jeesuksen taivaaseenastuminen tulee tapahtumaan.

2.11 Puolustaja, maailman vastustaja (Joh. 16:7–8)

2.11.1 Alkuteksti ja suomennos

7 ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

8 Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως·

7 [Jeesus:] ”Vaan minä sanon teille totuuden: teille on hyödyksi, että minä menen pois. Jos näet en mene pois, Puolustaja ei tule teidän luokseen. Mutta jos menen, minä olen lähettävä hänet teidän luokseen.

8 Ja tultuaan hän on osoittava maailman syylliseksi synnin, vanhurskauden ja tuomion tähden.”¹⁸⁸

2.11.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä tekstijakso sijoittuu Johanneksen evankeliumissa osaksi Jeesuksen opetuslapsilleen pitämää jäähyväispuhetta, johon sisältyvät myös edellisissä alaluvuissa 2.8, 2.9 ja 2.10 analysoidut tekstit. Jakeessa 16:7 esiintyy Henkeä kuvaava käsite ”Puolustaja” (ὁ παράκλητος), joka on aiemmin esiintynyt evankeliumin jakeissa 14:16, 14:26 ja 15:26; tämä on sanan neljäs ja samalla myös viimeinen esiintymiskerta Johanneksen evankeliumissa.

Analysoitavassa jakeessa Jeesus puhuu jälleen kerran opetuslapsilleen siitä Puolustajasta, joka on tuleva heidän luokseen. Kyseinen Puolustajan tuleminen on tässä linkitetty hyvin vahvasti Jeesuksen poismenoon; vasta sitten kun Jeesus on mennyt pois opetuslastensa luota, hän lähettää näiden luo Puolustajan. Jeesuksen poislähtö toimii siten edellytyksenä Hengen tulemiselle. Tässä jakeessa on myös esillä näkemys, jonka mukaan Jeesus lähettää Puolustajan (vrt. 15:26). Kyseessä on tulevaisuudessa koittava tapahtuma, futuriverbin πέμψω perusteella.

Jakeessa 16:8 Jeesus kertoo siitä tehtävästä, jonka Puolustaja on toteuttava sitten kun hän on saapunut.¹⁸⁹ Tämä Hengen tehtävä on luonteeltaan ”syylliseksi

¹⁸⁸ Jakeessa 16:8 suomennokseni poikkeaa tässä merkittävästi kirkkoraamattujen versioista, joissa Puolustaja ”näyttää maailmalle todeksi” (KR-1933/38) ja ”paljastaa, että maailma on väärässä” (KR-1992). Kuitenkin arvioni mukaan oma tulkintani on todennäköisempi, koska se sopii jakeen kontekstiin paremmin, liittäen sen luontevammin seuraaviin jakeisiin 16:9–11.

¹⁸⁹ Partisiipin aoristi ἐλθὼν viittaa tähän.

osoittamista”, joka kohdistuu ”maailmaan” (τὸν κόσμον). Syyksi tähän Puolustajan toimintaan Jeesus esittää kolme asiaa, jotka ovat ”synti” (ἁμαρτία), ”vanhurskaus” (δικαιοσύνη) sekä ”tuomio” (κρίσις); näiden kolmen vuoksi Puolustaja on toteava, että maailma on todella syyllinen.

Mitä kyseiset kolme sanaa sitten tarkoittavat? Vastaus tähän löytyy niiden lähikontekstista, jakeista 16:9–11, joissa Jeesus selittää sanojen merkityksen. Sen suomennos on seuraava:

[Jeesus:] ”synnin, koska he eivät usko minuun; vanhurskauden, koska minä menen Isän tykö, ettekä te enää minua näe; ja tuomion, koska tämän maailman ruhtinas on tuomittu.”¹⁹⁰

Tässä jaksossa on selitetty, mihin jakeessa 16:8 mainitut kolme sanaa viittaavat; ”synti” on liitetty epäuskoon, ”vanhurskaus” Jeesuksen poismenoon Isän luo, sekä ”tuomio” maailmaa hallitsevan paholaisen tuomitsemiseen. Näin ollen jakeessa 16:8 ”synti” tarkoittaa Jeesus-uskon puuttumista, ”vanhurskaus” Jeesuksen menoa taivaaseen Isän luo, ja ”tuomio” paholaiselle langetettua tuomiota. Näiden kolmen asian tähden Jeesuksen lähettämä Puolustaja osoittaa maailman olevan syyllinen, koska ne kaikki todistavat maailmaa vastaan.

Seuraavaksi on syytä tarkastella yksityiskohtaisemmin ”vanhurskauden” merkitystä; kyseisen sanan yhteydessä Jeesus sanoo menevänsä Isänsä luo, jonka seurauksena opetuslapset eivät enää näe häntä. Miksi ”vanhurskaus” liittyy juuri tähän? Vaikuttaa sitä, että tässä on viitattu kahteen Johanneksen evankeliumissa esiintyvään keskeiseen teemaan, jotka ovat Jeesuksen kirkastaminen ja uskominen ilman näkemistä. Ensimmäistä näistä kahdesta olen käsitellyt edellä tekstijakson Joh. 7:37–39 analyysin yhteydessä; totesin siinä, että oman käsitykseni mukaan Jeesuksen ristinkuolemassa, ylösnousemuksessa ja taivaaseenastumisessa hänet kirkastetaan. Jakeessa Joh. 16:10 on viitattu Jeesuksen menemiseen Isänsä luokse, se on, hänen taivaaseenastumiseensa; noustuaan taivaaseen Jumalan luokse Jeesus ei enää ole opetuslastensa nähtävissä. Näin ollen kyse on Jeesuksen kirkastamisen täyttymyksestä, jolloin vanhurskaus toteutuu siinä.¹⁹¹

Toinen näkökulma sanan ”vanhurskaus” tulkintaan esiintyy kertomuksessa Tuomaasta evankeliumin loppupuolella (20:24–29); siinä näet esiintyy Jeesuksen sanomana lause: ”Autuaat ne, jotka eivät näe ja kuitenkin uskovat!” (Joh. 20:29; KR-1933/38). Tässä esitetään näkemys, jonka mukaan ”autuaita” (μακάριοι) ovat ne, jotka uskovat Jeesukseen näkemättä häntä. Kyseinen ajatus sopii hyvin yhteen

¹⁹⁰ Joh. 16:9–11 (KR-1933/38).

¹⁹¹ Vrt. Jeesuksen saaman vesikasteen merkitys: πληρῶσαι πάντων δικαιοσύνην (Matt. 3:15).

sen kanssa, että taivaaseenastumisen jälkeen opetuslapset eivät voi enää nähdä Jeesusta; silloin ne, jotka uskovat häneen, uskovat näkemättä. Näin ollen jakeessa 16:8 mainittu ”vanhurskaus” merkitsee sekä Jeesuksen kirkastamista että hänen opetuslastensa uskoa häneen sen jälkeen; maailma ei näet voi uskoa tällä tavoin.

Jakeessa Joh. 16:7 esiintyy näkemys, jonka mukaan Puolustaja saattaa tulla opetuslasten luo vasta Jeesuksen poismenon jälkeen. Mutta mistä tämä johtuu? Dunnin mukaan Jeesuksen ylösnostaminen hänen kokemassaan kärsimyksessä ja korottamisessaan tarkoittaa samaa kuin Jeesuksen meneminen Isän luo, poismeno, jonka täytyy pian tapahtua (14:28; 16:5, 16–24, 28). Dunn esittää, että Jeesuksen astumista taivaaseen kirkkaudessa seuraa välittömästi Hengen tuleminen, koska se voi tapahtua vasta Jeesuksen lähdettyä (sama ajatus kuin kohdassa 7:39); tällöin Jeesuksen ja opetuslasten välinen suhde, joka oli luonteeltaan sekä fyysinen että hengellinen, korvataan puhtaasti hengellisellä suhteella (14:18–23).¹⁹² On erittäin ilmeistä, että tämänkaltainen täydellisen hengellinen suhde tulee mahdolliseksi vasta sitten kun Jeesus ei enää ole fyysisesti läsnä opetuslastensa luona. Dunnin näkökanta antaa hyvän ja luontevan selityksen sille, miksi Jeesuksen lähteminen on edellytyksenä Puolustajan tulemiselle.

Tekstijakson kohdassa 16:8 käsitellään Puolustajan tehtävää, jonka kautta maailma osoitetaan syylliseksi. Siihen Dodd esittää, että tekstijaksossa 16:8–11 Puolustaja omaksuu syyttäjän roolin. Tässä on kyse samanlaisesta tapahtumasta kuin kohdassa 9:35–41, jossa Jeesus toimii sekä puolustajana että tuomarina; hän puolustaa uskovaista ja kohdistaa tuomion päinvastaisesti. Doddin mukaan ainoa ero jakeissa 16:8–11 on se, että Henki toimii Jeesuksen sijassa. Hengen kautta tapahtuu Jeesuksen tuleminen opetuslasten luo hänen kuolemansa jälkeen. Tämä merkitsee heille ikuisen elämän saamista, kun taas maailman kannalta kyseessä on viimeinen tuomio. Tällöin Henki toimii myös maailman tuomion välittäjänä.¹⁹³ Kyseinen Hengen toiminta liittyy olennaisesti siihen, mitä merkitsee tutkittavassa tekstijaksossa esiintyvä käsite ”synti”. Räisänen tulkinnan mukaan Johanneksen evankeliumissa pimeys ja valheet hallitsevat koko maailmaa, ”tämän maailman hallitsijan” voimalla (12:31; 14:30; 16:11). Teoksessa on ilmaistu eksplisiittisesti, että synti on epäuskoa Jeesuksen suhteen (8:21–24; 16:8–9). Räisänen esittää, että evankeliumissa vain yhtä ”tekoa” ei voi luokitella ”pahaksi”, nimittäin Jeesukselle annettua uskonvastausta. Räisänen mukaan tässä on käytännön tasolla kysymys

¹⁹² Dunn 1984, 175.

¹⁹³ Dodd 1958, 414.

evankeliumin tekijän uskonyhteisön kristologisten väitteiden uskomisesta.¹⁹⁴ Näin ollen Jeesuksen lähtemistä seuraava Puolustajan tuleminen merkitsee tuomiota epäuskoiselle maailmalle, kaikille ihmisille, jotka eivät usko Jeesukseen. Hengen työtä on sekä ikuisen elämän antaminen että maailman tuomion välittäminen.

Olen tutkielmassani edellä käsitellyt sitä voimakasta dualismia, jota esiintyy tässä evankeliumissa opetuslasten ja ”maailman” välillä. Carsonin mukaan Jeesus osoitti maailman teot pahoiksi (Joh. 7:7; 15:22), pakottaen sen kautta maailman jakautumaan (15:20). Parakleetti jatkaa tätä Jeesuksen työtä, mikä tavallisimmin tapahtuu opetuslasten antaman todistuksen myötä (15:26–27).¹⁹⁵ Tällöin Henki jakaa Johanneksen evankeliumissa ihmiset eri osapuoliin sen perusteella, miten he ottavat vastaan Jumalan ilmoitussanan (17:17). Johnstonin mukaan evankeliumin kirjoittajan aikana pahaan ”maailmaan” sisältyi niin juutalainen synagogayhteisö kuin myös epäuskoinen kreikkalais-roomalainen valtakunta. Siksi ne, jotka olivat Jeesuksen uskollisia seuraajia, saattoivat nähdä pahan hengen voiman ilmenevän Rooman keisarissa, jossakin hänen edustajassaan, sekä rabbiinisen juutalaisuuden johtajistossa.¹⁹⁶ Juuri tämä on se ”maailma”, jonka syyllisyyden Henki osoittaa.

Entä millainen vaikutus Puolustajan tulemisella on maailmaan? Barrett on esittänyt tulkinnan, jossa jakeessa 16:8 esitetty Parakleetin työ vaikuttaa maailman omaantuntoon. Evankelista on aiemmin todennut maailmasta (14:17), ettei se voi ottaa Parakleettia vastaan. Koska tämä Hengen vastaanottaminen on mahdollista ainoastaan kirkolle, tekee Parakleetti työtään kirkon välityksellä; tämä maailman syylliseksi osoittaminen tapahtuu erityisesti kristittyjen saarnaajien kautta, sillä he puhuvat Hengen inspiroimia sanoja.¹⁹⁷ Tämä Barrettin näkemys on yhteensopiva sen kanssa, mitä olen edellä esittänyt jakeen Joh. 15:26 kohdalla; Hengen tehtävä toteutuu Jeesuksen opetuslasten kautta.

Tekstijaksossa Joh. 16:8–11 esiintyy sana ”vanhurskaus” (δικαιοσύνη), jonka olen edellä tulkinnut viittaavan sekä Jeesuksen kirkastamiseen että hänen opetuslastensa uskoon. Haenchen tulkitsee kyseisen sanan merkitsevän tässä Jeesuksen vanhurskautta; Isän luo meneminen osoittaa hänen olevan oikeamielinen, ja tämä tunnustus on annettu Jumalan korkeimmalla auktoriteetilla.¹⁹⁸ Tämä tulkinta sopii yhteen sen kanssa, että Jeesuksen kirkastaminen osoittaa hänet vanhurskaaksi.

¹⁹⁴ Räisänen 2010, 141–142.

¹⁹⁵ Carson 1991, 537.

¹⁹⁶ Johnston 1970, 35.

¹⁹⁷ Barrett 1985, 486–487.

¹⁹⁸ Haenchen 1984b, 144.

Analysoitavassa jakeessa Joh. 16:7 Jeesus toteaa, että hänen poismenonsa on opetuslapsille hyödyksi. Morris selittää tämän merkitsevän, että opetuslasten kannalta riippumattomuus Jeesuksen näkyvästä ja fyysisestä läsnäolosta on heille parasta. Tärkeämpi syy kuitenkin on, että Henki tulee Jeesuksen mentyä pois.¹⁹⁹

Tässä analyysissä on useasti noussut esille Jeesuksen lähtö Isänsä luokse. Buch-Hansen nostaa esille jäähyväiskeskustelun aikana esiintyvät viittaukset sydämen kauhuun (14:1, 27) ja tuskaan (16:6), jotka liittyvät kiinteästi Jeesuksen lähtemiseen lyhyen ajan sisällä. Mutta opetuslapset saavat lohdutusta lupauksesta, joka koskee toista Puolustajaa; tultuaan hän näet palauttaa heidän sydämensä taas ennalleen, nykytilannetta paljon paremmin (14:16–17; 16:7).²⁰⁰ Tällöin opetuslasten tilanne ei tule huonommaksi Jeesuksen lähdön jälkeen, vaan päinvastoin paremmaksi. Brownin mukaan evankelistalle oli tärkeää, että Jeesus ilmoitti toimivansa aitona Jumalan välittäjänä (*broker*); tärkeää on myös se, että tämä Jeesuksen tehtävä tulee jatkumaan uskovien kohdalla Parakleetin toimiessa hänen välittäjänään.²⁰¹ Jeesus on aina hengellisesti läsnä opetuslastensa luona.²⁰²

2.11.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen edellä analysoinut evankeliumikohtaa Joh. 16:7–8 omien tulkintojen ja havaintojen valossa, sekä hyödyntämällä tutkimuskirjallisuutta. Esitän seuraavaksi analyysin pohjalta vastaukset johdannossa asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Ensimmäinen kysymys liittyy Hengen saamisen teologiseen merkitykseen. Kuten analyysissä tuli esille, Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen opetuslapsille sen iankaikkisen elämän todellisuutta, joka heillä on uskonsa kautta; tämä usko on Jeesuksen hengellistä näkemistä, sillä taivaaseen astumisensa jälkeen häntä ei voi enää fyysisesti nähdä.²⁰³ Kuitenkaan paholaisen hallitsema maailma ei usko, joten se on syyllistynyt syntiin. Mentyyään taivaaseen Jeesus lähettää opetuslapsilleen Hengen, joka sekä puolustaa heitä että syyllistää maailman. Tämän Hengen avulla opetuslapset puhuvat maailmalle Jeesuksen sanat, jotka osoittavat sen syylliseksi.

Toinen kysymys käsittelee sitä, millainen tapahtuma on Hengen saaminen. Analysoitavassa tekstijaksossa ei suoraan oteta kantaa tähän kysymykseen. Tästä huolimatta on mahdollista ajatella, että kyse on uuden todellisuuden näkemisestä; Henki välittää opetuslasten keskuuteen Jeesuksen läsnäolon, joka on luonteeltaan

¹⁹⁹ Morris 1995, 618.

²⁰⁰ Buch-Hansen 2010, 237.

²⁰¹ Brown 2003, 221.

²⁰² Vrt. Paavalin ruumiillinen poissaolo ja samanaikainen henkinen läsnäolo (1. Kor. 5:3–5).

²⁰³ Vrt. Hepr. 11:1: "Ἐστιν δὲ πίστις ἐπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.

näkymätön ja hengellinen. Tällöin Hengen saamista voidaan verrata sokean näön saamiseen, kuten tapahtuu Jeesuksen parantaman miehen kohdalla (Joh. 9).

Kolmas kysymys liittyy Hengen saamisen ajankohtaan. Tekstissä esitetään Jeesuksen lupaus Hengen lähettämisestä, joka on tapahtuva tulevaisuudessa. Tätä edeltää Jeesuksen taivaaseenastuminen, joka sijoittuu tämän tekstin näkökulmasta vastaavasti tulevaisuuteen. Sen ajankohtaan ei kuitenkaan oteta tässä kantaa.

2.12 Totuuden Hengen johdatus (Joh. 16:13–15)

2.12.1 Alkuteksti ja suomennos

13 ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάση· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.²⁰⁴

14 ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήμψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

15 πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμὰ ἐστίν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

13 [Jeesus:] ”Mutta kun tulee hän, Totuuden Henki, hän on johdattava teitä kaikessa totuudessa; hän ei näet ole puhuva itsestään, vaan hän on puhuva sen, minkä on kuuleva, ja tulevat [asiat] hän on julistava teille.²⁰⁵

14 Hän on kirkastava minut, sillä hän on ottava minun omastani ja julistava teille.

15 Kaikki, mikä on Isän, on minun; siksi sanoin, että hän ottaa minun omastani ja on julistava teille.”

2.12.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä tekstijakso on viimeinen Jeesuksen jäähyväispuheeseen sisältyvä opetus, jossa puhutaan Hengestä. Siinä esiintyy ilmaus ”Totuuden Henki” (τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας), joka on aiemmin esiintynyt tämän jäähyväispuheen aikana kaksi kertaa, jakeissa 14:17 ja 15:26. Jakeessa 16:13 ”Totuuden Henki” esiintyykin viimeisen kerran Johanneksen evankeliumissa. Analysoitavassa jaksossa 16:13–15 Jeesus puhuu Hengestä viimeistä kertaa ennen kuolemaansa ja sen jälkeisiä tapahtumia.

Tutkimuksen kohteena olevassa tekstissä Jeesus kertoo opetuslapsilleen siitä kaikesta, minkä Totuuden Henki tulemisensa jälkeen on tekevä: hän ”johdattaa”,

²⁰⁴ Tekstikriittisesti on melko epävarmaa, johtaako henki ”totuudessa” (Codex Bezae ja Codex Sinaiticus) vai ”totuuteen” (Codex Vaticanus ja Codex Alexandrinus) (Levison 2009, 400 n. 53).

²⁰⁵ Kirkkoraamattujen suomennoksissa Henki johdattaa ”kaikkeen totuuteen” (KR-1933/38) ja ”tuntemaan koko totuuden” (KR-1992). Olen kuitenkin itse käyttänyt omassa suomennoksessani muotoa ”kaikessa totuudessa”, koska arvioni mukaan se tuo parhaiten esiin alkutekstin kokonaisvaltaisen ajatuksen; Hengen johdatuksessa opetuslapset tuntevat totuuden ja pysyvät siinä aina (vrt. Barrett 1985, 489).

”puhuu”, ”kuulee”, ”julistaa”, ”kirkastaa” ja ”ottaa”. Näiden Hengen tehtävien tulkinnassa on syytä tarkastella analysoitavan tekstijakson lähikontekstia: sitä edeltävässä ja seuraavassa jakeessa lukee käännöksen mukaan näin:

[Jeesus:] ”Minulla on vielä paljon sanottavaa teille, mutta te ette voi nyt sitä kantaa. – – Vähän aikaa, niin te ette enää minua näe, ja taas vähän aikaa, niin te näette minut.”²⁰⁶

Analysoitavaa tekstijaksoa 16:13–15 edeltävässä jakeessa 16:12 Jeesus sanoo, että opetuslapset eivät voi ottaa vastaan kaikkea, mitä hänellä olisi vielä sanottavana. Välittömästi tämän jälkeen jakeessa 16:13 Jeesus mainitsee Totuuden Hengen, jonka on tarkoitus johdattaa opetuslapsia ”kaikessa totuudessa” (ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ). Mitä kyseisellä ilmaisulla tässä kontekstissa tarkoitetaan? Jakeen 16:12 perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että tähän ”kaikkeen totuuteen” sisältyvät kaikki ne asiat, joita Jeesus ei ollut vielä puhunut opetuslapsilleen. Tällöin se, mitä Henki ”puhuu” (λαλήσει) ja ”julistaa” (ἀναγγελεῖ) opetuslapsille, koostuu Jeesuksen sanoista. Tätä tukee myös se, mitä Jeesus sanoo seuraavissa evankeliumikohdissa:

Niin Jeesus sanoi heille: ”Kun te olette ylentäneet Ihmisen Pojan, silloin te ymmärrätte, että minä olen se, joka minä olen, ja etten minä itsestäni tee mitään, vaan puhun tätä sen mukaan, kuin minun Isäni on minulle opettanut.”²⁰⁷

[Jeesus:] ”Joka katsoo minut ylen eikä ota vastaan minun sanojani, hänellä on tuomitsijansa: se sana, jonka minä olen puhunut, se on tuomitseva hänet viimeisenä päivänä. Sillä en minä itsestäni ole puhunut, vaan Isä, joka on minut lähettänyt, on itse antanut minulle käskyn, mitä minun pitää sanoman ja mitä puhuman. Ja minä tiedän, että hänen käskynsä on iankaikkinen elämä. Sentähden, minkä minä puhun, sen minä puhun niin, kuin Isä on minulle sanonut.”²⁰⁸

[Jeesus:] ”Minä olen ilmoittanut sinun nimesi ihmisille, jotka sinä annoit minulle maailmasta. He olivat sinun, ja sinä annoit heidät minulle, ja he ovat ottaneet sinun sanastasi vaarin. Nyt he tietävät, että kaikki, minkä olet minulle antanut, on sinulta. Sillä ne sanat, jotka sinä minulle annoit, minä olen antanut heille; ja he ovat ottaneet ne vastaan ja tietävät totisesti minun lähteneen sinun tyköäsi ja uskovat, että sinä olet minut lähettänyt.”²⁰⁹

Näissä tekstijaksoissa tulee esille näkökohtia, jotka ovat olennaisia tutkittavan tekstijakson Joh. 16:13–15 kannalta. Niissä Jeesus puhuu yksinomaan niitä sanoja, jotka hän on saanut Isältään; näin Jumala antaa Jeesukselle sen, mitä hänen tulee puhua. Jeesus ei myöskään tee mitään itsestään, vaan ainoastaan Isänsä käskystä. Samantyyppinen ilmiö esiintyy myös analysoitavassa tekstissä; siinä Totuuden Henki puhuu vain sitä, minkä hän kuulee. Henki ottaa siitä, mikä on Jeesuksen, ja julistaa sen hänen opetuslapsilleen. Jeesus itse on läsnä Hengessä (16:16).

²⁰⁶ Joh. 16:12, 16 (KR-1933/38).

²⁰⁷ Joh. 8:28 (KR-1933/38).

²⁰⁸ Joh. 12:48–50 (KR-1933/38).

²⁰⁹ Joh. 17:6–8 (KR-1933/38).

Mitä Totuuden Henki sitten puhuu ja julistaa opetuslapsille? Edellä esitetyn perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että tässä on kyse Jumalan omista sanoista; nämä ovat ne sanat, jotka Isä Jumala on antanut Pojalleen Jeesukselle Kristukselle. Kun Jeesus toimi ja vaikutti maan päällä, hän puhui Jumalan sanoja opetuslapsilleen. Palattuaan Isänsä luo taivaaseen Jeesus lähettää sieltä opetuslapsilleen Totuuden Hengen (15:26). Tämä Henki saa Jeesukselta puhuttavikseen hänen sanojaan, niitä Jumalan sanoja, jotka Jeesus itse on saanut Isältään. Näin ollen Totuuden Henki jatkaa Jumalan sanan julistamista opetuslapsille, jatkaen siten Jeesuksen tehtävää.

Tutkittavassa tekstijaksossa esitetään jakeessa 16:13, että ”Totuuden Henki” johdattaa opetuslapsia ”kaikessa totuudessa”. Levisonin mukaan tässä Jeesuksen lupauksessa hengestä ilmenee selvää yhtäläisyyttä Filonin kirjoituksiin; Filon näet käsittelee henkeä, jonka vaikutuksen Mooses sai kokea. Molemmissa tapauksissa on kuvattu mukana oleva henki, jonka läsnäolon kautta ihmismieli opastetaan kohti totuutta. Levison esittää, että Johanneksen evankeliumissa henki terävöittää Jeesuksen opetuslasten mieliä, johtaessaan heitä ymmärtämään Jeesuksen elämän merkityksen Israelin pyhien kirjoitusten avulla.²¹⁰ Kyseinen tehtävä sopii erittäin hyvin yhteen sen kanssa, että Hengestä käytetään nimitystä ”Totuuden Henki”.²¹¹

Totuuden Hengen tehtävään kuuluu myös ”tulevien asioiden” julistaminen (j. 13). Mitä kyseinen Hengen tehtävä pitää sisällään? Johnston tulkitsee tämän tarkoittavan, että ”totuuden henki” tulee kertomaan tulevaisuudesta, ennustaen.²¹² Tämä Johnstonin näkemys vaikuttaisi olevan tekstin kannalta luonteva tulkinta. Tutkijoiden keskuudessa on kuitenkin esitetty tästä myös toisenlaisia näkemyksiä; Dunn näet esittää, että Johanneksen evankeliumissa Parakleetti palauttaa mieleen Jeesuksen alkuperäisen sanoman (14:26), toisaalta myös ilmoittaa uuden totuuden (16:12–15). Tämä merkitsee Dunnin mukaan, että nykyhetkessä toimivan Hengen avulla Jeesus-traditio tulkitaan senhetkistä tilannetta varten.²¹³

Morris pitäytyy samantyyppiseen ”tulevien asioiden” tulkintaan kuin Dunn; hän esittää, että kyseessä on viittaus kokonaisvaltaiseen kristilliseen järjestelmään sekä menettelytapaan, jonka Henki tulisi ilmoittamaan Jeesuksen seuraajille.²¹⁴ Carsonin näkemys sisältää runsaasti samoja elementtejä; sen mukaan tässä on kyse kaikesta siitä, mikä on seurausta Jumalan keskeisestä itsensä ilmoittamisesta

²¹⁰ Levison 2009, 398.

²¹¹ Kyseinen Hengen nimitys heijastaa sitä Jumalan ilmoitusta, jonka Jeesus julistaa seuraajilleen.

²¹² Johnston 1970, 39.

²¹³ Dunn 2006, 83–84. Räisänen (2010, 308) esittää johanneslaisen uskonyhteisön ajatelleen, että kyseinen yhteisö oli hengen johdatuksessa (Joh. 16:13).

²¹⁴ Morris 1995, 622.

Pojassaan Jeesuksessa, tämän työssä ja persoonassa. Näistä asioista Carson nostaa esille Parakleetin toiminnan Jeesuksen todistajana, hänen maailmaa koskevan työnsä (16:8–11), jossa myös kirkolla on merkittävä rooli (15:26–27), sekä mallin sille kristilliselle elämälle ja kuuliaisuudelle, jota tulee noudattaa koittamassa olevassa Jumalan valtakunnassa, aina sen täyttymykseen asti. Tämä valtakunnan täyttymys on seurausta Jeesuksessa annetusta Jumalan ilmoituksesta.²¹⁵ Totuuden Hengen antama ilmoitus on siis luonteeltaan moniulotteista.

Edellä esitettyjen tutkijoiden näkemysten valossa vaikuttaa ilmeiseltä, että Totuuden Hengen julistus ”tulevista asioista” voidaan tulkita usealla eri tavalla. Kuitenkin oman arvioni mukaan näyttää siltä, että Johnstonin, Dunnin, Morrisin ja Carsonin näkemykset eivät sulje toisiaan pois; saattaa olla, että ne kaikki kuuluvat niihin ”tuleviin asioihin”, jotka Henki julistaa Jeesuksen opetuslapsille. Koska ne kaikki myös vaikuttavat olevan perusteltuja, pitäydyn kaikkiin näihin selityksiin.

Jakeessa 16:13 Totuuden Hengen sanotaan ”johdattavan” (ὁδηγήσει) opetuslapsia. Brown nostaa esiin kyseisen verbin samankaltaisuuden tekstijakeessa 14:6 esiintyvään Jeesuksen lausumaan, jossa hän ilmoittaa olevansa ”tie” (ἡ ὁδός). Brownin mukaan uskovaiset pääsevät Isän luokse Jeesuksen avulla, koska hän on ”tie”. Parakleetti taas ”johdattaa” uskovaiset kaikkeen totuuteen, jolloin he hänen ansiostaan pääsevät Jeesuksen eli ”totuuden” luo. Parakleetti tekee myös uskoville saataviksi ne sanat, jotka kirkastettu Jeesus hänelle sanoo.²¹⁶ Jakeessa 14:6 ovat sanansa Jeesus lausuu jo ennen ensimmäistä mainintaa ”Puolustajasta” (14:16) ja ”Totuuden Hengestä” (14:17); tämä vahvistaa Brownin näkemystä, jonka mukaan jakeet 14:6 ja 16:13 liittyvät ajatukseltaan yhteen. Lisäksi Brownin tulkinta sopii hyvin yhteen sen kanssa, mitä olen aiemmin esittänyt tekstijakson Joh. 14:16–17 analyysissä liittyen ”Jeesuksen Henkeen”.

Analysoitava tekstijakso Joh. 16:13–15 käsittelee Totuuden Henkeä ja niitä tehtäviä, joita hän suorittaa. Johnstonin mukaan henki-parakleetti toimii tässä inspiroituna profeettana, julistaen tulevat asiat (16:13). Lisäksi henki-parakleetti on inspiroitu opettaja, joka suorittaa tulkintaa (16:13–14). Tämä henki-parakleetti toimii myös inspiroituna saarnaajana (16:14–15).²¹⁷ Hengellä vaikuttaisi olevan monia sellaisia tehtäviä, jotka ovat olleet suuressa arvossa varhaiskristillisyydessä. Barrettin mukaan tämä Henki antaa Jumalan opetusta ja ilmaisee Jumalan sanat

²¹⁵ Carson 1991, 540–541. Dodd (1958, 415) tulkitsee Hengen opettavan kirkkoa ja välittävän tiedon Isästä ja Kristuksesta (16:12–15).

²¹⁶ Brown 2003, 232.

²¹⁷ Johnston 1970, 128, 135, 137.

niin kirkolle kuin maailmalle (16:13). Kuitenkin Barrett korostaa, että se totuus, jonka Henki julistaa maailmalle (16:14), sisältää Kristuksen opetuksen lisäksi hänen olemuksensa ja tehtävänsä; Henki julistaa tämän laittaessaan täytöntöön Kristuksen tuomion maailmaa kohtaan. Tästä huolimatta jumalallinen totuus ei ole tyhjentävästi esillä siinä ilmoituksessa, joka on annettu ihmisille, mihin viittaavat partitiivi *ἐκ τοῦ ἐμοῦ* (j. 14–15) sekä monikkomuoto *ἐμά* (j. 15).²¹⁸

Entä mitä tarkoittaa Jeesuksen ”kirkastaminen”, jonka Totuuden Henki tulee tekemään? Haenchenin mukaan jae 16:14 on mahdollista tulkita siten, että siinä henki tulee toteuttamaan Jeesuksen tahdon. Kyseinen henki näyttää myös hänen oikean kunniansa; Jeesus näet avasi tien Isän luokse, joten hän ei tehnyt yksistään ihmeitä.²¹⁹ Tässä yhteydessä ”kirkastamisella” onkin selvästi toinen merkitys kuin aiemmin analysoidussa tekstijaksossa Joh. 7:37–39.²²⁰

2.12.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen tähän mennessä analysoinut tekstijaksoa Joh. 16:13–15 hyödyntämällä tutkimuskirjallisuutta sekä omia havaintojani ja tulkintojani. Seuraavaksi esitän tämän analyysin pohjalta vastaukset niihin tutkimuskysymyksiin, jotka olen tämän tutkielmani johdannossa asettanut.

Tutkimuskysymyksistä ensimmäisessä keskityn tarkastelemaan sitä, mikä on Hengen saamisen teologinen merkitys analysoitavan tekstijakson perusteella. Vaikuttaa ilmeiseltä, että tässä tekstissä Hengen tuleminen merkitsee johdatusta siinä Jumalan totuudessa, joka on ilmoitettu hänen Pojassaan Jeesuksessa; kyse on Jumalan sanojen vastaanottamisesta. Hengen saaminen merkitsee jatkumista sille Jumalan ilmoitukselle, jota Jeesus julisti ollessaan maan päällä. Henki julistaa Jeesuksen opetuslapsille kaiken sen, minkä Jeesus itse antaa heille ilmoitettavaksi. Näin ollen Hengen saaminen merkitsee jumalallisen ilmoituksen vastaanottamista. Kun Henki tultuaan ilmoittaa opetuslapsille ja heidän kautta myös maailmalle Jumalan sanat, merkitsee tämä Jeesuksen kirkastumista, hänen totuutensa kunnian todeksi näyttämistä.

Toisessa kysymyksessä on tarkoitus pohtia sitä, millainen tapahtuma tämä Hengen saaminen on luonteeltaan. Analysoitavassa tekstissä tulee useita kertoja esille, miten Henki tultuaan ”julistaa” opetuslapsille. Tämän perusteella voidaan ajatella, että Hengen saaminen on tapahtumana jollain tavalla samankaltainen kuin

²¹⁸ Barrett 1985, 489–491.

²¹⁹ Haenchen 1984b, 144.

²²⁰ Vrt. Barrett 1985, 490.

vaikuttavan julistuksen kuuleminen; se koskettaa ja puhuttelee ihmistä syvällisellä tavalla, vaikuttaen hänen sisimpäänsä. On mahdollista, että tässä tekstissä Hengen saaminen on kokemuksena samantyyppinen kuin se julistus, jonka hän Jeesuksen opetuslapsille antaa.

Kolmas tutkimuskysymykseni käsittelee sitä, milloin tässä tekstissä kuvattu Hengen saaminen tapahtuu. Tekstissä esiintyvät verbien futuurit viittaavat siihen, että tapahtuma on kertomuksen näkökulmasta tulevaisuudessa, sitten kun Jeesus ei enää ole opetuslastensa luona. Tätä tarkemmasta ajasta teksti ei kuitenkaan kerro.

2.13 Jeesuksen kuolema (Joh. 19:30)

2.13.1 Alkuteksti ja suomennos

30 ὅτε οὖν ἔλαβεν τὸ ὄξος [ὁ] Ἰησοῦς εἶπεν· τετέλεσται, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκεν τὸ πνεῦμα.

30 Kun Jeesus oli näin ottanut vastaan hapanviinin, hän sanoi: ”Se on täytetty.” Ja kallistettuaan pään hän antoi hengen.²²¹

2.13.2 Eksegeettinen analyysi

Tämä tekstijae sijoittuu Johanneksen evankeliumissa osaksi Jeesuksen kärsimys-historiaa. Edellisissä alaluvuissa 2.8–2.12 kaikki analyysin kohteena olleet tekstit sisältyivät Jeesuksen pitkään jäähyväispuheeseen opetuslapsilleen (Joh. 14–17). Tätä kokonaisuutta seuraavat evankeliumin narratiivissa Jeesuksen vangitseminen ja kuulusteleminen (Joh. 18:1–38a), hänen kuolemantuomionsa ja nautitsemisensa ristille (Joh. 18:38b–19:27). Tämän jälkeen on kerrottu Jeesuksen kuolemasta (Joh. 19:28–37) ja hänen hautaamisestaan (Joh. 19:38–42).

Analysoitavassa evankeliumikohdassa on kuvattuna se hetki, jolloin Jeesus todella kuoli. Sana πνεῦμα esiintyy kyseisen jakeen lopussa, tarkoittaen Jeesuksen henkeä/sielua. Tästä syystä ilmaisulla παρέδωκεν τὸ πνεῦμα (”hän antoi hengen”) tarkoitetaan tässä kontekstissa, että Jeesus kuoli. Synoptisissa evankeliumeissa on myös kuvattu Jeesuksen kuoleman hetki; kaikissa näissä esiintyy jonkinasteinen viittaus sanaan πνεῦμα, tosin eri muodoissa kuin Johanneksen evankeliumissa.²²² Kuitenkin ajatus on kaikissa neljässä evankeliumissa täysin sama: Jeesus kuoli.

²²¹ Kirkkoraamattujen (KR-1933/38; KR-1992) suomennoksissa tässä esiintyvät omistusmuotoiset sanat ”pänsä” ja ”henkensä”. Alkutekstissä ei kuitenkaan ole genetiivimuotoista pronominia αὐτοῦ (”hänen”), mistä johtuen en itse ole käyttänyt suomennoksessani sanojen omistusmuotoja.

²²² ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα (Matt. 27:50), ἐξέπνευσεν (Mark. 15:37; Luuk. 23:46).

Johanneksen evankeliumin narratiivissa on aiemmin viitattu tähän Jeesuksen kuolemaan. Näistä kohdista ensimmäinen liittyy Jeesuksen opetukseen itsestään hyvänä paimenena, jossa hän mainitsee antavansa henkensä. Toisessa kohdassa on taas viitattu Jeesuksen kuolevan ristillä. Kyseiset tekstit ovat seuraavat:

[Jeesus:] ”Minä olen se hyvä paimen, ja minä tunnen omani, ja minun omani tuntevat minut, niinkuin Isä tuntee minut ja minä tunnen Isän; ja minä annan henkeni lammasten edestä. Minulla on myös muita lampaita, jotka eivät ole tästä lammastarhasta; myös niitä tulee minun johdattaa, ja ne saavat kuulla minun ääneni, ja on oleva yksi lauma ja yksi paimen. Sentähden Isä minua rakastaa, koska minä annan henkeni, että minä sen jälleen ottaisın. Ei kukaan sitä minulta ota, vaan minä annan sen itsestäni. Minulla on valta antaa se, ja minulla on valta ottaa se jälleen; sen käskyn minä olen saanut Isältäni.”²²³

[Jeesus:] ”Ja kun minut ylennetään maasta, niin minä vedän kaikki tyköni.” Mutta sen hän sanoi antaen tietää, minkäkaltaisella kuolemalla hän oli kuoleva.²²⁴

Artikkelissaan Smit on tarkastellut jakeessa 19:30 esiintyvän ilmaisun *παρέδωκεν τὸ πνεῦμα* tulkintaa. Hänen mukaansa tämä ilmaisu merkitsee yksinkertaisesti Jeesuksen kuolemaa; sen voidaan ajatella korostavan, että Jeesus on täydellisesti kuollut, jolloin hänessä ei ole yhtään elämänvoimaa. Smit pitää silti mahdollisena, että tämä ilmaisu voi sisältää myös viittauksen niihin tapahtumiin, jotka ovat evankeliumin narratiivissa vielä tulossa; näihin sisältyy se Hengen lahja, jonka opetuslapset saavat. Smitin mukaan ilmaisu *παρέδωκεν τὸ πνεῦμα* merkitsee yhdessä Jeesuksen viimeisen sanan (*τετέλεσται*) kanssa, että Jeesuksen täydellinen kuolema ja hengen antaminen toisten edestä (ks. esim. 12:24; 15:13) ovat hänen tehtävänsä täyttymys. Kuitenkin Smit korostaa, että *παρέδωκεν τὸ πνεῦμα* viittaa ensisijaisesti Jeesuksen täydelliseen kuolemaan ristillä, ei Pyhän Hengen lahjaan.²²⁵ Kyseisistä Smitin esittämistä merkityksistä ensimmäinen on sama kuin se, jonka olen itsekin edellä esittänyt: Jeesus kuoli aidosti. Sen sijaan toinen merkitys, jossa viitataan etukäteen Hengen saamiseen, on hyvin mielenkiintoinen; kyseinen ajatus ei näet ole jakeessa 19:30 erityisen ilmeinen ja yksiselitteinen.²²⁶

Seuraavaksi on syytä tarkastella edelleen sitä esitettyä tulkintaa, jossa jae Joh. 19:30 sisältäisi myös viittauksen Hengen saamiseen. Barrett esittää siitä, että Johanneksen evankeliumin tekijä saattoi ajatella sanan *πνεῦμα* merkitsevän tässä jakeessa Pyhää Henkeä, ei Jeesuksen inhimillistä sielua. Barrett kuitenkin toteaa, että tässä ei voi olla kyseessä varsinaisesti Hengen antaminen, vedoten tulkinnan

²²³ Joh. 10:14–18 (KR-1933/38).

²²⁴ Joh. 12:32–33 (KR-1933/38).

²²⁵ Smit 2016, 447, 461–462. Johnston (1970, 12) esittää, että ihmisenä Jeesus kuoli ihmisen tavoin.

²²⁶ Morris (1995, 721 n. 82) pitää tähän tulkintaan päätymistä hyvin vaikeana.

tueksi jakeeseen 20:22.²²⁷ Vastaavasti Carsonin mukaan ajatus Pyhän Hengen antamisesta kohdassa Joh. 19:30 on ristiriidassa sen päättelyketjun kanssa, joka esiintyy tämän evankeliumin luvussa 20.²²⁸ Brown tulkitsee ilmauksen *παρέδωκεν τὸ πνεῦμα* siten, että kuollessaan Jeesus vapautti hengen, jolloin sen saaminen tuli mahdolliseksi. Kuitenkin opetuslapset saattoivat saada hengen vasta myöhemmin (Joh. 20:22). Brown esittää myös, että Jeesuksen kyky toimia hengen välittäjänä (*broker*) uskovaisille muodostaa merkittävän osan hänen ristiinnaulitsemistaan ja kirkastamistaan, mikä tulee esiin jakeissa 19:30 ja 19:34.²²⁹ Kyseiset tutkijat ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että Hengen saaminen ei tapahdu vielä jakeessa Joh. 19:30 kuvatussa tilanteessa.

Edellä esitetyssä viittauksessa Brownin tutkimukseen nousi jakeen 19:30 tulkinnan yhteydessä esiin myös jae 19:34. Kyseinen kohta kuuluu analysoitavan jakeen lähikontekstiin, ja siksi on syytä ottaa se tarkastelun kohteeksi. Seuraavaksi esitän evankeliumista tekstijakson 19:31–34 suomenkielisen version:

Koska silloin oli valmistuspäivä, niin - etteivät ruumiit jäisi ristille sapatiksi, sillä se sapatinpäivä oli suuri - juutalaiset pyysivät Pilatukselta, että ristiinnaulittujen sääriluut rikottaisiin ja ruumiit otettaisiin alas. Niin sotamiehet tulivat ja rikkoivat sääriluut ensin toiselta ja sitten toiselta hänen kanssaan ristiinnaulitulta. Mutta kun he tulivat Jeesuksen luo ja näkivät hänet jo kuolleeksi, eivät he rikkoneet hänen luitaan, vaan yksi sotamiehistä puhkaisi keihäällä hänen kylkensä, ja heti vuoti siitä verta ja vettä.²³⁰

Jakeessa 19:34 sanotaan, että sotilas puhkaisi keihäällä Jeesuksen kylkeen haavan, josta välittömästi tuli ulos ”verta ja vettä” (*αἷμα καὶ ὕδωρ*). Mitä kyseisellä sanaparilla on tässä yhteydessä tarkoitettu? Dunn tulkitsee, että ”verellä” on korostettu Jeesuksen kuoleman todellisuutta, sillä kyseinen jae on ensisijaisesti suunnattu doketismia vastaan. Sen sijaan ”vedellä” on todennäköisesti tarkoitettu jakeen 7:38 täyttymistä vertauskuvallisella tavalla. Tekstijaksossa Joh. 7:37–39 Henki on samaistettu ”veteen” eksplisiittisesti.²³¹ Samalla tavoin Brown näkee Jeesuksen kyljestä virtaavan veren ja veden todennäköisenä täyttymyksenä niille Jeesuksen sanoille, jotka esiintyvät jakeessa 7:39; tässä evankeliumissa pyhän hengen on kuvattu olevan ”elävä vesi”, joka vuotaa ulos Jeesuksen kyljestä kohdassa 19:34. Brown esittää myös, että tämä viittaa Jeesuksen kuoleman todella tehneen hengen saamisen mahdolliseksi, mikä taas vahvistaa jakeen 19:30 tulkittamisen siten, että

²²⁷ Barrett 1985, 554. Dodd (1958, 428) ei pysty päättämään, onko kyse Pyhän Hengen antamisesta.

²²⁸ Carson 1991, 621.

²²⁹ Brown 2003, 103.

²³⁰ Joh. 19:31–34 (KR-1933/38).

²³¹ Dunn 2006, 184–185.

siinä on viitattu Pyhään Henkeen ironisella tavalla.²³² Nämä Dunnin ja Brownin esittämät näkemykset vaikuttavat arvioni mukaan hyvin perustelluilta.

Tekstijaksoa 7:37–39 olen aiemmin analysoinut tutkielmani alaluvussa 2.6. Tällöin nousi esille kysymys Jeesuksen ”kirkastamisesta” (7:39). Räisänen esittää näkemyksen, jonka mukaan Jeesuksen ristiinnaulitseminen tapahtumana itsessään tarkoittaa tämän kirkastamista. Kuitenkin tässä korottamisessa on itse asiassa kyse Jeesuksen paluusta taivaaseen, mistä tämä itsekin on täysin tietoinen.²³³ Olen tekstikohdan 7:37–39 analyysissä esittänyt, että tämä Jeesuksen kirkastaminen on kolmiosainen prosessi, jonka muodostavat Jeesuksen ristiinnaulitseminen, hänen ylösnousemuksensa ja taivaaseenastumisensa. Silti on täysin mahdollista ajatella, että Jeesuksen ristiinnaulitsemisella on viitattu koko tähän tapahtumaan, kaikkiin sen kolmeen vaiheeseen. Kun Jeesus on näin kirkastettu, Henki annetaan (7:39).

Analyysin tässä vaiheessa näyttää hyvin ilmeiseltä, että evankeliumijakeissa 19:30 ja 19:34 molemmissa esiintyy viittaus Hengen antamiseen. Kuitenkin tämän lisäksi vaikuttaa yhtä ilmeiseltä, että kummassakaan tapauksessa kyseessä ei ole tekstien ensisijainen tarkoitus; tällöin Hengen antamista ei ole kuvattu niissä, vaan kyseiseen tapahtumaan on viitattu epäsuorasti ja toissijaisesti.

2.13.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen analysoinut tarkasteltavaa tekstijaetta Joh. 19:30 niin tutkimuskirjallisuuden kuin myös omien havaintojeni ja näkemysteni valossa. Seuraavaksi vastaan tämän perusteella tutkielmani alussa asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Ensimmäinen kysymys käsittelee Hengen saamisen teologista merkitystä. Analysoitavassa tekstikohdassa ei käsitellä kyseistä tapahtumaa eksplisiittisesti ja ensisijaisesti, vaan toissijaisesti ja epäsuorasti, kuten edellä on tullut esille. Silti on erittäin ilmeistä, että kun Henki saadaan, toimii Jeesus Hengen antajan tehtävässä; Jeesus on Hengen lähde ja välittäjä, mihin viittaavat Jeesuksen hengenantaminen ristillä sekä hänen kylkihaavastaan vuotanut vesi. Tämän lisäksi Hengen saaminen toimii merkinä siitä, että Jeesus on saanut tehtävänsä päätökseen; hänen ristillä lausumansa viimeinen sana linkittyy näet selvästi sitä tekstissä lähes välittömästi seuraavaan hengenantamiseen. Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen palaamista taivaaseen, se on, hänen kirkastamistaan/korottamistaan.

²³² Brown 2003, 102.

²³³ Räisänen 2010, 219.

Toisen kysymyksen avulla keskityn tarkastelemaan sitä, millainen Hengen saaminen on tapahtumana. Kuitenkaan tähän kysymyksen en kykene vastaamaan analysoitavan tekstin perusteella, koska siinä ei käsitellä kyseistä tapahtumaa.

Kolmas kysymys liittyy siihen, milloin Hengen saaminen tapahtuu. Edellä esitetyn analyysin perusteella näyttää siltä, että jakeessa 19:30 kuvattu Jeesuksen kuolema ristillä ei todennäköisesti ole Hengen saamisen hetki, eikä myöskään sen antamisen. Kuitenkin Jeesuksen ristiinnaulitseminen on ensimmäinen vaihe siinä kirkastamisen prosessissa, johon sisältyvät myös hänen ylösnousemuksensa ja taivaaseenastumisensa. Koska näistä vaiheista kaksi jälkimmäisinä mainittua ovat evankeliumin narratiivin tässä vaiheessa vielä toteutumatta, voidaan perustellusti ajatella, että ristinkuolemansa hetkellä Jeesus ei ollut vielä täysin kirkastettu. Siksi voidaan ajatella, että Hengen saaminen tulee olemaan mahdollista jakeessa 19:30 kuvatun tapahtuman jälkeen tulevaisuudessa, sitten kun Jeesus on astunut takaisin taivaaseen; Jeesuksen täydellinen kirkastaminen toimii näet edellytyksenä Hengen saamiselle, niin kuin analyysissä nousi esiin. Analysoitavassa tekstijakeessa ei ole kuitenkaan esitetty, milloin Jeesuksen taivaaseenastuminen tapahtuu. Tarkastelen tätä asiaa vielä lisää työni seuraavassa alaluvussa, tekstijakson 20:21–23 kohdalla.

2.14 Jeesuksen puhallus ja Pyhä Henki (Joh. 20:21–23)

2.14.1 Alkuteksti ja suomennos

21 εἶπεν οὖν αὐτοῖς [ὁ Ἰησοῦς] πάλιν· εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.

22 καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε πνεῦμα ἅγιον·

23 ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφένονται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται.

21 Niin Jeesus sanoi taas heille: ”Rauha teille! Niin kuin Isä on lähettänyt minut, lähetän myös minä teidät.”

22 Ja sanottuaan tämän hän puhalsi ja sanoi heille: ”Saakaa Pyhä Henki.”²³⁴

23 Joiden synnit te annatte anteeksi, ne ovat heille anteeksiannetut, [ja] joiden [synnit] te pidätätte, ne ovat [heille] pidätetyt.”

²³⁴ Tässä jakeessa suomennokseni poikkeaa kirkkoraamatuista (KR-1933/38; KR-1992) kahdessa merkittävässä kohdassa:

1) Olen kääntänyt Jeesuksen sanat muodossa ”Saakaa Pyhä Henki”, koska se tuo paremmin esiin ajatuksen Hengestä annettuna lahjana kuin kirkkoraamattujen versio ”Ottakaa Pyhä Henki”.

2) Kirkkoraamatuissa Jeesuksen todetaan puhaltaneen ”heidän päällensä” (KR-1933/38) ja ”heitä kohti” (KR-1992). Kuitenkin tässä jakeessa esiintyvä verbi ἐμφυσάω on absoluuttisessa muodossa, joka tulee kääntää ilman tekemisen kohdetta (Carson 1991, 652). Näin olen käänneksessäni tehnyt.

2.14.2 Eksegeettinen analyysi

Viimeinen analysoitava tekstijakso kuuluu Johanneksen evankeliumin lukuun 20. Kyseinen luku alkaa kertomuksella Jeesuksen tyhjästä haudasta (20:1–10), jonka jälkeen ylösnoussut Jeesus ilmestyy Magdalan Marialle (20:11–18). Tätä seuraa Jeesuksen ilmestyminen opetuslapsilleen saman viikonpäivän iltana (20:19–23), ja analysoitava tekstikohta on osa tätä tapahtumaa.

Tekstijaksossa 20:21–23 Jeesus puhuu opetuslapsilleen siitä tehtävästä, jota varten hän lähettää heidät. Jakeeseen 20:22 sisältyy käsite *πνεῦμα ἅγιον* (”Pyhä Henki”), joka on aiemmin ollut esillä myös evankeliumin jakeissa 1:33 ja 14:26. Kyseessä on ensimmäinen tekstikohta, jossa ylösnoussut Jeesus ilmaisee opetuslapsilleen jotakin Henkeen liittyvää. Samalla tekstijake 20:22 on koko Johanneksen evankeliumin viimeinen kohta, jossa Henki mainitaan.

Analysoitava tekstijakso sisältää lukuisia yhtäläisyyksiä Apostolien tekojen kuvaukseen Pyhän Hengen vuodattamisesta helluntaipäivänä. Teksti on seuraava:

Ja kun helluntaipäivä oli tullut, olivat he kaikki yhdessä koolla. Ja tuli yhtäkkiä humaus taivaasta, niinkuin olisi käynyt väkevä tuulispää, ja täytti koko huoneen, jossa he istuivat. Ja he näkivät ikäänkuin tulisia kieliä, jotka jakaantuivat ja asettuivat heidän itse kunkin päälle. Ja he tulivat kaikki Pyhällä Hengellä täytetyiksi ja alkoivat puhua muilla kielillä, sen mukaan mitä Henki heille puhuttavaksi antoi.²³⁵

Kyseisessä Apostolien tekojen tekstijaksossa on kuvattu, miten Jeesuksen opetuslapset tulivat täyteen Pyhää Henkeä. Luukkaan kaksoisteoksessa tämä tapahtuu 50 päivän kuluttua pääsiäisestä, helluntaina. Tutkittavassa Johanneksen evankeliumin tekstikohdassa 20:21–23 Jeesus puhuu opetuslapsilleen Pyhän Hengen saamisesta ylösnousemuksensa päivän iltana pääsiäisjuhlan aikaan. Tämä vertailu johdattaa tarkastelemaan merkittävää eksegeettistä kysymystä, joka on analysoitavan tekstin ymmärtämisen kannalta varmasti kaikkein tärkein: Saavatko opetuslapset Pyhän Hengen tekstikohdassa Joh. 20:22? Siirryn tarkastelemaan sitä yksityiskohtaisesti.

Käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa esiintyy erilaisia näkemyksiä tästä kysymyksestä tutkijoiden kesken; heistä suurin osa pitäätyy siihen, että Jeesus todella antaa opetuslapsilleen Pyhän Hengen tässä evankeliumijakeessa 20:22.²³⁶ Tämä ei kuitenkaan ole ainoa tulkinta, joka tutkimuskirjallisuudessa on esitetty; evankelistalla saattoi myös olla tiedossaan kaksi aivan erillistä Hengen antamisen tapahtumaa, joista hän on maininnut tässä yhteydessä (20:22) ainoastaan toisen.²³⁷

²³⁵ Ap. t. 2:1–4 (KR-1933/38).

²³⁶ Levison 2009, 372; Barrett 1985, 570; Räisänen 2010, 381 n. 29; Dodd 1958, 222; Haenchen 1984b, 211; Brown 2003, 112; Weissenrieder 2014, 81; Smit 2016, 456; Buch-Hansen 2010, 399; Bennema 2003, 54; Uutela 1974, 52. Vrt. Johnston 1970, 11.

²³⁷ Dunn 1984, 177; Blomberg 2001, 266–267. Vrt. Morris 1995, 747–748.

Kolmas tutkimuskirjallisuudessa esitetty vaihtoehto on näkemys, jonka mukaan Jeesuksen puhallus ja käskysanat jakeessa Joh. 20:22 ymmärretään ”näyteltynä vertauksena” (*acted parable*) tulevasta täyttymyksestä.²³⁸ Vaikuttaa siltä, että näiden kolmen lisäksi ei ole esitettävissä muita varteenotettavia vaihtoehtoja.

Oman arvioni perusteella olen tullut siihen tulokseen, että näistä tulkinnoista todennäköisin on kolmas. Carson on esittänyt kommentaarissaan tämän tueksi lukuisia todisteita. Seuraavaksi esittelen niistä – arvioni mukaan – tärkeimmät, joista kohdat 1–5 nousevat Johanneksen evankeliumin sisältä:

1. Jakeessa 20:22 käytetyn verbin *ἐμφυσάω* perusmerkitys on ”puhaltaa”. Mikäli sen avulla on tarkoitus ilmaista ajatus ”puhaltaa johonkin”, edellyttää tämä jonkinlaista syntaktista lisärakennetta, mihin viittaavat verbin käyttötavat Septuagintassa. Jakeessa 20:22 verbiin *ἐνεφύσησεν* ei liity tällaista rakennetta, joten se tulee kääntää muodossa ”hän puhalsi”.
2. Imperatiivin käyttö jakeessa 20:22 ei välttämättä merkitse tapahtuman välittömyyttä, kuten osoittaa imperatiivi jakeessa 17:5. Lisäksi monissa evankeliumin kohdissa Jeesus puhuu ”hetkestään” kuin se olisi jo tullut (esim. 12:23, 31; 13:31; 17:1, 5).
3. Jeesuksen seuraajien elämässä ei näytä esiintyvän Hengen aikaansaamaa muutosta jakeen 20:22 jälkeen kuvatuissa tapahtumissa.
4. Evankelista mainitsee, että kohdassa 20:22 esitetty kohtausta tapahtuu ensimmäisenä pääsiäispäivänä (20:19). Kuitenkaan tämä ei liity selkeästi osaksi hänen teologista ajatteluaan.
5. Tuomas ei ollut läsnä jakeessa 20:22 kuvatun tapahtuman hetkellä, eikä hänen uskoontulonsa yhteydessä ole mainittu Henkeä (Carson viittaa tässä Beasley-Murrayn tutkimukseen).
6. Johanneksen evankeliumin tekijä saattoi tuntea kertomuksen helluntain tapahtumasta (Ap. t. 2). Mikäli kyseessä on historiallinen tapahtuma, evankelista on voinut käyttää sitä menneisyyden kiintopisteenä. Silloin jakeessa Joh. 20:22 odotetaan vertauskuvallisella tavalla sitä Hengen saamisen tapahtumaa, jonka kirkko on evankeliumin kirjoittamisaikana jo saanut kokea.²³⁹

Carsonin näkemyksensä tueksi esittämät todisteet näyttävät olevan vakuuttavia. Siksi olen päättänyt tässä tutkielmassani pitäytyä jakeen Joh. 20:22 tulkinnassani

²³⁸ Carson 1991, 655.

²³⁹ Carson 1991, 651–655.

kyseiseen näkemykseen; tällöin jakeessa esiintyy näytelty vertaus Pyhän Hengen saamisesta. Carsonin mukaan Johanneksen evankeliumiin sisältyy myös toinen vastaavanlainen tapahtuma, jossa Jeesus suorittaa opetuslastensa jalkojen pesun (13:8); siinä on näytelty vertaus hengellisestä pesusta, jonka Jumalan Karitsa saa aikaan kuolemallaan.²⁴⁰

Carsonin näkemyksen tueksi on mahdollista esittää havainto, joka tulee ilmi jakeen Joh. 20:22 lähiluvussa; siinä kuvataan Jeesuksen puhallus ja sanat Pyhästä Hengestä. Kerronnan tasolla ei kuitenkaan esitetä, että Henki olisi tällöin annettu. Tässä asiassa jae poikkeaa merkittävästi Apostolien tekojen helluntaikuvauksesta (2:1–4), jossa tekstin kerronnan tasolla eksplisiittisesti kuvataan Pyhällä Hengellä täyttyminen. Tämä havainto osaltaan heikentää vaihtoehtoisia tulkintoja, joiden mukaan Henki saadaan evankeliumijakeessa Joh. 20:22. Onkin syytä todeta, että edellä mainituista vaihtoehdoista ensimmäinen ei sovi hyvin yhteen evankeliumin sisältämän muun tekstin kanssa, toinen taas on tarpeettoman monimutkainen.

Tutkielmassani olen aiemmin esittänyt tekstijakson Joh. 7:37–39 analyysin yhteydessä, että Jeesus kirkastetaan kolmivaiheisella tavalla, ristiinnaulitsemisen, ylösnousemuksen ja taivaaseenastumisen kautta. Kyseisessä tekstijaksossa tulee selkeästi esille, että Henki annetaan vasta Jeesuksen kirkastamisen jälkeen (7:39). Tällöin Hengen saaminen edellyttää Jeesuksen taivaaseenastumista, koska se tuo hänen kirkastamisensa päätökseen. Johanneksen evankeliumissa viitataan useita kertoja siihen, että Jeesus palaa takaisin taivaaseen, esimerkiksi jakeissa 8:21–23. Mutta milloin Jeesuksen taivaaseenastuminen tapahtuu? Tutkimuskirjallisuudessa myös tämän kysymyksen kohdalla tutkijoiden näkemykset selvästi jakautuvat. Sen voidaan ajatella kulminoituvan analysoitavaa jacta Joh. 20:22 edeltävään kohtaukseen, jossa ylösnoussut Jeesus ilmestyy Magdalan Marialle. Siihen näet sisältyy seuraava kiistanalainen tekstijae:

Jeesus sanoi hänelle [Marialle]: ”Älä minuun koske, sillä en minä ole vielä mennyt ylös Isäni tykö; mutta mene sinä minun veljeni tykö ja sano heille, että minä menen ylös, minun Isäni tykö ja teidän Isänne tykö, ja minun Jumalani tykö ja teidän Jumalanne tykö.”²⁴¹

Kyseinen jae liittyy kysymykseen siitä, tapahtuiko Jeesuksen taivaaseenastuminen ennen hänen ilmestymistään opetuslapsilleen saman päivän iltana (20:19–23). Käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa näkemykset ovat tässäkin jakautuneet; osa

²⁴⁰ Carson 1991, 655. Samoin Morris (1995, 548) näkee tässä viittauksen Kristuksen antamaan synneistä vapauttavaan pesuun. Barrett (1985, 436) tulkitsee jalkojenpesun olevan symbolinen narratiivi, joka esittää opetuslasten puhdistumista synneistä ristiinnaulitun Kristuksen uhriverellä, sekä viittavan kenties myös toissijaisesti kasteen ja ehtoollisen sakramenteihin.

²⁴¹ Joh. 20:17 (KR-1933/38).

tutkijoista esittää Jeesuksen astuneen taivaaseen ennen jakeessa 20:22 kuvattua tapahtumaa.²⁴² Toiset tutkijat taas edustavat näkemystä, jonka mukaan Jeesus ei ollut vielä siinä vaiheessa astunut taivaaseen.²⁴³ Näistä tulkinnoista pitäydyn itse jälkimmäiseen vaihtoehtoon, koska se sopii luontevammin yhteen evankeliumin kokonaisuuden kanssa, ja vastaa myös parhaiten omaa tulkintaani jakeesta 20:22. Lisäksi on syytä todeta jakeiden 20:17–18 lähiluvun perusteella, että kerronnan tasolla niissä ei eksplisiittisesti todeta Jeesuksen nousseen taivaaseen, toisin kuin Luukkaan kaksoisteoksessa (Luuk. 24:51; Ap. t. 1:9). Tällöin tekstissä Joh. 20:17 on kyseessä ylösnousseen Jeesuksen ilmoitus tulevasta taivaaseenastumisestaan, mikä vahvistaa kaikki hänen aiemmin antamansa lupaukset tästä asiasta.

Mutta mitä merkitsee jakeessa 20:17 Jeesuksen puheessa esiintyvä kreikan-kielinen ilmaus μή μου ἄπτου? KR-1933/38:ssa se on käännetty muodossa: ”Älä minuun koske”. Buch-Hansenin mukaan kyseisillä sanoilla Jeesus antaa Marialle ohjeen; tämän ei tule koskea häneen, koska hän ”ei vielä” ole astunut Isän luokse taivaaseen. Tämä kieltö johtuu Buch-Hansenin näkemyksessä siitä, että Jeesus on tässä vielä muodonmuutoksen tilassa; Jeesuksen fyysinen ruumis siirtyy Jumalan hengelliseen olotilaan, jota kuvaa taivaaseenastumisen metafora. Kun Tuomas saa myöhemmin Jeesukselta kutsun koskea tämän haavoja, on siinä vaiheessa Buch-Hansenin mukaan muutosprosessi edennyt merkittävästi. Kuitenkin tämä prosessi on vielä kesken, koska Tuomas näkee Jeesuksella yhä olevan fyysisen ruumiin.²⁴⁴

Kyseisen jakeen 20:17 tulkinnan lisäksi tutkimuskirjallisuudessa on esitetty myös toisenlainen näkemys; Carson tulkitsee tässä alkutekstin ilmauksen μή μου ἄπτου esittävän ajatuksen ”Lakkaa koskemasta minuun” tai ”Lakkaa pitämästä minusta kiinni”; kyseisessä kohdassa Maria oli näet todennäköisesti heittäytynyt kasvoilleen maahan ja tarttunut Jeesuksen jalkoihin (vrt. Matt. 28:9). Kuitenkin, vaikka Maria nyt uskookin Jeesuksen elävän, hänen intohimoinen takertumisensa Jeesukseen johtuu siitä, että hän ei ymmärrä tapahtumassa olevia asioita; Jeesus ei ole katoamaisillaan, koska hän ei ole vielä astunut taivaaseen, mutta näin olisi pian tapahtuva. Tästä syystä Jeesus kieltää tässä Mariaa takertumasta häneen. Sen sijaan Tuomaan tapauksessa tilanne on Carsonin mukaan kokonaan toinen; Jeesus kutsuu Tuomasta koskemaan, sillä tämä ei vielä usko hänen olevan ylösnousnut.²⁴⁵ Carsonin tulkinta vaikuttaa todennäköisemmältä kuin Buch-Hansenin esittämä.

²⁴² Dodd 1958, 443; Barrett 1985, 565–566; Haenchen 1984b, 210; Buch-Hansen 2010, 317.

²⁴³ Carson 1991, 645; Morris 1995, 742. Vrt. Blomberg 2001, 264.

²⁴⁴ Buch-Hansen 2010, 397, 401. Vrt. Haenchen 1984b, 210.

²⁴⁵ Carson 1991, 644–645. Vrt. Morris 1995, 742–743.

Evankeliumijakeessa Joh. 20:17 ylösnoussut Jeesus ilmoittaa Magdalan Marialle, että hän on nouseva taivaaseen Isänsä ja Jumalansa luo. Vaikka tämä tapahtuma ei vielä toteudu kyseisessä tekstikohdassa, on siinä esitetty ylösnouseen antama vahvistus tulevalle taivaaseenastumiselleen. Voidaan ajatella, että vastaavanlainen tilanne on kuvattu jakeessa Joh. 20:22; siinä ylösnoussut Jeesus vahvistaa opetuslapsilleen lupaukset Pyhän Hengen saamisesta (1:33; 14:26), tapahtumasta, jonka nämä saivat kokea myöhemmin tulevaisuudessa.

Mutta onko mahdollista ajatella, että Johanneksen evankeliumissa ei esiinny lainkaan kuvausta Hengen saamisen toteutumisesta? Tähän kysymykseen saadaan valaistusta Markuksen evankeliumista; siinä Jeesus näet lupaa opetuslapsilleen, että ylösnousemuksensa jälkeen hän menee Galileaan heidän edellään (14:28). Tyhjällä haudalla olevat naiset saavat nuorelta mieheltä käskyn mennä kertomaan Jeesuksen opetuslapsille, että Jeesus menee heidän edellään Galileaan, jossa nämä saavat nähdä hänet (16:7). Kuitenkaan Markuksen evankeliumissa ei ole kuvattu kyseisen lupauksen täyttymistä, vaan narratiivi päättyy ikään kuin kesken (16:8). Tämän perusteella voidaan ajatella, että Johanneksen evankeliumissa saattaa olla kyseessä samanlainen tilanne Hengen saamisen kohdalla; tällöin evankeliumissa on esitetty lupaukset Hengen saamisesta, vaikka kyseinen tapahtuma kävi toteen narratiivissa kuvattujen tapahtumien jälkeen tulevaisuudessa.

Entä ymmärsivätkö opetuslapset Jeesuksen esittäneen näytellyn vertauksen? Tästä asiasta tekstissä ei ole kerrottu, mutta tilanne voi olla samankaltainen kuin edellä mainitussa opetuslasten jalkojenpesussa; sen aikana Jeesus sanoo Pietarille, ettei tämä vielä käsitä Jeesuksen tekoa, mutta ymmärtää myöhemmin (Joh. 13:7). Tällöin Pietari ei jalkojenpesun hetkellä ymmärtänyt, mikä oli sen oikea merkitys. On mahdollista, että jakeessa Joh. 20:22 kuvatun tapahtuman kohdalla oli samoin. Tämä ajatus sopii hyvin yhteen Johanneksen evankeliumin kokonaisuuden kanssa; teoksessa mainitaan useita kertoja, että Jeesuksen opetuslapset eivät aluksi olleet ymmärtäneet asioita vaan vasta jälkeenpäin, kuten jakeessa 20:9.

Tässä yhteydessä on vielä syytä korostaa, että edellä esittämäni jakeen 20:22 tulkinta ”näyteltynä vertauksena” liittyy tutkielmani metodiikkaan; noudatan tässä tekstisuuntautunutta lähestymistapaa, jonka tutkimuskohteena on evankeliumin valmis teksti kokonaisuudessaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yksittäisten tekstikohtien tulkinnassa otetaan huomioon kaikki niiden ymmärtämisen kannalta relevantit tekstit koko evankeliumista. Carsonin esittämä tulkinta jakeesta 20:22 nousee Johanneksen evankeliumiin sisältyvistä kirjallisista piirteistä, jotka antavat

viitteitä kuvatun tapahtuman vertauskuvallisuudesta; tällöin jae 20:22 on tulkittu osana evankeliumin kirjallista kokonaisuutta. Jos tekstijakso 20:21–23 tulkittaisiin täysin itsenäisenä kokonaisuutena, erillään kaikesta muusta tämän evankeliumin materiaalista, olisi luontevaa tulkita jae 20:22 Pyhän Hengen saamisen hetkeksi. Valmiin teoksen näkökulmasta taas näytelty vertaus näyttää olevan todennäköisin, sillä kyseinen tulkinta sopii luontevasti yhteen koko evankeliumin kanssa.

Analysoitavassa tekstijaksossa Jeesus ”puhalsi” (ἐνεφύσησεν) juuri ennen Pyhää Henkeä koskevia sanojaan. Mitä tämä puhaltaminen merkitsee Jeesuksen antamassa näytellyssä vertauksessa? On varsin todennäköistä, että tällöin Jeesus imitoi tuulen puhallusta ja siitä kuuluvaa ääntä. Johanneksen evankeliumissa on näet aiemmin jakeessa 3:8 rinnastettu toisiinsa ”Henki” ja ”tuuli” (sana πνεῦμα tarkoittaa molempia). Tämän lisäksi on hyvin kiintoisaa, että Apostolien tekojen kuvauksessa Pyhän Hengen vuodatuksesta (2:1–4) aluksi taivaasta tulee humaus, kuin väkevä tuulenpuuska. Tällöin Jeesuksen puhallus jakeessa Joh. 20:22 voisi ennakoita tämäntyyppistä Pyhän Hengen saamista, erityisesti jos helluntaikuvaus on vaikuttanut Johanneksen evankeliumin tekstin taustalla, kuten Carson esitti.²⁴⁶

Tutkimuskirjallisuuden valossa näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että jakeessa Joh. 20:22 oleva verbi ἐμφυσάω sisältää myös muita merkityksiä. Monografiassaan Levison esittää kolme Septuagintan (LXX) tekstiä, joissa kyseinen verbi esiintyy; nämä VT:n tekstikohdat ovat 1. Moos. 2:7, 1. Kun. 17:17–24 ja Hes. 37:9–10.²⁴⁷ Esitän seuraavaksi alkutekstit niistä keskeisistä jakeista, joissa verbiä ἐμφυσάω on käytetty, kuten myös laatimani suomennokset:

1. Moos. 2:7

καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν.

Ja Jumala muovasi ihmisen maan tomusta, ja puhalsi hänen kasvoihinsa elämän henkäyksen; niin ihminen tuli eläväksi sieluksi.

1. Kun. 17:21

καὶ ἐνεφύσησεν τῷ παιδαρίῳ τρις καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν κύριον καὶ εἶπεν Κύριε ὁ θεός μου, ἐπιστραφήτω δὴ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαρίου τούτου εἰς αὐτόν.

²⁴⁶ Kuitenkaan Carsonin tulkinta ei edellytä, että evankelista olisi tuntenut helluntaitradition.

²⁴⁷ Levison 2009, 369–371.

Ja hän [Elia] puhalsi pieneen poikaan kolmesti, ja huusi avukseen Herraa. Hän sanoi: ”Herra, minun Jumalani, palatkoon nyt tämän pienen pojan sielu häneen.”

Hes. 37:9

καὶ εἶπεν πρὸς με Προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα, προφήτευσον, υἱὲ ἀνθρώπου, καὶ εἰπὸν τῷ πνεύματι Τάδε λέγει κύριος Ἐκ τῶν τεσσάρων πνευμάτων ἔλθε καὶ ἐμφύσησον εἰς τοὺς νεκροὺς τούτους, καὶ ζησάτωσαν.

Ja hän [Herra] sanoi minulle [Hesekielille]: ”Profetoi hengestä, profetoi, ihmisen poika, ja sano hengelle: ’Näin sanoo Herra: Tule neljästä tuulesta ja puhalla näihin kuolleisiin, ja he eläkööt.’”

Levisonin mukaan verbin ἐμφυσάω käyttö jakeessa Joh. 20:22 (ainoa esiintyminen UT:ssa) viittaa siihen, että ainakin yksi näistä teksteistä on vaikuttanut kuvauksen taustalla. Tässä on kyse opetuslasten ylösnousemuksesta ja uudelleen luomisesta; heistä tulee uusi yhteisö, jolle on annettu uusi tehtävä ja uusi auktoriteetti.²⁴⁸ Tämä Levisonin näkemys vaikuttaa hyvin perustellulta. Vaikka itse tulkitsenkin jakeen Joh. 20:22 siten, että Jeesus esittää siinä näytellyn vertauksen tulevasta tapahtumasta, merkitsee tämä Pyhän Hengen saaminen selkeästi uutta luomista ja ylösnousemusta.

Entä miten analysoitava jae liittyy lähikontekstin jakeisiin 20:21 ja 20:23? Räisäsen mukaan ylösnoussut Jeesus puhaltaa henkensä apostoleihinsa, jotta nämä voisivat toimia uskonyhteisön johtajina sekä hallita sitä. Tähän heidän tehtävänsä kuuluu myös kirkkokurin harjoittaminen, jolloin synnit annetaan anteeksi tai sitten anteeksianto kielletään (vrt. Matt. 18).²⁴⁹ Tekstijaksossa Joh. 20:21–23 tulee esille tämä opetuslasten tehtävä, jonka he saavat Jeesukselta.²⁵⁰ Näyttää kuitenkin siltä, että he eivät astuneet kyseiseen tehtäväänsä ennen Pyhän Hengen saamista; vasta kun he olivat saaneet luvattun Hengen, saattoivat he aloittaa luvattun tehtävänsä.

2.14.3 Tutkimuskysymysten vastaukset

Olen tähän mennessä analysoinut tekstijaksoa Joh. 20:21–23 sekä hyödyntämällä tutkimuskirjallisuutta että esittämällä omia havaintojani ja näkemyksiäni. Tämän pohjalta esitän seuraavaksi vastaukset kolmeen tutkimuskysymykseen, jotka olen asettanut tutkielmani johdantoluvussa.

²⁴⁸ Levison 2009, 371.

²⁴⁹ Räisänen 2010, 242, 381 n. 29.

²⁵⁰ Vrt. Jeesuksen antama ”lähetyskäsky” (Matt. 28:18–20).

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla keskityn tarkastelemaan Hengen saamisen teologista merkitystä. Analysoitavassa tekstijaksossa nousee esiin monia tällaisia merkityksiä: Hengen saaminen on lahja, joka tulee Jeesuksen opetuslasten osaksi. Hengen avulla Jeesus lähettää omansa suorittamaan sitä tehtävää, jonka he ovat Herraltaan saaneet. Kun Jeesus antaa opetuslapsilleen Hengen, merkitsee se heidän kohdallaan uutta, hengellistä luomista; samoin kuin Jumala puhalsi elämän henkäyksen ensimmäiseen ihmiseen Genesiksen luomiskertomuksessa, niin myös Jeesus puhaltaa Hengen opetuslapsiinsa. Sen lisäksi Hengen saaminen merkitsee hengellistä ylösnousemista; Henki puhaltaa opetuslapsiin, jotta nämä tulisivat eläviksi, niin kuin kuolleiden ruumiit Hesekielin näyssä ja profeetta Elian henkiin herättämä pieni poika. Edellä mainitun lisäksi on ilmeistä, että Hengen saaminen merkitsee kutsua siihen tehtävään, jonka Jeesus on seurakunnalleen antanut. Tämä johtuu siitä, että Henki luo opetuslapset uudeksi uskonyhteisöksi, jolle on annettu niin uusi tehtävä kuin uusi auktoriteetti; ainoastaan Hengen voimalla opetuslapset voivat johtaa ja hallita tätä Jeesuksen seuraajien yhteisöä. Heidän valtansa syntien anteeksiantamiseen ja pidättämiseen on suoraa seurausta Hengen saamisesta.

Toisessa tutkimuskysymyksessä käsittelemäni sitä, millainen tapahtuma Hengen saaminen on luonteeltaan. Analysoitavassa tekstijaksossa Jeesus esittää näytellyn vertauksen Hengen saamisesta opetuslapsilleen; tähän sisältyvät puhallus ja sanat Pyhästä Hengestä. Tällöin puhallus toimii vertauskuvana, joka symboloi Hengen saamisen tapahtumaa: se on kuin tuulen puhallus. Kyseisen vertauskuvan pohjalta on mahdollista ajatella, että tuulen tavoin ihminen voi tuntea Hengen vaikutuksen, mutta ei nähdä itse Henkeä. Lisäksi tuulen puhaltaessa sen äänen voi kuulla, mikä saattaa olla totta myös Hengen saamisen tapahtumasta, kuten Apostolien tekojen kuvauksessa helluntaipäivästä. Jeesuksen puhallus imitoi näet tuulen puhallusta.

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyy Hengen saamisen ajankohtaan. Tässä analysoitavassa tekstijaksossa ylösnoussut Jeesus antaa apostoleilleen lupauksen Hengen saamisesta, mutta kyseistä tapahtumaa ei ole tekstissä esitetty. Vaikuttaa siltä, että Johanneksen evankeliumin mukaan Hengen saaminen koittaa teoksessa kerrottujen tapahtumien jälkeen, joskus tulevaisuudessa. Kirjoittajan omasta näkökulmasta tämä Hengen saaminen on toteutunut menneisyydessä, ehkä helluntaina. Kuitenkaan evankeliumissa ei ole esitetty Hengen saamiselle tarkkaa ajankohtaa. Siksi tekstijakson Joh. 20:21–23 analyysin perusteella ei ole mahdollista vastata tämän tarkemmin kysymykseen Hengen saamisen ajankohdasta. Voin siksi todeta, että evankeliumin teksti jättää kysymyksen tältä osin avoimeksi.

3 Synteesi

3.1 Evankeliumitekstien yhdistäminen keskenään

Tutkielmani analyysivaiheessa olen tehnyt eksegeettisiä analyyseja kaikista niistä Johanneksen evankeliumin teksteistä, jotka auttavat ymmärtämään tässä teoksessa esiintyvää näkemystä Hengen saamisesta. Näissä teksteissä on käytetty käsitteitä ”Pyhä Henki”, ”Henki”, ”Totuuden Henki” ja ”Puolustaja”. Siksi analyysivaiheen tulosten synteesin näkökulmasta on tärkeää selvittää, onko näiden eri käsitteiden avulla viitattu samaan entiteettiin; ainoastaan silloin synteesissä on mahdollista yhdistää keskenään tekstit, joissa Hengestä on käytetty erilaisia käsitteitä.

Oman arvioni mukaan vaikuttaa todennäköisimmältä, että edellä mainitut neljä käsitettä tarkoittavat samaa entiteettiä. Tällöin ”Henki” on entiteetin peruskäsite, johon voidaan liittää lisämääreitä kuvaamaan Hengen erilaisia funktioita; ”Pyhä Henki” korostaa sitä, miten Henki pyhittää Jeesuksen opetuslapset (20:22), asettaen heidät erilleen maailmasta. Vastaavasti käsite ”Totuuden Henki” tuo esiin Hengen tehtävän totuuden opettajana (15:26; 16:13). ”Puolustaja” taas kertoo siitä tehtävästä, jossa Henki puolustaa Jeesuksen opetuslapsia (14:16; 16:7–8). Edellä esittämäni näkemystä erilaisten Hengen käsitteiden samaistamisesta tukee myös se evankeliumista tehty havainto, että kohdassa 14:16–17 käsitteet ”Puolustaja” ja ”Totuuden Henki” viittaavat samaan kohteeseen, samalla tavoin kuin ”Puolustaja” ja ”Pyhä Henki” jakeessa 14:26. Käsitteiden samaistaminen näyttää luonteelta ja niiden vastakkainasettelu varsin keinotekoiselta; mikään evankeliumissa itsessään ei viittaa siihen, että edellä mainitut neljä käsitettä viittaisivat eri kohteisiin.

Seuraava analyysivaiheen tulosten synteesi tapahtuu siitä lähtökohdasta, että käsitteet ”Pyhä Henki”, ”Henki”, ”Totuuden Henki” ja ”Puolustaja” tarkoittavat yhtä ja samaa entiteettiä tässä evankeliumissa. Siksi pyrin yhdistämään teksteissä esitetyt näkemykset Hengestä yhdeksi kokonaisuudeksi.

3.2 Hengen saamisen teologinen merkitys

Tutkielmani johdannossa asetin kolme tutkimuskysymystä, joista ensimmäisenä on: Mitä Hengen saaminen merkitsee teologisesti? Tämän kysymyksen avulla olen tarkastellut niitä teologisia merkityksiä, jotka Hengen saamiseen on liitetty tässä evankeliumissa.

Johanneksen evankeliumissa Hengen saaminen merkitsee teologisesti hyvin monenlaisia asioita. Se on Pyhän Hengen kaste, jonka voi antaa ainoastaan Jeesus, Israelin luvattu Messias. Kyseessä on hengellinen uudelleensyntyminen vedestä ja

Hengestä, välttämätön edellytys sisäänkäymälle Jumalan valtakuntaan. Henki on Jumalan antama lahja, jonka avulla hän lähettää sananpalvelijansa julistustyöhön. Hengen saaminen tekee ihmisen osalliseksi Jumalan olemuksesta ja mahdollistaa siten Jumalan oikean palvomisen Hengessä ja totuudessa. Henki tekee ihmisen eläväksi ja antaa uuden elämän osana Israelia, Jumalan valittua kansaa. Hengen saaminen on mahdollista ainoastaan Jeesukseen uskoville, sillä he saavat uskonsa ansiosta juoda Hengen elävää vettä Kristuksesta. Henki myös yhdistää Jeesuksen opetuslapset sosiaalisiksi ryhmäksi, joka on pyhitetty Jumalalle maailmasta.

Edellä mainitun lisäksi Hengen saamisen teologisiin merkityksiin sisältyvät Jeesuksen läsnäolo opetuslastensa keskuudessa ja Hengen tehtävä Puolustajana. Uskonyhteisössä Henki myös antaa opetusta Jeesuksen elämän ja pyhien tekstien oikein ymmärtämiseksi. Henki jatkaa Jeesuksen omaa todistusta opetuslapsilleen, jotka taas Hengen avulla todistavat Jeesuksesta maailmalle. Hengen saaminen on Jeesuksen opetuslapsille iankaikkisen elämän todellisuutta, mutta maailman Henki osoittaa syylliseksi. Henki jatkaa Jeesuksen työtä Jumalan ilmoituksen julistajana, johdattaen opetuslapsia Jumalan totuudessa. Hengen saaminen merkitsee myös Jeesuksen tehtävän tulemistä päätökseen ja hänen paluutaan taivaaseen. Jeesuksen antama Henki saa aikaan hänen opetuslastensa hengellisen uudelleen luomisen ja ylösnousemuksen; tällöin heistä tulee uusi uskonyhteisö, jolle Jeesus on antanut tehtävän. Hengen saaminen merkitsee Jeesuksen antamien lupauksen täyttymistä.

Kaikki edellä esitetyt teologiset merkitykset on liitetty yhteen ja samaan Henkeen, koska tässä evankeliumissa ei esiinny ajatusta useammasta Hengestä. Tällöin Hengen saaminen pitää sisällään useita erilaisia teologisia merkityksiä, jotka täydentävät toisiaan ja rikastuttavat kuvaa Hengen saamisesta.

3.3 Hengen saamisen tapahtuma

Toinen johdannossa asetetuista tutkimuskysymyksistä – Millainen tapahtuma on Hengen saaminen? – tarkastelee Hengen saamisen luonnetta tapahtumana. Tällöin pyrin selvittämään, mitä tekstien perusteella voidaan sanoa tästä tapahtumasta.

Johanneksen evankeliumin tekstien perusteella rakentamani kuva Hengen saamisen tapahtumasta on monivivahteinen. Sen voidaan ajatella olevan ainakin jossain määrin samankaltainen kuin Hengen laskeutuminen taivaasta Jeesuksen ylle. Hengen saamista on myös mahdollista verrata veteen upottautumiseen, jonka avulla kuvataan tapahtuman kokonaisvaltaisuutta. Lisäksi tuulen puhaltaminen voi kuvata sitä, miten ihmisen on mahdollista vain kokea Hengen saaminen, mutta ei vaikuttaa siihen. Hengen saaminen on luonteeltaan tapahtuma, jonka merkitys ja

vaikutus ovat mittaamattomat. Vertauskuvallisesti tapahtuma voidaan rinnastaa veden juomiseen, koska Hengen elävä vesi sammuttaa ihmisen hengellisen janon ainaisesti. Hengen saamisessa eläväksi tekevä Jumalan Henki tulee sisään ihmisen lihalliseen ruumiiseen, herättäen sen eloon. Henki on tällöin uskovaisen ihmisen sisimmässä, koskettaen näin ihmisen syvintä olemusta. Tämä tapahtuma voi olla luonteeltaan kouristukseen verrattava ja ihmisen tahdosta riippumaton.

Edellä esitettyjen lisäksi Hengen saamisen tapahtumaa voidaan kuvata myös muilla tavoilla. Kyseessä on tapahtuma, jonka avulla Jeesukseen uskovat ihmiset saavat uskonnollisen kokemuksen, joka on välitön ja elinvoimainen; tällöin heistä jokainen voi kokea henkilökohtaisesti sisimmässään Jeesuksen läsnäolon. Hengen saaminen on myös kuin oivallus syvällisestä totuudesta, jolloin ihmismieli kokee valaistumisen. Kyseessä on uusi ja ainutlaatuinen uskonnollinen kokemus, jonka myötä elämä muuttuu täysin. Hengen saamista voidaan myös verrata kiistattoman todistuksen saamiseen, koska se näyttää totuuden ja sitä ei ole mahdollista torjua. Kyseessä on tapahtuma, joka on lähtöisin taivaasta. Lisäksi Hengen saaminen on kuin sokean näön saaminen, joka mahdollistaa uuden todellisuuden näkemisen. Vertauskuvana tälle tapahtumalle toimii myös vaikuttava julistus, joka syvällisesti puhuttelee ja koskettaa sitä kuuntelevan ihmisen sisintä. Jeesuksen puhallus toimii vertauskuvana sille, että Hengen saaminen on tapahtumana kuin tuulen puhallus; ihminen ei pysty näkemään Henkeä, mutta voi tuntea Hengen vaikutuksen. Tuulen puhaltaessa sen ääni kuuluu, mikä voi ennakoida samankaltaista Hengen saamista kuin Apostolien tekojen helluntaikuvauksessa. Johanneksen evankeliumissa tuuli ja vesi esiintyvät tärkeimmissä Hengen saamista kuvaavissa metaforissa.

3.4 Hengen saamisen ajankohta

Kolmas asettamani tutkimuskysymys on: Milloin Hengen saaminen tapahtuu? Analysoitujen evankeliumitekstien perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että Hengen saaminen voi tapahtua Jeesuksen tultua kirkastetuksi hänen ristinkuolemassaan, ylösnousemuksessaan ja taivaaseenastumisessaan; tällöin Hengen saaminen tulee mahdolliseksi Jeesuksen palattua Isän Jumalan luo taivaaseen, josta hän lähettää Hengen opetuslapsilleen. Evankeliumissa ei kuitenkaan ole kerrottu, milloin tämä Jeesuksen taivaaseenastuminen koittaa; se on tulevaisuudessa niiden tapahtumien näkökulmasta, jotka evankeliumissa on kuvattu. Vastaavasti Hengen saamista ei ole kuvattu evankeliumissa, vaan myös se tapahtuu tulevaisuudessa. Vaikka nämä tapahtumat ovat evankeliumin tekijän näkökulmasta toteutuneet menneisyydessä, teoksessa ei ole kuvattu niiden tarkkaa ajankohtaa.

4 Johtopäätökset

Tutkielmani johdannossa asetin tavoitteeksi tarkastella tutkimuskysymystä, jonka esitin seuraavasti: Millainen näkemys Hengen saamisesta esiintyy Johanneksen evankeliumissa? Jaoin tämän kolmeen osakysymykseen, joihin pyrin vastaamaan kaikkien analysoitavien tekstien kohdalla. Työni edellisessä luvussa olen laatinut näistä analyysin tuloksista synteesin, jokaisen osakysymyksen kohdalla erikseen.

Analyysivaiheen tulosten ja niiden synteesin perusteella vaikuttaa siltä, että Johanneksen evankeliumin näkemys Hengen saamisesta on samanaikaisesti sekä yhtenäinen että moninainen; kyseessä on yksi ja sama tapahtuma, mutta sitä on kuvailtu monesta eri näkökulmasta. Hengen saamiseen on liitetty monenlaisia teologisia merkityksiä, kuten uusi luominen ja uudelleensyntyminen, mikä kertoo tapahtuman olevan tärkeä. Tämän lisäksi Hengen saamista on kuvattu erilaisten metaforien avulla, joista merkittävimmät ovat tuulen puhallus ja veden juominen. Hengen saaminen tapahtuu evankeliumissa kerrottujen tapahtumien jälkeen, sitten kun ylösnoussut Jeesus on palannut taivaaseen Jumalan luo. Kuitenkaan teksteissä ei tarkemmin esitetä, mikä on Hengen saamisen ajankohta.

Johdannossa asettamani tutkimushypoteesi – Johanneksen evankeliumissa esiintyy yksi ja yhtenäinen näkemys Hengen saamisesta – näyttää kestäneen hyvin testauksen; evankeliumin tekstien pohjalta on rakentunut yksi näkemys Hengen saamisesta, joka vaikuttaa olevan sisäisesti koherentti. Olen päätenyt kyseiseen lopputulokseen tekstisuuntautuneen lähestymistavan sisällä. Lähdin analysoimaan tekstejä siitä lähtökohdasta, että evankeliumi on pääpiirteissään yhtenäinen teos.

Näiden johtopäätösten myötä voin ottaa kantaa kysymykseen siitä, miten Johanneksen evankeliumin näkemys Hengen saamisesta suhteutuu Luukkaan kaksoisteoksen kuvaukseen Pyhän Hengen vuodatuksesta helluntaipäivänä (Ap. t. 2:1–4). Johanneksen evankeliumissa itsessään ei ole suoria viitteitä siitä, että sen tekijä olisi tuntenut helluntaitradition. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että Johanneksen evankeliumissa esitetty kuva Hengen saamisesta ei sisällä sellaisia elementtejä, jotka olisivat konfliktissa Luukkaan helluntaikuvauksen kanssa. Jeesuksen antama näytelty vertaus kohdassa Joh. 20:22 voi näet symboloida samantyyppistä Hengen saamista kuin Luukkaan kaksoisteoksessa on esitetty – enemmän tai vähemmän.

Jatkotutkimusten näkökulmasta olisi merkittävää tarkastella kysymystä siitä, miten Johanneksen evankeliumissa esiintyvä näkemys Hengen saamisesta liittyy pelastuskäsitykseen. Tässä evankeliumissa on eksplisiittisesti esitetty, että Hengen saaminen edellyttää uskoa Jeesukseen (Joh. 7:39). Aihe on siksi kiinnostava.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Aejmelaeus, Lars, *Uuden testamentin kreikan kielioppi*. 2. korjattu painos. Helsinki: Kirjapaja. 2008.

Aspinen, Mika, *Raamatun heprean kielioppi*. Helsinki: Finn Lectura. 2011.

Bible Hub – Online Bible Study Suite. <https://biblehub.com/> (luettu 24.02.2019).

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Rudolf Kittel et al. Editio quinta emendata. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 1997.

Computer Concordance to the Novum Testamentum Graece of Nestle-Aland, 26th Edition, and to the Greek New Testament, 3rd Edition. Edited by the Institute for New Testament Textual Research and the Computer Center of Münster University with the Collaboration of H. Bachmann and W. A. Slaby. 2nd Edition. Berlin: Walter de Gruyter. 1985.

Eusebius Caesariensis, *Eusebiuksen kirkkohistoria*. Suomentanut Ivar A. Heikel. 2. painos. Helsinki: Otava. 1997.

Gyllenberg, Rafael, *Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja*. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino. 1994.

Liljeqvist, Matti, *Uuden testamentin sanakirja kreikka–suomi*. 3. laitos. Helsinki: Finn Lectura. 2007.

Novum Testamentum Graece. Based on the work of Eberhard and Erwin Nestle. Edited by Kurt Aland et al. 28th Revised Edition. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 2012.

Pyhä Raamattu (KR-1933/38). Vanha Testamentti: XI yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1933 käytäntöön ottama suomennos. Uusi Testamentti: XII yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomennos. Virrat: Kristillinen Kirja- ja Musiikkikustannus. 2010.

Pyhä Raamattu (KR-1992). Vanha testamentti, Uusi testamentti. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piipliaseura. 2008.

Raamattu.uskonkirjat.net-palvelu. <http://raamattu.uskonkirjat.net/servlet/biblesite>. Bible (luettu 25.02.2019).

Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Editio altera quam recognovit et emendavit Robert Hanhart. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 2006.

Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum. Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum. Vol. I: Genesis. Edidit John William Wevers. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 1974.

Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum. Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum. Vol. XVI, pars I: Ezechiel. Edidit Joseph Ziegler. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 1977.

Kirjallisuus

Barrett, C. K. (1985). *The Gospel According to St. John: An Introduction with Commentary and Notes on the Greek Text.* 3rd impression. London: SPCK.

Bennema, Cornelis (2003). Spirit-Baptism in the Fourth Gospel: A Messianic Reading of John 1,33. *Biblica* 84(1), 35–60.

Blomberg, Craig L. (2001). *The Historical Reliability of John's Gospel: Issues and Commentary.* Leicester: Apollos.

Brown, Tricia Gates (2003). *Spirit in the Writings of John: Johannine Pneumatology in Social-scientific Perspective.* Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 253. London: T&T Clark International.

Buch-Hansen, Gitte (2010). »It is the Spirit that Gives Life« – A Stoic Understanding of Pneuma in John's Gospel. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 173. Berlin: Walter de Gruyter.

Carson, D. A. (1991). *The Gospel According to John.* The Pillar New Testament Commentary. Leicester, England: Apollos; Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Dodd, C. H. (1958). *The Interpretation of the Fourth Gospel.* Repr. Cambridge: Cambridge University Press.

Dunn, James D. G. (1984). *Baptism in the Holy Spirit: A Re-examination of the New Testament Teaching on the Gift of the Spirit in Relation to Pentecostalism Today.* 6th impression. London: SCM Press.

— (2006). *Unity and Diversity in the New Testament: An Inquiry into the Character of Earliest Christianity.* 3rd edition. London: SCM Press.

Haenchen, Ernst (1984a). *John 1: A Commentary on the Gospel of John, Chapters 1–6.* Hermeneia: A Critical and Historical Commentary on the Bible. Translated by Robert W. Funk. Philadelphia: Fortress Press.

— (1984b). *John 2: A Commentary on the Gospel of John, Chapters 7–21.* Hermeneia: A Critical and Historical Commentary on the Bible. Translated by Robert W. Funk. Philadelphia: Fortress Press.

Hakola, Raimo (2005). *Identity Matters: John, the Jews and Jewishness.* Supplements to Novum Testamentum 118. Leiden: Brill.

- Johnston, George (1970). *The Spirit-Paraclete in the Gospel of John*. Society for New Testament Studies Monograph Series 12. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jokiranta, Jutta & Petri Luomanen (2013). Sosiaalisen identiteetin näkökulma. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta & Outi Lehtipuu (toim.), *Johdatus sosiaalitieelliseen raamatuntutkimukseen*. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura, 67–84.
- Levison, John R. (2009). *Filled with the Spirit*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Malina, Bruce J. & Richard L. Rohrbaugh (1998). *Social-science Commentary on the Gospel of John*. Minneapolis, MN: Fortress Press.
- Morris, Leon (1995). *The Gospel According to John*. The New International Commentary on the New Testament. Rev. ed. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Räisänen, Heikki (2010). *The Rise of Christian Beliefs: The Thought World of Early Christians*. Minneapolis, MN: Fortress Press.
- Salonen, Irja (1974). *Pyhän Hengen vuodatus Luukkaan historiateoksessa*. Uuden testamentin eksegetiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Smit, Peter-Ben (2016). The Gift of the Spirit in John 19:30? A reconsideration of παρέδωκεν τὸ πνεῦμα. *Catholic Biblical Quarterly* 78(3), 447–462.
- Sutinen, Severi (2017). *Kristuksen ristinkuoleman merkitys Luukkaan kaksoisteoksessa*. Eksegetiikan kandidaatintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Uutela, Toini (1974). *Pyhä Henki Jeesuksen tuntemisen välittäjänä Johanneksen evankeliumissa*. Uuden testamentin eksegetiikan laudaturtyö. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Weissenrieder, Annette (2014). Spirit and Rebirth in the Gospel of John. *Religion & Theology* 21(1–2), 58–85.